יודען געדענקט! דער קאמף געגען רדיפות אויף יודען אין דייטשלאַנד — דויערט

NAJER FOLKSBLAT

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 30 גראָשען

22 זייטען

נייער פאָלקסבלאַט

№ 57 | Łódź, Piątek, 6 marca 1936 | אַדרעס: לאָדז, פּעטריקאַווער 21 טעל. 224-71 Adres: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. Skrz. poczt. 106. | לאָדז, פרייטאָג פ' תצוה י"ב אדר תרצ"ו | 14-טער יאָרגאַנג

אנגענומען די שחיטה-גזרה

אויף דער נעכטיגער זיצונג פון דער אדמיניסטראַטיווער קאָמיסיע

גיפטיגע אַנטי-יודישע רעדעס פון דעפּוטאַטין פרוי פּריסטאר און גלח טשעטשאַק. — דעפּ. הרב רובינשטיין זיך נישט בעטייליגט אין דער זיצונג. ווירדיגער בריף פון הרב דעפּ. רובינשטיין — וויצע-מיניסטער זשאַנגעלעוויטש געגען דעם שחיטה-פּראָיעקט. — איינדרוקספולע רעדע פון דעפּוטאַט זאַמערשטיין. — אוקראַינער דעפּוטאַטען געשטימט געגען פּראָיעקט

מיטוואָך — צוזאַמענפאָהר פון קהלות און רבנים אין וואַרשא

דעפּוטאַט הרב רובינשטיין

וואַרשאַ, 5 (טעלעפאָניש)

אויף דער היינטיגער זיצונג פון דער אַדמי-ניסטראַטיווער קאָמיסיע ביים סיים האָט דער פאָר-זיצענדער דעפּוטאַט דוך מיטגעטיילט די מיטגלידער דער קאָמיסיע, אַז ער האָט בעקומען

בריף פון דעפּוטאַט הרב רובינשטיין

אַז ער זאָגט זיך אָפּ צו בעטייליגען זיך אין די בעראַטונגען איבער דער ריטועלער שחיטה צוליב דעם, וואָס דער גלח טשעטשאַק איז איינ-געלאַדענט געוואָרען אַלס עקספּערט. יעדער מין איינגערענק מצד אַ אַנדער גלויבען אַרויסצו-זאָגען זיך אין רעליגיעזע יודישע פראַגען און פעסטצושטעלען דאָס, וואָס עס איז אין איהר ערפּליכטענד, האַלטען מיר פאַר אַ טיפע בע-ליידיגונג פון דער ווירדע פון אונזער גלויבען און פאַר אַ פערלעצונג פון געוויסען פון די גלויבי-גע, פאַר וועלכע דער איינציגער אונבעריהר-ליכער אויטאָריטעט איז די קאָאָדיפיצירטע רע-ליגיעזע געזעצגעבונג און די אייגענע גייסט-ליכקייט, איז דער איינציגער מאסגעבענדער קאָ-מפּעטענץ. די געשפּאַנטע סיטואַציע מאַכט מיר אונמעגליך צו בעטייליגען זיך אין דער זיצונג פון דער קאָמיסיע.

דער פאָרזיצער דעפּוטאַט דוך

ערקלערט, אַז גלח טשעטשאַק איז נישט איינגע-לאַדענט געוואָרען אַלס אַ קאַטוילישען טעאָלאָג, נאָר אַלס אַן עקספּערט, וועלכער קען אויך, אַלס סיינטיסט, דעם אַלטען טעסטאַמענט. איך האַלט נישט, אַז די „יודען" פון משה'ס גלויבען זאָל מיט עפּעס וואָס אַנגעריהרט ווערען. עס קומט נאָר פאַר אַ מיינונגס-פערשידענהייט אין דער אויסטייטשונג פון דער ריטועלער שחיטה און די געוועהנליך אין פאַל פון מיינונגס-פערשידענהייטען, ענטשטעהט די נויט-ווענדיגקייט אויסצוהערען עקספּערטען.

דעפּ. זאַמערשטיין

איך שטעל פעסט, אַז

עס קומט פאַר אַ פערלעצונג פון די קאָנ-סטיטוציאָנעלע פאַרשריפטען, וואָס רע-דען וועגען דער פרייהייט פון געוויסען און גלויבען

דאָס הייסט נישט, אַז די גלויבונגען נאָר אויך די אויסערונגען פון די רעליגיעזע געפיהלען און קולט פון פראָפּאַגאַנדע צוליב דעם, וואָס איך האַלט אַז אויך אָננעהמען די פאָרשלאַגען וועלען פערלעצט ווערען די אַרטיקלען 110 און 115 פון דער קאָנ-סטיטוציע, בעט איך אויסצופאָרשען צי דער פּראָ-יעקט שטעהט אין הסכם מיט די בעשלוסען פון די דאָזיגע אַרטיקלען. דעריבער בעט איך אָפּ-צולעגען די זיצונג און איבערצושיקען צום סיים-מאַרשאַלק מיט דער בקשה, איבערצושיקען עס אין דער רעגולאַמין-קאָמיסיע, בכדי פעסטצושטעלען צי ער פערלעצט נישט די פאָרשריפטען פון דער קאָנסטיטוציע.

דעפּ. פרוי פּריסטאר

פרעגט, צי בעת דעם פּראָצעס, וואָס איז פאָרגע-קומען אין 1935 צווישען די רבנים און שוחטים בעת עס איז אַרויסגערופען געוואָרען אַלס עקספּערט דער גלח טשעטשאַק איז אויך פאָרגעקומען אַ פערלעצונג פון דער קאָנסטיטוציע, וועגען וועלכער עס רעדט דעפּ. רובינשטיין.

פאָרזיצער דעפּ. דוך.

דער פּראָיעקט וועגען דער שחיטה פערלעצט נישט דעם אַרטיקעל 111 פון דער קאָנסטיטוציע. דער אַרטיקעל זאָגט: אַלע איינוואוינער פון דער פוילישער מלוכה האָבען דאָס רעכט פריי אויסצו-פיהרען די פאָרשריפטען פון זייער רעליגיע, אויב נאָר דאָס איז נישט געגען דער עפענטליכער מאָראַל און עפענטליכער אָרדנונג.

דער פאָרשלאַג פון דעפּ. זאַמערשטיין, וועלכער פאָדערט איבערצוגעבען דעם ענין דער רעגולאַ-מין-קאָמיסיע קאָן נישט בעטראַכט ווערען, ווייל אונזער קאָמיסיע איז נישט בעפולמעכטיגט איבער-צושיקען אַן ענין אין אַ צווייטער קאָמיסיע, נאָר דער פּלענום פון סיים קען איבערשיקען אין אַ צווייטער קאָמיסיע.

דאַן איז מען צוגעטרעטען צו דער דיסקוסיע

דיסקוסיע איבער דעם פּראָיעקט פון פרוי פּריסטאר

צו רעפערירט דעם ענין דעפּ. דודזינסקי, אַ פריץ פון בידגאָשטש. ער הויבט אָן צו רעדען וועגען דער שרעקליכער לאַגע פון פוילישען פויער און ערקלערט, אַז די יודישע שחיטה פערטייערט זעהר דאָס פלייש צוליב דער הויכער פערמיטלונג און הויכע קאָסטען. ער מאַכט אַ חשבון, אַז אַ קאָנסומענט צאָהלט פאַר'ן פלייש 1,46 פאַר אַ קילאָ. ער בעטאָנט, אַז יעדער אָקס ברענגט אַזוי אַרום אַ הכנסה פון 486 זל. בעת דער פּראָדוצענט בע-קומט נאָר די העלפט פון דער דאָזיגער סומע.

דער רעפערענט ערקלערט אויך, אַז זעלבסט פערשטענדליך, איז די יודישע שחיטה נישט די הויפּט-סיבה פון דער פערטייערונג פון פלייש.

ווייטער זאָגט דער רעפערענט, אַז די יודישע שחיטה איז אַנ'אַבערגלויבען. דאָס פלייש פון דער דאָזיגער שחיטה איז נישט היגיעניש און דער אופן איז נישט קיין הומאַניטאַרער. ער מאַכט אַ חשבון, אַז אין יאָהר 1932 האָבען די יודישע קהלות פון דער שחיטה פון אָקסען אַ הכנסה פון איבער 10 מיליאָן זל. און פון קעלבער און שעפּסען איבער 7 מיליאָן. צוזאַמען אַלזאָ אַ סומע פון 18 מיליאָן זל. פון דער שחיטה — זאָגט דער רעפערענט — האָט די מלוכה אַ היזק פון איבער 70 מיליאָן זל. וואָס האָט זיך צוזאַמענגעשטעלט פון די איבער-פרייזען פאַר דער שחיטה, פערלוסט פון דער פעל, בלוט און אַזוי ווייטער. דער רעפערענט ווייזט אָן, אַז עס וועט נישט פערלעצט ווערען דאָס געזעץ, אַז יודישע קהלות מוזען פערזאָרגען די יודישע בעפעלקערונג מיט כשר פלייש, ווייל עס וועט דאָך פערבלייבען די ריטועלע שחיטה פון עופות. אַ חוץ דעם וועט מען דאָך קאָנען טרייבערן דאָס נישט-כשר'ע פלייש, אַזוי ווי עס זעהען פאַר די רעליגיעזע יודישע פאָרשריפטען.

צום סוף לעגט ער פאָר די מיטגלידער פון דער קאָמיסיע אָנצונעהמען דעם פּראָיעקט פון דער פרוי פּריסטאר.

דאַן בעהמט אַ וואָרט

די דעפּוטאַטין פרוי פּריסטאר

זי זאָגט, אַז דעם פּראָיעקט האָט זי אַריינגעטראָגען צוליב ריין הומאַניטאַרע און ווירטשאַפטליכע טעמים. די גרעסטע בעדייטונג גיט זי אָבער צו קודם-כל דער הומאַניטאַרער זייט פון דעם ענין. הגם נישט ווענינער וויכטיג איז אויך די ווירטשאַפטליכע זייט פון ענין. דאָ קומען אין בעטראַכט די אינטערעסען פון דעם פויער און קאָנסומענט, וועלכע ליידען ביידע צוליב דער יודישער שחיטה.

ווייטער ערקלערט די דעפּוטאַטין פּריסטאר, אַז הגם דעם פּראָיעקט האָבען אויסגעאַרבייט פּראַק-טיקער און טעאָרעטיקער, האָט זי אָבער דעם פּראָ-יעקט אַריינגעטראָגען אין סיים אויסשליסליך פון אייגענער איניציאַטיוו און זי אַליין איז פאַר איהם פעראַנטוואָרטליך. קיינער האָט זי נישט אינספּי-רירט. זי האָט געהאַנדעלט אויסשליסליך צוליב ריין הומאַניטאַרע און ווירטשאַפטליכע מאָטיוען.

איך בין — זאָגט דעפּוטאַטין פּריסטאר — אין מיין סענטימענט נישט פּראָיינזאַמט. מיין שריט בעפינט זיך אין איינקלאַנג מיט'ן גאַנצען פוי-לישען פאָלק. עס האָט זיך אין דער פראַגע געביל-דעט אַנ'איינהייטליכער פוילישער פראָנט, וואָס האָט אַרומגענומען אַלע פוילישע פּאַרטייען, פון עקסט רעכט ביז עקסט לינקס. אויב מען דראָהט אונז מיט אייראָפּאַ, מוז איך זאָגען, אַז דאָס שטימט נישט מיט דער ווירקליכקייט. אַ בעווייז דערצו זענען די מאַסען בריף פון אויסלאַנד, מיט ענטוזיאַסטישע אָפּרופען לכבוד איהר איניציאַ-טיוו. די בעציהונג פון מענש צו דער חיה בעווייזט די מדרגה פון קולטור און איינע פון די אָנגע-ווערהטאָגסטע פראַגען אין לאַנד איז די יודישע שחיטה. איך האָב וועגען דעם געוואוסט אויך ביז איצט, איך האָב אָבער פערמאַכט די אויגען בכדי נישט צו זעהען און די אויערען בכדי נישט צו הערען, ווייל איך האָב גאָרנישט געקענט אויפטון. איצט אָבער בין איך דעפּוטאַטין און איך האָב אַלץ געמוזט אונטערנעהמען, בכדי געגען דעם אַקעגענצווירקען. עס איז שרעקליך ווען מען דער-מאָהנט זיך, אַז מען האָט גענומען הונדערטער בהמות געשונדען, געוואָרפען אויף דער ערד און גע-שחט'ען איינע אין דער אַנוועזענהייט פון דער אַנ-דערער. עס איז זיכער, אַז מען קען די ליידען פון די בהמות אויסמיידען, ווען מען וועט זיי שחטען באַכדעם, ווי זיי וועלען ווערען בעטויבט. פוילען איז געבליבען נאָך דאָס לעצטע לאַנד אין אייראָפּאַ, וואו עס איז נאָך פערבליבען די יודישע שחיטה.

אויב דריי מיליאָן יודען זענען פאַר דער ריי-טועלער שחיטה, מוזען אָבער נישט די 30 מיליאָן פאָליאַקען נישט אַלעמאָל זיין דער צד, וואָס מוז אָפּטרעטען. ווען ווען וואָלטען די יודען פערקויפט דאָס טריפה'נע פלייש, ווען עס וואָלטען אין פוילען געווען 30 מיליאָן יודען און נאָר 3 מיליאָן פּאָלאַ-קען. אין אַ רייהע לענדער פון אייראָפּאַ איז די ריי-טועלע שחיטה שוין פון לאַנג פערשווינדען, פונקט ווי עס זענען שוין פערשווינדען די בלוטיגע קרבנות פאַר די געטער, ווי עס איז פערשווינדען דער מנהג אַז מען האָט אַ ווייב פערברענט אויפ'ן קבר פון מאַן, ווי עס זענען פערביי די בלוטיגע צייטען פון דער אינקוויזיציע.

דעפּוטאַטין פּריסטאר ציטירט דאַן דעם פראַנק-פורטער רב שטיין, וועלכער זאָל האָבען געזאָגט, אַז ריטועלע שחיטה געהער צו יענע רעליגיעזע פאָר-שריפטען, וואָס פערשווינדען דאָס לעבען פון די יו-דען. זי ברענגט נאָך עדות אַ געוויסען אַלפּרעד פעלד-העפּטער, וועלכער האָט איהר צוגעשיקט אַ בריף, אין וועלכען ער זאָגט, אַז הגם ער אַליין איז אַ יוד איז ער אָבער פאַר דער בעקעמפונג פון דער גרוי-זאַמקייט פון דער יודישער שחיטה. עס מוז אויפ-הערען, אַז די פּאָליאַקען זאָלען צאָהלען אַ שטייער פאַר אַ גמינע פון אַ אַנדערע רעליגיע לטובת דער יודישער שחיטה, רב, קהלה, און דערפאַר נאָך בע-קומען נישט געזונט פלייש.

ווייטער זאָגט די דעפּוטאַטין: דאָס אַריינפיהרען אייראָפּאַ אין היימישע ענינים רופט זיך אין היינ-טיגע צייטען פּערזאָם. מענשען, וואָס האַנדלען אַזוי קענען זיך נישט אָנרופען בירגער פון פוילען. די יודען רופען אַרויס אַ טומל אין דער וועלט. די סיטואַציע איז דערמיט געוואָרען נאָך שווערער צו-ליב דעם, וואָס עס איז געוואָרען אַ פּרעסטיזשפראַגע עס איז שוין נישט פאַרהאַן קיין שום וועג אויף צוריק. דאָס געזעץ מוז אָנגענומען ווערען. דעם טו-מעל, וואָס די יודען מאַכען אַרום דעם ענין שליסט נאָר אויס יעדע מעגליכקייט צו קומען צו אַ הסכם, אַז עס זאָל רעגולירט ווערען די שוועריגקייטען.

צום סוף פאָדערט זי אויף די מיטגלידער פון דער קאָמיסיע אָנצונעהמען דעם פּראָיעקט.

עס נעמט דאַן אַ וואָרט

דעפּוטאַט זאַמערשטיין,

וועלכער האַלט אַ לענגערן רעפעראַט וועגען דעם ענין. ער בעווייזט, אַז עס איז נישט פאַרהאַן קיין גרויסער אונטערשיד אין די פרייזען, וואָס עס צאָהלט דער קאָנסומענט און די פרייזען, וואָס עס בעקומט דער פּראָדוצענט אין די מערב-געגענדען. דעפּ. זאַ-מערשטיין פיהרט אויס, אַז די יודישע שחיטה פער-טייערט נישט דאָס פלייש. ער פאָדערט פון רעפע-רענט, אַז ער זאָל צושטעלען די ציפערען וועגען דעם דאָזיגען ענין.

דער רעפערענט דעפּ. דודזינסקי ער-

קלערט, אַז ער האָט נישט די נויטיגע ציפערן אויף דער האַנט. ער ערקלערט אָבער, אַז עס זענען פאַר-האַן גרויסע פרייז דיפערענצען.

עס נעמט דאַן אַ וואָרט דער **וויצע בילדונגס מיניסטער זשאַנגעלעוויטש.** וועלכער ער-קלערט פאָלגענדעס: **אויפ'ן גרונד פון דער בע-הויפּטונג מצד די פאָרשטעהער פון דער יודישער רעליגיע די רבנים, אַז דאָס אָנ-נעהמען דעם פּראָיעקט וואָלט אונמעג-ליך געמאַכט פאַר דער יודישער בע-פעלקערונג בענוצען פלייש פון בהמות וואָס וואָלטען נישט געשאַכטען געוואָ-רען לויט די יודישע דינים. די אַרטיק-לען 111, 113 און 115 פון דער קאָנסטיטו-ציע פערזיכערן אָבער די פרייהייט פון אַנדערע אמונות און די אויספיהרונג פון זייערע רעליגיעזע דינים. היות ווי דער פערבאָט פון דער יוד. שחיטה וואָלט געווען געגען די דאָזיגע פונקטען פון דער קאָנסטיטוציע, דאַרפען דעריבער געמאַכט ווערען ענדערונגען אין פּראָ-**

(ווייטער זעה 20-טע זייט)

„העלדין" פון טאָג פרוי דעפּ. פּריסטאר

די איינציגע יודישע ליקיער- און קאניאק-פאבריק אין לאדז

„BACHUS"

אזוי ווי יעדעס יאהר, האט די פירמע אויך דאס יאהר ארויסגעגעבן **ספעציעל אויף פורים אנ׳עכט קרישטאל-קאראפקע** מיט דעם פיינסטען ליקיער 36% פון די בעסטע פרוכט,

וואס וועט זיין א ציהרונג אויף דעם טיש **לכבוד פורים** און גלייכצייטיג די שענסטע **מתנה אויף שלח-מנות**

צו בעקומען אין די פאלגענדע ווייז- און ליקיער-געשעפטען:

E. Szykier, ul. Północna 1.	Ch. M. Brystowski, Brzezińska 9.	Bar „Gutman" Plac Wolności 11.	R. Bursztyn, Zielony Rynek 3.
J. M. Guter, „ Nowomiejska 19.	F. Hercberg, ul. 6-go Sierpnia 43.	E. M. Sawicki, ul. Brzezińska 21.	A. Krell, ul. Łagiewnicka 7.
M. Bornsztajn, ul. Nowomiejska 30.	S. Herszlikowicz, Piotrkowska 45.	S. Frajman, „ Zawadzka 6.	A. Kuszynski, ul. Lutomierska 18.
H. Liberman, „ Północna 10.	„Viktual", ul. Piotrkowska 64.	S. Szajnbajn, ul. Nowomiejska 27.	R. Wołkowicz, „ Piłsudskiego 49.
M. Lipskier, „ Cegielniana 5.	M. Alter, „ Zawadzka 10.	J. Rubinsztajn, ul. Południowa 32.	G. Lipel, Stary Rynek 8.
M. Landau, „ Zgierska 64.	M. Grundman, „ Zgierska 10.	J. Bełchatowski, Narutowicza 31.	M. Praszkier, Wolborska 31.

BROWAR i FABRYKA KWASU WĘGLOWEGO

SUKCESORÓW K. ANSTADTA Spółka Akcyjna

tel 122-31

Łódź, Pomorska 34/36.

עמפפעהלט אויף **פורים** איהרע פיינע קוואליטעטס-**בירען: Jasne-wyborowe**

און בייעריש, דונקעלע זיס ביער

בעמערקונג: מיר בעטען די ג׳ קונדשאפט, אז זיי זאלען ביים איינקויף אכטונג געבען אויף אונזער פירמע. אלע אונזערע פעסלעך ביר זענען מיט אונזער איינגעברענטע פירמע בעצייכענט.

וויכטיג ביידעס!

די פעראייניגטע לאדזער סארווירע

מאכען בעקאנט די לאדזער בעזוכער, אז פורים, דעם [...] מערץ, פינקטליך 10 א זייגער קומט פאר אין

ווארשעווער זאל, פאלודניוווא 36

פורים-באל

גרויסע א-

מיט ארטיסטישע קרעפטען און א גרויס[...] דזשאזבאנד-ארקעסטער. מיט אכטונג

די לאדזער סארווירע

ווארנונג פון בלעכער-צע[...]

אזוי ווי עס געהען ארום פערזאנען אין שטאט [...] געלד און פערופען זיך, אז דער בלעכער-צעך ארומ[...] א ראט, ערקלערען מיר, אז דאס איז א פריוואטע [...] נעהמונג און דער צעך האט מיט דעם קיין שום שייכו[...] גלייכצייטיג מעלדען מיר, אז אויף דער פערזאמלונג [...] איז אויסגעשלאסען געווארן פון צעך העניעך לענטש[...] חיים מענדעל יאסקאוויטש. דוד צעדער. [...] בארענשטיין. יאסל יוזעפאוויטש און [...] רוסלער.

די פערוואלט[...] פון בלעכער-צע[...]

פראפ. פעראיין פון דערנעהרונג-ארבייטער אין [...] אפטיילונג 4 אין לאדז, אגראדאווא 9

קאמוניקאט.

דערמיט מעלדען מיר אלע בעקער, וואס בעקן [...] אז ביי מצות וועלען קענען בעשעפטיגט ווערען אלס [...] און שיבער **באר קוואליפיצירטע [...] בייטלאזע בעקער-ארבייטער [...] לאדז**, מיטגלידער פון פעראיין אגראדאווא 9. [...] ארבייטער קען מען יעדען טאג אין קאנצעלאריע פון [...] פון 11 ביז 1 פארמיטאג און פון 5 ביז 7 אווענט.

גלייכצייטיג מעלדען מיר, אז מיר וועלען זארגען [...] פאר, אז אויך אין די מצה-בעקערייען זאל אפגעהיטען [...] דער 8-שעה׳דיגער ארבייטס-טאג.

לאדז, דעם 4 מערץ 1936. די פערוואלט[...]

הננו משתתפים בצערו של ה׳ אברהם יעקב [...] טייטעלבוים במות עליו

אחותו

בעבודתו לטובת רעיונינו ינוחם.

איגוד הציונים המדינתיים בלודז.

שפירט של פסח

ווי אויך אלע **ליקערן, ווינען, כרמל-ווינען**

און ווארשאווער ווינען ווי ליבערמאן און שולדענריין אלע סארטען **קאביאקען**

צו בעקומען ביי — **בזשעזשינסקי, נ[...] ארוטאוויטשא 31**

טעל. 190-08. אינה.: בעלכאטאווסקי.

CUKIERNIA

„ŹRÓDŁO"

PRZEJAZD 1. TEL.: 209-87 i 133-72,

poleca na PURYM

wyborowe TORTY

CENY PRZYSTĘPNE.

טארטען אויף פורים

ווי אויך אלערליי

קאנדיטארײ - אויסארבייטונגען

עמפפעהלט די בעקאנטע צוקערניע

ג. וויינבערג,

38 פיעטריקאווער 38

— טעל. 143-82 —

נידריגע פרייזען!

תחת השגחת הראבינאט דפה לאדז!

קמח של פסח

שוין ווערט די איינציגע מיהל אויף לאדז גע׳כשר׳ט אונטער דער שטרענגער אויפזיכט פון היגען ראבינאט. אונזערע ג. קונדען וועלען זיך ווידער איבערציגען, אז דאס שענסטע און בעסטע זאקעל מעהל אויף מצות בעקומט מען נאר ביי דער פירמע

„עלעקטראמלין"

לאדז, זאקאנטנא 47, טעל. 147-40

וועלכע איז פערענטווארטליך פאר די רעינע און פינקטליכע ליפערונג. פערקויפט אייך ניט אויף די פראווינצער מציאות, וואס שטעלען אייך צו מעהלען, וואס אויף חמץ קען עס נישט גילטען פאר גריזען-מעהל און פאר דעם גראשען ביליגער ביים איינקויף דערלעגט איהר מעהר ביי דעם מצות-פערקויף. נאר קומט שוין און בעשטעלט פערזענליך אדער דורך טעל. 147-40.

בעמערקונג: די ליפערונג פאר דער פראווינץ קומען מיר נאך די פערלאנגען פון קויפער. מיט אכטונג

Firma „Elektromłyn"

Łódź, Zakątna 47, tel. 147-40.

א לוסטיגען פורים און פריילכען כשר׳ן פסח

האט דער, וואס טרינקט דעם איינציגען אין פוילען היי-יאהר

ארץ-ישראל-קאניאק

כרמל-אריגינאל

משומר מחשש נסך וכשר לפסח

ער איז בעריהמט מיט זיין פיינעם געשמאק, אלס, אויסגעשטאנען פיל יאהרען. פאדערט איבעראל. צו בעקומען אין לאדז: פאדערט איבעראל.

חמין-הענדלער „זלאטא גראנא", נאמאמיעסקא 19.

„ „ ע. שימער, פולנאצנא 1.

„ „ מ. ליפסקער, ציגעל-גאס 5.

„ „ ליפעל, אלט-שטאט 8.

„ „ ה. ליבערמאן, פולנאצנא 10.

„ „ מ. אלטער, זאוואדזקא 10.

באר קארא, פיאטריקאווער 23.

באר גוטמאן, פל. וואלנאשטשי 11.

אינפארמאציעס אין לאדז ביי **משה עקשטיין**, אגראדאווא 3, גדוועלב 34.

הויפט-פערקויף: **שולדענריין, ווארשא**, פראנציסקאנער 11.

„תל-אביב" נאוואליפקי 2.

אכטונג, בעקער- און מעהל-סוחרים!

דערמיט מאך איך בעקאנט, דער ג: קונדשאפט, אז אזוי ווי יעדעס יאהר בעזיץ איך שוין אויף לאגער דאס מעהל אונטער דער מארקע פון דער מיהל

CH. NOWAK, Kalisz „Złoty Medal"

כשר לחג הפסח

און געפינט זיך אונטער דער שטרענגער השגחה פון **קאלישער ראבינאט** און ווערט אפגענומען פון **לאדזער ראבינאט**. דאס מעהל איז פון דער בעסטער קוואליטעט און אויף גוטע בעדינגונגען צו געניטע מיהל-פרייזען.

מיט בעשטעלונגען זיך ווענדען צום רעפרעזענטאנט פאר לאדז און פראווינץ

I. SOŁOWIEJCZYK

Kilińskiego 104, tel. 241-96.

בעמערקונג: יעדעס קוואנטום ווערט פינקטליך צוגעשטעלט.

אכטונג! געדענקט, אז פורים פאלט אויס זונטאג,

דעריבער בעט זיך פריהער צו בעזארגען

מיט די גוטע און ביליגע געטראנקען

ביי דער בעקאנטער פירמע

ע. שיקיער

אינה.: **ישראל שיקיער.**

לאדז, פולנאצנא 1,

טעל. 107-84

דער געזעץ וועגן לעגיסלאטיוו-ראט
וועט פריהער אנגענומען ווערן און שפעטער מיטיילן דעם פארלאמענט

לאנדאן, 5 (יט"א טעלעגראפיש)
אויף דער לעצטער זיצונג פון לארדען-הויז האט לארד ראנדליער אויפגעפאדערט די רעגירונג מען צו פראקלאמירען דעם לעגיסלאטיו-ראט אהן פריהעריגער פארשטענדיגונג מיטן פארלאמענט. דער פארשטעהער פון קאלאניען-מיניסטער, לארד פלומער האט געענטפערט, אז ער איז נישט מסכים מיט דעם פארדערער, און ערקלעהרט, אז דאס געזעץ וועט מיטגעטיילט ווערען דעם פארלאמענט נאך דעם, ווי ער וועט שוין זיין בעשטעטיגט דורך דער רעגירונג.

דער תענית צבור

ווארשא, 5 (טעלעפאניש).
דער היינטיגער תענית צבור איז אין ווארשא דורך מיט דער גרעסטער ערנסטקייט. ס'האבען געפאסט אניאונצעהליגע מאסע יודען. די שוהלען זענען געווען איבערפולט. בעהין ענדיגען דעם תענית האט מען זיך דעריוואוסט, ווענען דעם בעשלוס פון דער קאמיטע, וואס האט געמאכט אן אונגעהויערען רושם.

* * *

אויך אין לאדז איז דער [illegible] מיט דער געהעריגער ערנסטקייט.

אויך פאר'ן

קינד, מוטער!
דאס איז זייף פאר דעליקאטער הויט, וואס דו בענוצט אליין.

דעלעגאציע פון אמעריקאנער הילף-קאמיטעט פאר דייטשע יודן נעכטן אנגעקומען קיין לאנדאן

לאנדאן, 5 (יט"א טעלעגראפיש)
היינט איז אנגעקומען פון אמעריקא א דעלעגאציע פון הילפס-קאמיטעט פאר דייטשע יודען. די דעלעגאציע, וואס בעשטעהט פון פעליקס ווארבורג, און ד"ר מאגנעס האט ערקלעהרט, אז זי איז געקומען אין שייכות מיט דער ראקציע פון דעם סעמיועל-פלאן. אין ראט פון קאמיטעט געהען אריין 4 ציוניסטען און 4 נישט-ציוניסטען מיט הערבערט סעמיועל אלס פארזיצער. די מיטגלידער פון אמעריקא זענען פעליקס ווארבורג, ראבי סטיפען ווייז און דעריוואלד. די פונקציעס פון קאמיטעט וועלען זיין נישט בלויז צו פערטיילען די געלדער, נאר אויך צו זאמלען די נויטיגע פאנדען.

אנטיסעמיטישע העצע אין ענגלאנד פערשפרייט זיך
שארפע רעדעס אין ענגלישען פארלאמענט און דער ענטפער פון אינערן-מיניסטער

לאנדאן, 5 (יט"א טעלעגראפיש)
אויף דער זיצונג פון פארלאמענט, זענען געהאלטען געווארען שארפע רעדעס געגען די פאשיסטען און אנטיסעמיטישער העצע אין ענגלאנד. זעהר שארפע רעדע האט געהאלטען דער פארשטעהער פון לאבאר שטאט-ראט הערי מאריטאן.

דער אינערן-מיניסטער סיימאן האט געענטפערט, אז קיין שום פאשיסטישע אנטי-יודישע ארויסטרעטונגען וועלען נישט טאלערירט ווערען. די שולדיגע אין געיואלד-טאטען וועלען שטרענג בעשטראפט ווערען.

שלח מנות שיקט נור פרוכטען-קערבער
פון די בעסטע אויסלענדישע און אינלענדישע
• פרוכטען •
קויפט מען נור אין ... אויסוואהל ... דער בעקאנטער
Owocarnia „FYFFES"
פיעטריקאווער 50
טעל. 203-83.
בעמערק.: זונטאג פורים איז מייך אוואצארביע אפן;

מאדערנע דאמען-שיך
אין גוטע קוואליטעט בעקומט מען נור ביי
A. Ogórek
Łódź, Zawadzka 11
tel. 202-86
בעמערקונג: א ספעציעלע אפטיילונג פון מענער-שיך

בעקאנטמאכונג

אלע יודען, וואס מאכען חתונות און שמחות אין זאלער דארפען וויסען, אז דער ראבינאט מיט דעם ועד שומרי ומזהירי שבת האבען בעשלאסען, אז אין די זאלער, וואס קומט פאר א חילול שבת האבען נישט קיין חזקת כשרות און מען טאר ביי זיי נישט מאכען קיין יודישע שמחה. דעריבער דארף יעדער יוד פאדערען ביים זאלער א בעשייניגונג פון ועד הרבנים עם שו"ש, נישט צו רעכענען זיך מיט זייערע בעקאנטמאכונגען, אז זיי זענען כשר.

צ"ק שומרי ומזהירי שבת
מיט דעם ועד הרבנים בראש

הסתדרות „מזרחי" לודז

מארגען, שבת, פ' זכור, פאר קריאת התורה וועט רעדען מענינא דיומא אין
• וואהלינער שוהל •
(וואלטשאנסקא 6)
ה' דוב מארעק
דירעקטאר פון מזרחי-שולע „תחכמוני"

וויכטיג פאר מחותנים!
מיר טיילען מיט, אז מיר בעזיצען א בעשייניגונג פון צ"ק שומרי מזהירי שבת מיט'ן ועד הרבנים און מיר פערדינגען אונזער זאל צו מעסיגע פרייזען. מיט אכטונג
די אינהאבער
פון בערלינער זאל
זאכאדניא 26, טעל. 231-55

שפארט געלד
דורך קויפען רעעלע סחורה
צו די ביליגסטע פרייזען
לאזט זיך נור ביי דער פירמע
„בארוך"
לאדז, נאוואמיעסקא 30 טעל. 210-58
וועלכע איז די איינציגע
ביליגע און רעעלע קוועלע
פון גוטען קידוש-ווייז
ביז די געשמאקסטע מאלצוויינער, אונגארוויינען, ווי אויך אלע סארטען ליקער, בראנפען'ס און מעהד

זעלטענע איינקויפס-געלעגענהייט!
ליקווידאציע-פערקויף
זעלטענע געלעגנהייט
צוליב ליקווידאציע
פערקויפט אויס די בעקאנטע ראם טוך- און קארט-געשעפט פון
H. WŁOSKI
לאדז, 3 נאוואמיעסקא 3
טעל. 114-92, פראנט, 2-טער שטאק
צום איצטיגען פריהלינג און זומער-סעזאן די בעסטע הערן און דאמען-שטאפען אויף פאלטענס און אנציגער פון ביליצער, טאמאשאווער און אנדערע פאבריקען
קומט און איבערצייגט אייך
צו ליקווידאציע-פרייזען!
נוצט אויס די געלעגנהייט

געדענקט, שטשעשליווי
ביי
א גרויסער אויסוואהל פון
אריגינעלע ביליצער און טאמאשאווער סחורות
אויף אנציגער און פאלטענס
פון די בעסטע קוואליטעטען ווי אויך פארשידענע רעשטען
מיט 30% ביליגער
קומט און איבערצייגט אייך!
R. Szczęśliwy
לאדז, 5 נאוואמיעסקא 5
טעל. 156-09.
געדענקט פראנט II שטאק.

Zakład Zduński
JAKÓB BIAŁY
איז געווארען איבערגעטראגען אויף
220 פיעטריקאווער 220
גאוועלב, טעל. 173-80.
ס'ווערען אנגענומען זעמליכע ארבייטען, וואס האט א שייכות מיט דער זדון-ארבייט. — מאדערנע אייווען און קויבען צו בעזיכטיגען אויפ'ן ארט. אייווען און קוכען שאמאמאטע צום איבערטראגען און ערשטקלאסיגער אויספיהרונג אויף לאגער. פרייזקוראנטען אויף וואונש. גרינדונגס-יאהר 1910.

דעם דיכטער
ז. סעגאלאוויטש
צוליב'ן טויט פון זיין מוטער
עיגא
דריקט אויס מיטגעפיהל
די רעדאקציע
„נייער פאלקסבלאט"

טיף ערשיטערט צוליב'ן טויט פון אונפארגעסליכען
נ"ע משה לייב ליפנאווסקי
דריקען מיר אויס אונזער קאלעגע העביעק און דער גאנצער פאמיליע דעם טיפסטען מיטגעפיהל.
דער ערציהער און קאלעגען
פון 6-טען גימנאזיאל-קלאס פון דעם 1-טען יודישען גימנאזיום.

איטאליענישע עראפלאנען באמבארדירען אַן׳ענגלישען אמבולאנס פון „רויטען קרייץ"

לאנדאן, 5 (ספ. טעל.)
רייטער מעלדעט פון אדיס-אבעבא, אז דריי געצעלטען פון בריטישען אמבולאנס, וואס איז באמבארדירט געווארען דורך איטאליענישע אעראפלאנען, זיינען פולשטענדיג צושטערט געווארען. אין איינע פון די געצעלטען האט זיך געפינען א אפעראציע-זאל. עס זיינען אויך פערניכטעט געווארען אייניגע לאסט-אויטאס ווי אויך בעדייטענדע זאפאסען אפטייק-ארטיקלען.

אדיס-אבעבא, 5 (ספ. טעל.)
די דעלעגאטען פון אינטערנאציאנאלען קאמיטעט פון רויטען-קרייץ ברוין און זשינא, וואס געפינען זיך אין אדיס-אבעבא האבען בעקומען אַן׳אפיציעלע מעלדונג וועגען דער באמבארדירונג פון ענגלישען רויטען-קרייץ פון לייטער פון דאזיגען אמבולאנס ד"ר מעלי. די דעלעגאטען ווארטען אינגעדולדיג אויף פרטים, בכדי אנצוהויבען די אויספארשונג, וואס וועט געפיהרט ווערען אין א שנעלען טעמפא.

אורטייל אין פראצעס פון די לאדזער ענדעקעם

ווארשא, 5 (טעלעפאניש)
דאס אפעלאציע-געריכט אין ווארשא האט היינט בעטראכט דעם פראצעס פון די לאדזער ענדעקעס, וואס זיינען בעשולדיגט געווארען אין פיהרען א אנטי-מלוכהשע אקציע און אין ארויסרופען די געשעהענישען דעם 3-טען מאי 1934.
דאס אפעלאציע-געריכט האט בעשטעטיגט דעם אורטייל פון קרייז-געריכט אין לאדז. לגבי 7 אנגעקלאגטע איז אנגעווענדעט געווארען די אמנעסטיע און די שטראף איז זייער געשאנקען געווארען. לגבי די איבריגע אנגעקלאגטע האט דאס געריכט בעשטעטיגט דעם בעפרייאונגס-אורטייל פון קרייז-געריכט.

פרויען נאך עטליכע שוואנגערשאפטן

האבען א לייכטען שטוהלגאנג חי אויך א רעגולערע מע-טעבקיים פון מאגען דורך בענוצען אויפ'ן ניכטערן מאגען א גלאז נאטירליך ביטערוואסער Franciszka Józefa סרענט דאקטוירים. צו בעקומען אין אלע אפטייקען און מקלאד-אפטעטשנעס

גרויסע קהלה- און רבנים-צוזאמענפאהר

בעשלאסען צוזאמענצורופען דעם קומענדיגען מיטוואך

ווארשא, 5 (טעלעפאניש).
ביז 2 א זייגער ביינאכט האט געדויערט די גרויסע בעראטונג אין דער קהלה אין, וועלכען עס האבען זיך בעטייליגט דאזארעס, רבנים, יודישע פארלאמענטאריער, כלל-טוער א. אז. וו.
די פארלאמענטאריער האבען אפגעגעבען א בעריכט וועגען דער היינטיגער זיצונג אין דער סיים-קאמיסיע. עס זיינען ארויסגערוקט געווארען פערשידענע פארשלאגען און פראיעקטען. איין פארשלאג איז געווען, אז אלע יודען אין פוילען זאלען אלס פראטעסט שליסען די געשעפטן אויף איין טאג. א צווייטער פארשלאג איז געווען, אז די יודישע פארלאמענטאריער זאלען ... די מאנדאטען. די פארלאמענטאריער האבען ... מסכים געווען.
נאך א לענגערע דיסקוסיע איז בעשלאסען געווארען צוזאמענצורופען אויף מיטוואך א קהלה- און רבנים-צוזאמענפאהר, וואס וועט בעשליסען וואס פאר א שריט אנצונעהמען.

גרויסע ארעסטען פון „נארא"-לייט אין ווארשע

ווארשא, 5 (טעלעפאניש).
היינט זיינען אין ווארשא געמאכט געווארען גרויסע ארעסטען צווישען די נארא-לייט. עס איז ענטדעקט געווארען א געהיימע פערזאמלונג אויף וועלכער עס האט זיך אויך בעטייליגט דער בעקאנטער לאדזער ענדעק האלאבורדא. עס ... ארעסטירט געווארען עטליכע צאהנדליג ... צווישען די ארעסטירטע געפינען זיך א ... דענטען אויך גנבים און פראסטיטוטקעס.

את חברנו מר חנוך נ"י פריימן
אנו מברכים בברכת מזל טוב לנשואי בנו
מר משה דוד נ"י שב"ג הכלה
מרת טאבע תחי׳ לבית רוזנבלום
יזכו לחיות בטוב ובנעימים ולבנות ביתם על הרי יהודה וירושלים.
ועד הגבאים
של ביה"ת שערי מזרח שע"י המורחי ...
אנו נוטעים עץ ביער הרצל על שמם למזכרת.

Z intencji rocznicy ślubu
Państwa **Aleksandra i Bronisławy**
Szönman
życzą długich, zdrowych i szczęśliwych lat.
Maurycostwo Dargużanscy.

Z intencji zaręczyn koleżanki naszej
p. **Ewy Sztrauchówny**
z ko'egą
p. **Izraelem Belferem**
życzymy Im wiele szczęścia na nowej drodze życia.
B-cia Dawid i Abram Pitkiewiczowie
B-cia Motek i Srulek Belfer

Z intencji zaręczyn kochanej siostry naszej
p. **Celi Potockiej**
z p. **Salkiem Birmanem**
życzymy wiele szczęścia i świetlanej przyszłości.
Różia i Moniek Jachimowiczowie z córeczką
Fiszel Potocki.

את חבירנו הנ׳,
ה"ה מר **חנוך פריימאן ורעיתו** הכ׳
לרגלי כלולת בנום היקר
מר **משה דוד** עם ב"ל מרת **טאבע**
אנו מברכים בברכת מזל טוב נלבבה.
הועד
של בית המחסה לילדים עברים והחוה בהלנובק.

דאס בעקאנטע
טוך- און קארט-געשעפט
A. I. WINKLER
לאדז, 4 נאוואמיעסקא 4
פראנט ערשטער שטאק. טעל. 12-159
עמפפעהלט צום איצטיגען פריהלינג- און זומער-סעזאן דעם גרעסטען אויסוואהל פון די
נייעסטע הערען- און דאמען-שטאפען
ווי אויך דאמען-מענטעל-שטאפען פון די נייעסטע פארבען און מוסטערן פון די בעסטע ביליצער, טאמאשאווער און אנד. סחורות.
דעטייל-פערקויף! / קאנקורענץ-פרייזען! / רעעלע בעהאנדלונג!
געדענק דעם אדרעס! —::— קומט און איבערצייגט אייך!

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזערע ליבע פריינד
ר׳ משה אהרן ליפסקע און ...
צו דער חתונה פון זייער ליבען ...
יצחק מיט פרל. סאלע ...
גלייכצייטיג ווינשען מיר דעם יונגען ...
א גליקליך צוזאמענלעבען
שמואל זיסמאן און ...

אונזער ליבען ברודער, שוועגעריו פעטער און טאנטע
ירחמיאל ווילי טרויב און פרוי
צו דער חתונה פון זייער ליבע טאכטער
פעלא
מיט ה׳ **ישראל ליבעסקינד**
ווינשען מיר א הערציגען מזל-טוב און פיל נחת און דעם יונגען פאר א צופרידען און גליקליך צוזאמענלעבען.
פ. וויינטרויב און פאמיליע.
מ. ל. פיימאן און פאמיליע.

א בשורה טובה פאר אלע לאדזער יודען, חתנים און כלות!
א רייכען אויסוואהל פון די שענסטע און עלעגאנטסטע
שלח-מנות-קערבער
פון די בעסטע פאלעסטינער פרוכטען, אויסלענדישע און איני-לענדישע, איז צו בעקומען אין דעם סאלידען פרוכטען-געשעפט
„ITALJA"
שרודמיעסקא 10, טעל. 188-01
בעמ.: שעהנע שלח-מנות-קערבער פון 8 זל. אן.
קומט און איבערצייגט אייך!

אגודה לזמרה ולספרות עברות „הזמיר"
בלודז, שד. קושציושקי 21
מארגען שבת, דעם 7-טען מערץ 8.30 אווענד, קומט פאר אין אייגענעם זאל אל. קאשטשושקי 21
א טראדיציאנעלער
פורים-קאנצערט
ס׳נעמען אנטייל:
דער געמישטער כאר פון „הזמיר"
אונטער דער לייטונג פון דיר. י. זאקס
אין די סאליסטען: א. מאיערקעוויטש, פ. גליקסמאן און י. קרול.
רעציטאציעס: י. מאשקאוויטש.
אין פראגראם: שאפונגען פון מילנער, זילבערג, שאליט, זאקס, שקלאר, הענדעל
בילעטען ביי דער קאסע.

בברכת מזל-טוב
מברכים את חבירנו ...
מר יעקב אר...
קארמש נ"י ...
נשואין את העלמה
מרת חי׳ ליפמאן תחי׳
יהי׳ רצון שתבנו ביתכם ...
ציון וירושלים. המברכים:
ארי׳ שמשה
יצחק גרינברג ...
גציל ברלינסקי,
ארי׳ רובלסקי.

מזל-טוב
ווינשען מיר אונזער חשוב׳ן מיט-גליד ח׳
יוסף פאקטאר
צו דער פערלאבונג פון זיין ליבען זוהן **יעקב**
מיט פרל.
פעלא פריבע (זגערוש)
שאכטל-מאכער פאר-פאראציע אין לאדז.

אונזערע פריינד
פאמיליע זאקס
צו דער חתונה פון זייער ליבע טאכטער פרל.
רוזשא
מיט ה׳
פאוועל גוטריליך
ווינשען מיר א הערציגען מזל-טוב און דעם יונגען פאר א גליקליכע צוקונפט.
פאמיליע פראפען.

א גוטע איינגעריכטעטע קאנצעסיאנירטע אין צענטרום שטאדט
מעכאַ- שערעריי
נישע
וואס בעשטייט פון 1 שער-מאשין 14/4 מיט 70 ווינדעס, אלעס נייעסטער סיסטעם Miller i Seidel אויך א מאטאר = טראנסמיסיע, א פאר טויזענד פייפען מיט דער גאנצער איינריכטונג, צוליב אברייזע איבערצוגעבען אדער אויסצופערקויפען
אדרעס צו ערפאהרען אין אדמיניסטר. פון דער צייטונג. 4241

שבועה דאורייתא
דאנערשטאג, דעם 12 מערץ 1936, א זייגער 10 פריה וועט אין דער אלטשטעטישער שוהל שווערען
ר׳ יעקב דוד
קעמפינסקי
נאוואמיעסקא 9
וועגען א סכסוך אויף 500 זל.
מיט אכטונג
שלום זאלישעווסקי

צו דער פערלאבונג פון אונזער פריינד
ה׳ יוסף מאשקאוויטש (לאדז)
מיט פרל.
עדזשא לובעלסקא (לענטשיץ)
ווינשען א הארציגען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט.
וועניג און
בזשעזשינסק...

א הערצליכען מזל טוב
ווינשען מיר אונזער ג׳ מיטגליד ר׳
משה אהרן ליפסקי און פרוי
צו דער חתונה פון זייער ליבען זוהן
יצחק
מיט פרל. **סאלא ווייס**
גלייכצייטיג ווינשען מיר דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען.
חברה „עץ החיים" יאקובא 1
הגבאים **שמואל זיסמאן**
אשר וויינריב

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזערע קוזינקע
בינקע זיילדע
צו דער חתונה פון איהרע ליבע טאכטער **הענדיל**
מיט ה׳ **יעקב ראלניצקי**
און דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען.
יוסף און מעלטשע ראטשטיין

אכטונג דאמען!
אין מיין ניי-ערעפנטען
קליידער-אטעליער
אויף בזשעזשינער 11
פראנט, 1. שטאק
בעקומט מען צו יעדער צייט פערש.
באלאווע און חופה-קליידער
לויט די נייעסטע פאריזער מאדעלען אויסגעבארגט. קאנקורענץ-פרייזען! סאלידע בעהאנדלונג!
קומט, איבערצייגט אייך!
Wypożyczalnia sukień balowych i ślubnych
M. Józefowiczowa
Brzezińska 11, front, I p.

ספעציעל פאר יודישע געזעלשאפט!
נוצט אויס די געלעגענהייט!
פאר 8 זל. בור 8 זל.
קאן מען זיך אויסלערנען א גאנצען קורס פון די נייעסטע טענץ אין דער נייער טאנץ-שולע פון בעיו. טאנץ-לעהרער
ליבאוויטש, זאכאדניא 66
די לעקציעס קומען פאר פון 11 פריה ביז 10 ביינאכט.

Mag. Praw.
LUDWIK **Goldkorn**
Tłumacz Przysięgły
języków:
niemieckiego, hebrajskiego i żydowskiego
Ul. 1 Maja 9, tel. 114-50
przyjmuje od 4-7 popoł.

דער לאנג-יעהריגער טאקסאטאר פון לאמבארד
M. CHODŻKO
טאקסירט גאלד, זילבער, בריליאנטען און פערשידענע ווערט-זאכען
29 Wólczańska 29 m. 1 of. פארטער
ביז 10 פריה און פון 2—...

פאר גאלד,
בריליאנטען
און לאמבארד-קוויטעס
צאהלט די העכסטע פרייזען
אלעזאר פיאלקא
פיעטריקאווער 7.

וויכטיג ביילעס!
פריש-געעפענטע רעסטאראציע
אונטער דער אנפיהרונג פון בעקאנטע מעכמענער
58 פיעטריקאווער 58
גיט פרויס טעגליך כשר'ע געשמאקע און היגיענישע **מיטאגען** פון 5 געגנ מיט געשמאקע געפליגל פון 1 זל.
מיט שנעלע בעדינונג. קומט איבערצייגט אייך בלייבט איהר מיינע שטענדיגע געסט.
אויסן פערלאנג ווערן די מיטאגען אפגעשיקט אהיים
וויינבערג, פיעטריקאווער 58
... רעכטע אפיצ. 1 שט.

נחום סאקאלאוו וועגען שחיטה־גזרה אין פוילען

זיין בעלעהרענדער בריף צו דער רבנים־קאנפערענץ אין לאנדאן

לאנדאן. אין לאנדאן איז פארגעקומען אין הויז די וויכטיגע קאנפערענץ בנוגע דער פראגע פון דעם פראיעקטירטען פערבאט געגען שחיטה אין פוילען. די קאנפערענץ איז גערופען געווארען פון די התאחדות הרבנים און די פעדעריישאן פון די פוילישע יודען. פיל ארגאניזאציעס און שוהלען זענען געווען פערטראטען. צווישען די אנוועזענדע זענען געווען איבער צוואנציג פון די חשוב'סטע רבנים פון לאנדאן.

נחום סאקאלאוו האט געזאלט פרעזידירען, אבער ליידער האט ער געליטען פון א פערקיהלונג און האט געמוזט איבערשיקען א בריף, אבער דער בריף איז א פערל אין דער פראטעסט־ליטעראטור געגען דער גזרה אויף שחיטה.

הרב סוויפט לעזט פאר דעם העכסט וויכטיגען בריף, וועלכער לויטעט:

„טייערע הערען.

זינט דעם לעצטען מיטינג אין מיין הויז פון דער דעלעגאציע פון דעם פוילישען יודישען קאמיטעט האב איך בעקומען א פערקיהלונג, וואס האלט מיך אין בעט. מיין דאקטאר ערלויבט מיר נישט ארויסצוגעהן אין אוועקגעהן פון הויז. איך מוז דעריבער שיקען א שריפטליכע ערקלעהרונג:

דער צוועק דורך וועלכען איהר זענט אייך צוזאמענגעקומען איז, ווייל ס'ווערט געמאכט די ערנסטע אטאקע אויף דער יודישער רעליגיע און די מענשליכע פרייהייט פון געוויסען, וואס איז געמאכט געווארען אין פוילען אדער ערגעץ אנדערש. די געפאהר פון דער דאזיגער גזרה בעטרעפט נישט בלויז די יודען פון פוילען, נאר כל ישראל.

די מעטאדע פון שעכטען, וואס יודען האבען אנגענומען איבער דער גאנצער וועלט זינט טויזענדער יאהרען, איז נישט אנ'אבערגלויבען ווי די אנטיסעמיטען בעהויפטען, נאר דער ווינקעל שטיין פון דעם גאנצען סיסטעם פון די יודישע געזעצען וועגען דיעטע. בלויז איגנאראנטען קענען דאס בעטראכטען בלויז פאר א רבנישע פראגע. אין פאקט איז עס פונדאמענטאל ביבליש (על פי תורה). אפילו די קאראאימער, וועלכע האבען נישט אנגענומען דעם תלמוד, האלטען שחיטה פאר א הייליגע געזעץ. די גזרה איז דערפאר אן אטאקע אויף משה'ס געזעץ.

דאגאר די מהמעדאנער, אי די סונים אי די שיעטען, און אלע אנדערע סעקטעס האבען אנגענומען עלעמענטען פון דעם יודישען געזעץ וועגען שעכטען, וואס דאס בעווייזט זיין הויכען כאראקטער און גרויסע אלטערטימליכקייט.

אזוי ווי צו יודען איז דורך משה'ס געזעצען פערבאטען די מעגליכקייט צו עסען דאס פלייש פון פיל נישט ריינע בעשעפענישען, מעגען זיי עסען בלויז דאס פלייש פון רינדער, קעלבער און שאף, און נאר אויב זיי ווערען געשאכטען לויט דעם דין פון שחיטה. כדי צו בערויבען די יודען, אפילו פון אט דער בעשרענקטער מעגליכקייט צו עסען פלייש, האבען די אנטיסעמיטען, פערשטעלט אלס צער בעלי חיים, שטענדיג געמאכט אנפאלען געגען שחיטה. דאס איז א אינטריגע און א בלבול פון דעם ערגסטען מין. ס'איז נאך ערגער ווי א אפענע אטאקע, ווי א פאגראם.

אין אונזער דור פון יאגד, פון שיסען טויבען, פון עסען האלב לעבעדיגע איסטער, פון קאכען האלב לעבעדיגע פיש, און פון ווארפען באמבעס פון דער לופט אויף שפיטאלען, פון שיסען מיט טארפעדאס, און אטאקירען מיט גאז, א.אז.וו. נעהמט מען אן די היפאקריטישע פאזע פון רחמנות אויף אקסען; דאס איז א מין פאריסעאיזם, וואס וואלט געווען לעכערליך, ווען עס וואלט נישט געווען אזוי שרעקליך טראגיש.

האט שוין די איצטיגע מענשהייט קיין אנדערע ליידען צו פערהיילען, און די ארימע פוילען האט שוין קיין אנדערע זארג נישט, ווי צו מאכען אט די אטאקע געגען דער יודישער רעליגיע?

מיט 35 יאהר צוריק האט מען אין צארישען רוסלאנד דורך די זעלבע מאטיווען פון מיטגעפיהל אין רחמנות צו אקסען און קעלבער געמאכט א עהנליכע אגיטאציע. ד"ר דעמבא, א גרויסער אויטאריטעט אין אנאטאמיע און מעדיצין האט געמאכט אנ'אויספארשונג וועגען דעם ענין. כאטש איך בין נישט קיין אויטאריטעט אין אנאטאמיע, אבער זייענדיג בעקאנט מיט דעם יודישען דין, בין איך געווען נאהענט פערבינדען מיט זיינע מיטינגען און פארשונגען אין ווארשע, ווין און פאריז. דעם רעזולטאט פון זיין אויספארשונג און די מיינונגען פון די גרעסטע נישט יודישע אויטאריטעטען האט ד"ר דעמבא פערעפענטליכט אין ביכער. איך ציטיר פון ערינערונג פראפעסאר דיעלאפא (ווייל איך בין געווען דער אינטערפרעטירער צווישען איהם און דעמבא):

1) שחיטה איז די לייכטסטע פארם פון טויט וואס מען קען זיך פארשטעלען. זי ווירקט אין א סעקונדע.

2) אזוי ווי עס ווערט מיט איין שניט זעהר שנעל דורכגעשניטען די ארטעריע פון האלז פון איין עק צום צווייטען, הערט אויף אויגענבליקליך די בהמה צו פיהלען וועלכע ס'איז עמפפינדונג, און דאס בלוט רינט זיך אב אזוי שנעל ווי מעגליך.

3) דער שניט, זייענדיג געמאכט מיט א ריינעם זעהר פיין געשליפענעם חלף, אהן א פגימה, מוז ער זיין אין גאנצען אהן שמערצען.

דער רעזולטאט פון דעמבא'ס אויספארשונג איז געווען, אז מען האט אבגעשטעלט די גזרה געגען שחיטה אין צארישען רוסלאנד. און זאל איצט דאס קאנסטיטוציאנעלע פוילען אננעהמען אזעלכע אונטערדריקענדע נישט וויסענשאפטליכע שריט געגען איהרע דריי און א האלבען מיליאן יודען? דאס איז פאר מיר אונמעגליך זיך פארצושטעלען און צו פערשטעהן. לעצטענס טרעפען אבער פיל זאכען וואס זענען נישט צו פערשטעהן. אט דערפאר דארפען מיר ערהויבען א שטורם פון אויפרעגונג געגען אט דער בייזער כונה".

(אונטערגעשריבען)

נחום סאקאלאוו.

דער בריף האט געמאכט א געוואלדיגען איינדרוק.

דעלעגאציע ביים פוילישען אמבאסאדאר וועגען שחיטה־פערבאט

פאריז. פארשטעהער פון „פערבאנד פאר פוילישער יודישער צוזאמענארבייט" האבען פארגעשטעלט פארן פוילישען אמבאסאדאר אין פאריז א דעלעגאציע פון פוילישע רבנים.

די דעלעגאציע האט איבערגעגעבען א מעמאריאל וואס בעהאנדעלט אלזייטיג אלע פראגען וועגען דעם געפלאנטען שחיטה־פערבאט אין פוילען.

די דעלעגאציע איז בעשטאנען א חוץ דעם אויבער־ראבינער ה' ליבער וועלכער איז גלייכצייטיג אויפגענומען געווארען אלס פערטרעטער פון דער קאנסיסטאריע. פון די רבנים רובינשטיין, פעדער און גרינבערג. אין בעארבייטען דעם מעמאריאל האבען אנטייל גענומען הרב שוחטמאן, הרב אייזענשטאט און אנד.

דער אמבאסאדאר כלאפאווסקי האט אין דער אנוועזענהייט פון דער דעלעגאציע אויפמערקזאם געלייענט דעם מעמאראנדום און האט פערזיכערט איהם אפצושיקען צו דער צענטראלער מאכט אין ווארשא.

די רבנים האבען דערנאך מינדליך געגעבען אנ' איבערבליק וועגען הלכות שחיטה, וואס דער אמבאסאדאר האט אויפמערקזאם אויסגעהערט. נאך א לענגערען געשפרעך מיט דער דעלעגאציע האט דער אמבאסאדאר צוגעזאגט צוצוגעבען צום מעמאריאל זיינע אייגענע בעמערקונגען און זיין גינסטיגע שטעלונג. ער האט דערביי בעמערקט, אז ער, אלס פרומער קאטאליק פיהלט מיט מיט די יודען און האלט אז יעדער דארף אויף זיין אופן קענען רעגולירען זיינע רעליגיעזע בעדערפענישען.

מיליטערישע כחות־פערהעלטנישען אויפ'ן ווייטען מזרח

די שאנסען פון ראטען־פערבאנד און יאפאן אין פאל פון קאנפליקט

די לעצטע געשעהענישען אין יאפאן, וואס האבען אויפגעדעקט די טיפע סתירות, וואס עס הערשען צווישען די בעזונדערע מיליטערישע קרייזען און וואס בעציהען זיך הויפטזעכליך צו דער פראגע וועגען גראד פון אינטענסיוויטעט פון דער אויסערליך־פאליטישער עקספאנסיע פאליטיק, האבען געשטעלט אויף דער טאג ארדנונג די פראגע פון די כוחות־פערהעלטניש אויפ'ן ווייטען מזרח. ווי בעוואוסט איז איינע פון די שווערסטע פארוואורפען, וואס די „בונטארישע יונגע אפיצערען" ווארפען אויף די מעהר מעסיגע „אלטע", דער אז יאפאן האט אדורכגעלאזט דעם גינסטיגען מאמענט פאר א קריגס אקציע, און אז א דאנק דער דאזיגער פערזוימונג האבען די שכנים פון יאפאן בעוויזען אויסצובעסערען דאס פערהעלטניש פון די מיליטערישע כוחות פאר זייער טובה וועגען.

אין שייכות מיט דער דאזיגער פראגע ברענגט די „ווינער נויע נאכריכטען" א פערגלייך פון די מיליטערישע כוחות פון ראטען־פערבאנד און יאפאן אויפ'ן ווייטען מזרח. לויט דער דאזיגער צייטונג האט ראטען פערבאנד קאנצענטרירט אויפ'ן ווייטען מזרח 4 ארמעע קארפוסען אין בעשטאנד פון 11—12 דיוויזיעס, 3 קאוואלעריע דיוויזיעס און צוויי לופט בריגאדעס וואס בעשטעהען פון 13 עסקאדרילעס און 7 בעזונדערע לופט אפטיילונגען צוזאמען אנ'ערך 800 עראפלאנען, די דאזיגע מיליטערישע כוחות בילדען די אזוי גערופענע בעזונדערע רויטפאהניגע ווייט מזרחדיגע ארמעע, וואס שטעהט אונטער דער אנפיהרונג פון גענעראל בליכער, וועלכער איז ערשט מיט א קורצער צייט צוריק נאמינירט געווארען אלס מארשאל.

די הויפט קווארטיר פון גענעראל בליכער געפינט זיך אין כאבאראווסק. אויף מערב פון פרימארייע ביז'ן אוראל ציהט זיך דער סיבירישער מיליטערישער קרייז מיט'ן צענטער אין נאווא־סיבירסק (דאס געוועזענע נאווא ניקאלאיעווסק) דער דאזיגער מיליטערישער קרייז פעראייניגט 4 ביז 5 שיסער דיוויזיעס, וואס געפינען זיך הויפטזעכליך לעבען אויס דעם גרויסען סיבירישען וועג.

דאס סאוויעטישע מיליטער אויפ'ן ווייטען מזרח זענען, לויט די ידיעות פון דער ווינער צייטונג, בעוואפענט מיט דעם מאדערנסטען געוועהר מיט שווערע ארטילעריע און די מאדערנסטע טאנקען. זיי זענען פערזעהען מיט דעם גאנצען נויטיגען קריגס מאטעריאל און אזוי ארגאניזירט, אז זיי קענען אויפ'ן ארט דערגענצט ווערען מיט א נייעם מענשען מאטעריאל און זיי זענען אויך פולשטענדיג אומאפהענגיג אין דער פראוויאנטירונג.

וואס שייך די סאוויעטישע מיליטערישע כוחות אויפ'ן ים אויפ'ן ווייטען מזרח, שטעלען זיי מיט זיך נישט פאר קיין רעאלען כוח. לויט די ידיעות זאלען זיי בעשטעהען נאר פון איין לופט פליה באזע און 16 אונטערוואסער שיפלעך. די ידיעות פון יאפאנישע קוועלען, לויט וועלכע ראטען פערבאנד זאל דארט האבען א סך מעהר אונטערוואסער־שיפלעך, און אז שוין אין וולאדיוואסטאק זאלען זיין קאנצענטרירט סאוויעטישע פאנצער און קרייסער שיפען ענטשפרעכען וואהרשיינליך נישט דעם אמת, יעדענפאלס איז נישט קיין ספק, אז אויפ'ן ים האט יאפאן אויפ'ן ווייטען מזרח א געוואלדיגע איבערמאכט איבער ראטען פערבאנד. אבער דאס קען מען נישט זאגען וועגען דעם כוחות פערהעלטניש אויף דער יבשה און אין דער לופט.

יאפאן האט אין איצטיגען מאמענט אין מאנדזשוריען און צפון־כינע נישט מעהר ווי 3—4 פיעכאטע דיוויזיעס און צוויי קאוואלעריע בריגאדעס, עטליכע אפטיילונגען פאנצער מאשינען, איין פולק טאנקס, דריי געמישטע לופט־פליהער אפטיילונגען און בעזונדערע אפטיילונגען צו שיצען די באהן־ליניע. דאס דאזיגע מיליטער בילדעט די אזוי גערופענע קוואנטונער ארמעע, אונטער דער אנפיהרונג פון געוועזענעם קריגס מיניסטער גענעראל מינאמי, מיט דער הויפט קווארטיר אין סינקינג, דער הויפט שטאט פון מאנדזשוריען. אין קארעא געפינט זיך נאך צוויי פיעכאטע דיוויזיעס און איין לופט־פליהער אפטיילונג. אזוי ארום האט יאפאן אין איצטיגען מאמענט אויפ'ן אזיאטישען קאנטינענט 6 פיעכאטע דיוויזיעס און צוויי קאוואלעריע דיוויזיעס.

אויפ'ן ערשטען בליק דוכט זיך, אז דאס כחות פערהעלטניש איז זעהר נישט גינסטיג פאר יאפאן. מען דארף אבער נעהמען אין אכט, אז יאפאן האט די מעגליכקייט בעדייטענד שנעלער צו פערשטארקען איהר קאנטינענטאל מיליטער דורך א צופיהר פון יאפאן ווי ראטען פערבאנד. א חוץ דעם האט נאך יאפאן צו דער דיספאזיציע די מאנדזשורישע ארמעע וואס מיט איהר ארגאניזאציע האט זיך יאפאן פערנומען באלד נאך דער אקופאציע פון מאנדזשוקא אין 1931.

די מאנדזשורישע ארמעע בעשטעהט איצט פון 120 טויזענד מאן און פאליציי פון א 100 טויזענד מאן. דאס דאזיגע מיליטער שטעהט אפילו אויף א בעדייטענד נידריגערע שטופע ווי דאס יאפאנישע סיי אין מענשען מאטעריאל, סיי אין דער בעוואפנונג, אבער דאך האט א ארמעע פון 200 טויזענט מאן, וואס איז צוגעוואוינט צו די קלימאטישע בעדינגונגען פון לאנד א גרויסע בעדייטונג פאר יאפאן.

צוליב דעם, ווי עס בעמערקט די ווינער צייטונג האט ראטען פערבאנד האבען זיך צו רעכענען נישט נאר מיט דער קוואנטונער ארמעע און די יאפאנישע גארניזאנען אין קארעא, נאר אויך מיט דער מאנדזשורישער ארמעע, מיט'ן יאפאנישען פלאט און מיט דער מעגליכקייט פון א שנעלען איבערווארפען די איבריגע יאפאנישע ארמעע, וואס קען א דאנק דעם גוט ענטוויקעלטען באהן־נעץ אין א קורצער צייט איבערגעווארפען ווערען אויפ'ן קאנטינענט אין בעשטאנד פון 11 פיעכאטע דיוויזיעס און 9 לופט־פליהער אפטיילונגען.

אבער ביי דעם אלעם איז ס'שוואכסטע ארט פון יאפאן אויפ'ן ווייטען מזרח דער פאקט, וואס ראטען פערבאנד האלט פעסט די פרימארסקער געגענד און בעזונדערס וולאדיוואסטאק, מיט דעם דאזיגען פיסטאלעט וואס איז געצילעט אין הארץ פון יאפאן", פון איין זייט איז וולאדיוואסטאק א בעדראהונג פון צפון מאנדזשוריען, פון דער אנדערער — דינט זי אלס באזע פאר א מעגליכען לופט אנגריף אויף דער [illegible] יאפאנישער אימפעריע.

די צייטונג קומט צום סוף פון איהר אנאליז פון דעם כוח־פערהעלטניש אויפ'ן ווייטען מזרח צו'ן אויספיהר אז נישט קוקענדיג אויף די אונגינסטיגע טראנספארט בעדינגונגען אין סיביר און דער אינדוסטריעלער אפגעשטאנענקייט פון ראטען־פערבאנד אויפ'ן ווייטען מזרח זענען די שאנסען פון ראטען־פערבאנד אין פאל פון א בעוואפענטען קאנפליקט מיט יאפאן גענוג גרויס.

Komunikat.

Nie gałki, lecz szyszki Novopin do kąpieli, gdyż jedynie szyszki Novopin dają gwarancję skuteczności, wzmacniają organizm i odmładzają ciało. Żądajcie tylko szyszek Novopin do kąpieli.

דאס לעבען אין ארץ־ישראל

ידיעות פון דער יודישער טעלעגראפען אגענטור

מיטגלידער פון איראקישען פארלאמענט וועלען בעזוכען א"י

ירושלים. ווי מען גיט איבער, וועלען 40 מיטגלידער פון איראק־פארלאמענט, צווישען זיי אויך פאליטישע ווירטשאפטלער, בעזוכען א"י, כדי זיך צו בעקענען מיט דער לאגע אין לאנד.

טערמין פון דער נאהענטער סעסיע פון אסיפת הנבחרים

ירושלים. אויף דער לעצטער זיצונג פון ועד הלאומי איז בעשלאסען געווארען די פראגע, ווען עס זאל צונויפגערופען ווערען די נעקסטע סעסיע פון דער רעפרעזענטאנטען־פערזאמלונג (אסיפת הנבחרים). דער ענטגילטיגער טערמין איז נאך נישט בעשטימט געווארען, ווייל עס האבען זיך נאך נישט פערענדיגט די אונטערהאנדלונגען צווישען דעם ועד הלאומי און דער רעגירונג וועגען געוויסע ענדערונגען אין די סטאטוטען פון דער כנסת ישראל. עס האנדעלט זיך אין דעם, אז דער קאטאסטער פון די דורכוואקסענע מיטגלידער, וועלכע האבען שטים־רעכט זאל אויפגעשטעלט ווערען איינמאל אין פיר יאהר, אנשטאט אלע יאהר אין חודש ניסן.

אויב די רעגירונג וועט נישט בעשטעטיגען די געפאדערטע ענדערונגען, וועט מען אינגיכען בעשטימען דעם טערמין פון די וואהלען לויט די אלטע תקנות, דעם קאטאסטער וועט מען פערעפענטליכען אין חודש ניסן און די וואהלען וועלען פארקומען אין סיון אדער אין תמוז.

א לאנד־קאנפערענץ פאר סאציאלער ארבייט

ירושלים. די טעג איז אין ירושלים פארגעקומען א לאנד־קאנפערענץ פאר סאציאלער ארבייט אין א"י, אויף וועלכער פרוי סאלד האט אפגעגעבען א בעריכט וועגען דער ארבייט פון דער אפטיילונג פאר סאציאלער הילף ביים ועד הלאומי פאר די לעצטע עטליכע חדשים, ווי אויך וועגען דער טעטיגקייט פון די לאקאלע ביוראען איבער'ן לאנד. די קאנפערענץ איז געווען הויפטזעכליך געווידמעט דער פראגע פון סאציאלער הילף פאר די נייע עולים. די קאנפערענץ האט אויסגעהערט מיט גרויס אינטערעס דעם בעריכט וועגען די פערהאנדלונגען, וואס ווערען איצט געפיהרט צווישען דער אפטיילונג פאר סאציאלער הילף ביים ועד הלאומי און דער יודישער אגענציע וועגען דעם, אז זי זאל זיך בעטייליגען אין די הוצאות פון סאציאלער הילף פאר נייע אנגעקומענע. די קאנפערענץ האט זיך אויך פערנומען מיט אנדערע סאציאלע פראגען, ווי שוץ די פערוואהרלאזטע קינדער, איינשטעלען פעסטע פערבינדונגען מיט אנדערע צדקה־אינסטיטוציעס אין לאנד און אנדערע ארגאניזאציאנעלע פראגען.

א נייע העברעאישע טעגליכע צייטונג אין ירושלים

ירושלים. אין ירושלים האט זיך געגרינדעט א קאאפעראטיווע געזעלשאפט אויף ארויסצוגעבען ביכער און צייטונגען. אין גיכען טרעט די דאזיגע געזעלשאפט צו ארויסצוגעבען א נייע טעגליכע צייטונג אונטער דער רעדאקציע פון פסח גינסבורג.

Dr. REICHER
מאלודביאווא 28, טעל. 120-93
ספעציאליסט
פאר מענער - שוועכע - בעהאנדלונג
סעקסועלע בעראטונגען פון פסיכא - אנאליזען
נעמט אן פון 8—11 פון 5—8 אווענד.
זונטאג און חגאות פון 9—1

Dr. med. H. LUBICZ
ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע און געשלעכטס־קראנקהייטען
ציגעלניאנא 7 (פריהער 43). טעלעפאן 141-32
עמפפאנגס־שעה'ן 8-10, 12-2 און 5-8 אווענט

Dr. med. L. Berman
ציגעלניאנא 15, טעל. 149-07
ספעציאליסט פאר מענער - שוועכע־בעהאנדלונג און סעקסועלע בעראטונג
נעמט אן פון 8—11 און פון 4—8 אווענד.
זונטאג פון 9—1 פארמיטאג
פאר אונבעמיטעלטע לעמשניצע - פרייזען

פורים

כמעט א קולטור־היסטארישער בעטראכטונג

פון ישעיה אוגער

פורים... זכרונות פון די קינדערשע יאהרען שווימען ארויף. וואס פאר א טייערער, ליבער הארציגער יום טוב פורים איז געווען אמאל! — וויפיל פרעהליכקייט, וויפיל עכטע יודישע פרעהליכקייט און געמיטליכקייט עס האט געהערשט אין אזא פורים אין יעדען אמהדיג־יודישען הויז, אין עגגען פאמיליען־קרייז! —

ווען איך זאג אמאל, מיין איך מיט א יאהר 40—50 צוריק אומגעפעהר. און דעמאלט האט מען זיך טעפיהרט, ווי היינט, גאר אנ'אנדער געמיט האט מען געהאט. שוין מיט וואכען פריהער האט מען זיך גענומען מכין זיין צום יום־טוב, האט שוין אלעמען ארומגעכאפט א פורים־שטימונג. אט טאקע ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: משנכנס אדר מרבים בשמחה. ווי מען האט נאר אפגעבענשט ראש־חודש אדר, האט מען שוין גענומען פיהלען אין דער לופט: אז דער ליבער פורים קומט. מענשען, א גאנץ יאהר פער'ראגה'טע, פלעגען ארויפציהען אויף זיך אנ'אנדער פנים, א נייע געמיט, מען האט געקענט זעהן א שמייכעלע אויף זייערע געזיכטער צווישען די פון זארגען איינגעגראבענע קנייטשען. א שמייכעלע, א אמתדיג שמייכעלע, פון א אינערליכער צופרידענהייט, פון א נחת־רוח אפשטאמענדיג, איז דאך געווען אזא געלעגענהייט אויף דער יודישער גאס. אבער פאר פורים האט מען עס געזעהען.

און דאן — אין דער הוים. מיט אמאל האבען גענומען שמעקען אין אלע ווינקעלעך די זיסע ריחות, דער מחיהדיגער אראמאט פון די גוטע געשמאקע פורים־זאכען. דאס האט מען נאך ערשט צוגעגרייט דאס „רויה־מאטעריאל''. דאס איז ערשט געווען אנ'אנזאג, אז עס קומען גוטע זאכען: המן טאשען, מלכות־פריטלאך, מאהנדלעך און האניג־טייגלעך און נאך און נאך אזעלכע ספעציפיש־פורימדיגע „אויסארבייטונגען'' פון היימישער בעל־הבת־ישער קאנדיטארייער־קונסט. יא, זיי קומען זיכער, דאס איז גאר קיין ספק נישט. דאס האט מען געפיהלט. מ'האט זיי נאך געהארפט מאכען, נאטירליך, אויספערטיגען ערשט. אבער דער ריח אליין, די געווירצטע אנגעשמעקטע לופט איז שוין גענוג געווען, אז עס זאל ווערען זיס אויפ'ן הארצען, אז מ'זאל זיך פיהלען אזוי אנגענעהם, אזוי גוט.

און דאן — די גרעגערס, אהן זיי קען דאך קיין פורים נישט געמאלט זיין, אהן דעם דאזיגען ספעציפיש־יודישען געווער וואלטען מיר דאך די המנס נישט ביינעקומען. שוין מיט א צוואנ־צוועלף טעג פריהער האבען זיך בעוויזען גרעגערס אויפ'ן מארק, אומעטום, אויף אלע גאסען, אויף אלע עקען האבען זיי געשריגען, געטומעלט, גע'רעשט און גערויישט.

אבער דאס בעסטע און דאס שענסטע איז דאך געווען די מגילה — די קליינטשיקע מגילות, געוויקעלטע ווי די גרויסע פון פארמעט, מיט די פרימיטיווע אומגעלומפערטע בילדער און אילוסטראציעס. א, ווי טייער זיי זענען געווען אט די בילדער. יעדען יודישען קינד, יעדען יד, וויל איך זאגען. וואס פאר א געוואלטיגע ווירקונג האבען זיי געהאט אויף דעם קינדערישען געמיט און דער קינדערשער פאנטאזיע. שעה'ן לאנג האט מען געקענט זיצען און זיך איינקוקען און חלומען איבער די דאזיגע פרימיטיווע אילוסטראציעס. און אין דער פאנטאזיע זיך אוועקטראגען אין די שיינע וועלט פון דער מגילה. אט זיצט מרדכי היהודי פארן טויער פון קעניגליכען פאלאץ. און אט דא הערלאנגט אחשורש אסתר המלכה דעם שרביט הזהב. און אויף א דריטען בילדעל פיהרט המן מרדכי'ן אויף א פערד און שרייט: ככה יעשה לאיש וכו'. און אויף א פערטען הענגען המנס צעהן זיהן און ויזתא איז דער העכסטער, העכער פון דער תליה... אבער דאס שאדט נישט. יעדערער גלויבט באמונה שלימה, אז דאס זענען אמתיע בילדער פון די געשעהענישען און די העלדען פון דער מגילה. זיי גראבען זיך איין טיף אין געהירן, אין הארצען, אין דער נשמה. יעדער יוד איז תוך געגומען, טראגט זיך ארום אין זיין גאנץ לעבען מיט די דאזיגע בילדער אין זיין פאנטאזיע, ער קען געגוי די טאפאגראפיע פון שושן הבירה, די לאגע פון קעניגליכען פאלאץ, ער קען אויסגעצייכענט דאס אויסזעהען פון אלע פערסאנאזשען פון דער מגילה, ווי ער וואלט זיי געזעהען פנים אל פנים — ער איז אהנאגיש צונויפגעוואקסען מיט זיי. ער טראגט זיי אין זיין בלוט מיט זיך: די סימפאטיזירט ער און יענע האסט ער בתכלית השנאה.

אט אזוי איז פורים און די געשיכטע פון פורים אלעמאל געווען א שטיק יודיש לעבען, א שטיק יודישע געגענווארט. געשיכטע און געגענווארט האבען זיך דא מערקווירדיג צונויפגעגאסען, די געשעהענישען פון פורים, ווי זיי ווערען געשילדערט אין דער מגילה, האבען אין משך פון דער יודישער גלות־געשיכטע פסדר געהאט דעם כאראקטער פון אקטועלע פאסירונגען. א סך המנס זענען אין משך פון די ציימען אויפגעשטאנען און געוואלט אויסראטע די יודען. אבער דער גרעסטער טייל פון זיי האבען געליטען מפלות.

געווינט האט די גערעכטיגקייט, די מענשליכקייט. דער היסטארישער יום טוב פורים, איינער פון די שענסטע ביי יודען, האט אזוי ארום געטראגען האפנונג און טרייסט אין יעדען יודישען הויז און געשטארקט ביי יודען דעם גלויבען, אז זיגען מוז סוף כל סוף דער יודישער גערעכטיגקייט־פרינציפ איבער נישט־יודישע רשעות, אדער סימבאליש אויסגעדריקט: אז מרדכי וועט אלעמאל בעזיגען המן'ען. אזא געדאנק הערשט אין דער מענשליכער געשיכטע. אזוי פיהרט זיך די וועלט פון אייביג אן און ביי א נצחון פון דער גערעכטיגקייט דארף מען זיך פרעהען.

דערפאר טאקע איז פורים אזא פרעהליכער, לעבעדיגער און וועלטליכער יום טוב, א יום טוב פון שפאס, פון לוסטיגקייט און אפילו פון שכרות. אבער אלץ מיט א מאס, נאטירליך, אלץ אין די גרעניצען פון אנשטענדיגקייט, און פון דערלויבטע פערגעניגעס.

דאס האבען טאקע אונזערע חכמים אונז געהיסען פרעהליך זיין; זיי האבען געזאגט: „חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע'' — דער יודישער מענש איז זאגאר מחויב אין טאג פון פורים צו טרינקען ביז זיין בעוואוסטזיין וועט פערטונקעלט ווערען. און דאן האבען זיי געזאגט: „משנכנס אדר מרבים בשמחה''.

און קענענדיג די דערציהערישע בעדייטונג און די מאראלישע ווירקונג פון אזא היסטארישען יום־טוב אויף די ברייטע מאסען פון פאלק, האבען זיי דערקלערט: אז „כל החגים עתידים להבטל חוץ מהג הפורים'' — אלע יום־טובים וועלען אמאל בטל ווערען א חוץ פורים.

דער יום־טוב פורים האט זיך אין משך פון לאנגען גלות, ווען יודען איז אויסגעקומען צו ליידען פון א סך המנס, ענטוויקעלט אין א גרויסארטיגען פאלקס־פעסט מיט אלערליי לוסטיגע פערווייליונגען, מיט וויציגע איינפאלען, מיט קאמישע און שפאסיגע טעאטער פארשטעלונגען, מיט „פורים־שפילען'', מיט מאסקען־פאראדען און מאסקען־בעלער, א.א.וו. נישט קוקענדיג אויף די ארויסטרעטונגען פון מאנכע גרויסע רבנים און גאונים געגען דעם דאזיגען גאנצען „פורים־שפאס'', האבען זיי די יודישע בעפעלקערונג נישט געקענט אפהאלטען פון „אויסלעבען זיך'' באטש איינמאל אין יאהר. בפרט אז די מאסקעס און פערקליידונגען האבען געגעבען דעם גהעטא־יוד איינמאל אין יאהר די מעגליכקייט צו פערגעסען זיין שאנד פלעק, די „געלע לאטע'' אויף זיינע מלבושים, און צו פיהלען זיך אלס פרייער בירגער. אלס גלייכער צווישען גלייכע. אין מאנכע לענדער פלעגט מען פערברענען עפענטליך המן־פיגורען און ליאלקעס אויסגעשטאפטע פון שטרוי אדער שמאטעס. נאר די רעגירונגען האבען עס גאמדעם פערוועהרט. אייטוועהענדיג אין דעם א בעליידיגונג פארן קריסטענטום. אבער די יודען האבען זיך דאך אנ'עצה געטעבען ווי אזוי זיך נוקם זיין אין המנען..

קורץ: פורים איז געווען אנ'אמת'ער יודישער קארנאוואל — א פאלקס שמחה צום אנדענק אין א גרויסען היסטארישען געשעהעניש. דאס איז אנ'אלטער יום טוב וויים איבער צוויי טויזענד יאהר אלט; אין השמונאים ב' ווערט פורים דערמאהנט אלס „יום־מרדכי'' (מרדכי־טאג).

* * *

און ווי ענטוישט איז מען שפעטער געווען אין די רייפע יאהרען. ווי פערצווייפעלט ממש עס איז געווארען די וויסענשאפט, אט די קאלטע אומבארעמהערציגע אנאטאמיע - פראפעסארין מיט דעם אפעראציע מעסער און האט טרויזאם צעריסען איינציגשייטעם קינדערשען חלום, דעם גלויבען פון יאהר טויזענדער, האט אוועקגענומען דעם חן און די ראמאנטיק און צושטערט דעם היסטארישען יסוד פון אונזער שיינעם ליבען יום טוב.

וואס האט די דאזיגע וויסענשאפט, די מכלומרשטע אמת - זוכערין, אלץ נישט געמאכט פון אונזער פורים און מגילת אסתר? ! — מיט וויפיל דקרוקי עניות האט זי זיך נישט גע'פלפול'ט איבער יעדער פראזע, יעדען ווארט, איבער יעדען קוצו של יוד פון דער מגילה און וואס פאר אויסטערלישע פיגורען און געשעהענישען האט זי נישט „ענטדעקט'' אין איהר, אפי דעם פשוט'ן אמת צו פערדרעהען און צו פערליקענען ? ! — און אין וועמען האט זי אלץ נישט פערוואנדעלט די אונז ליב־טעווארענע נעשטאלטען מרדכי'ן, אסתר'ן און אפילו אחשורוש'ן און חרבונה'ן און דעם פערהאסטען המנ'ען מיט זיין ווייב זרש'ן און זיינע צעהן בנים ? ! —

פורים, זאגט אזוי הייסט די דאזיגע וויסענשאפט, אזוי איוטארימאטיוו און קאטעגאריש, ווי עס וואלט שוין גאר קיין אפעלאציע נישט געקענט זיין אויף איהר פסק־דין — פורים איז נישט קיין יום־טוב, און אויב יא — איז דאס נישט קיין יודישער. דאס איז אנ'אלט־פערסישער אדער אנ'אלט גריכישער יום־טוב, גאר נישט קיין יודישער מגילת אסתר — איז א שטיק באבילאנישע מיטאלאגיע. אדער בעסער געזאגט: א פראגמענט פון בעהאוסטען באבילאנישען עפאס גילגאמעש. דא ווערט געשילדערט דער קאמף צווישען די געטער פון די ביידע פיינדליכע פעלקער בבל און עילם. אונזער ליבער מרדכי איז גאר נישט קיין יוד, און איבערהויפט גאר נישט קיין מענש, נאר דער באבילאנישער גאט „מארדוק''. אסתר — איז די געטין „אישטאר'' (עשתרות), „המן — דער עלאמיטישער גאט „הומבא'' אדער „הומאן'', זרש — די געטין „זרישא'' א. אז. וו. א. אז. וו. בבל און עילם פיהרען א מלחמה צווישען זיך, און בבל — מרדכי — הייסט עס זיגט.

עס זענען פערהאן צעהנדליגער אנדערע סברות און השערות, איינע אויסטערלישער און משונה'דיגער פון דער אנדערער. מאנכע האלטען, אז מגילת אסתר איז א פאליטישער פאמפלעט מיט א רמז אויף אנטיוכוס הרשע און אויפן נצחון פון יהודה המכבי איבער דעם סירישען ארמעע־פיהרער ניקאנאר. דער דאזיגער ניקאנאר איז נעמליך בעזיגט געווארען דעם 13. אדר פון יאהר 161 פאר אונזער הייניטיגער צייטרעכנונג. די מגילה זאל האבען טעהאט דעם ציל צו שטארקען דעם מוט פון די יודען, צוגעגעבען זיי קוראזש און רופען זיי אויסצוהאלטען אין קאמף פון די חשמונאים. אנדערע ווידער מיינען, אז אין דער מגילה רעדט זיך אונטער פערשטעלטע נעמען וועגען הורמישען צעזאר טיטוס און זיין יודישער געליבטער ווערא ניקא, דער טאכטער פון קעניג הורדוס דעם ערשטען; די יודען אין יענער צייט זאלען האבען גאנץ אפט אדורכגעפיהרט הריגות צווישען דער גריכישער בעפעלקערונג...

אזא אינטערפרעטאציע פון פורים און פון דער מגילה האבען געגעבען נישט נאר קריסטליכע געלעהרטע, נאר אויך יודישע פארשער. אונזער היסטאריקער גרעץ צ. ב. האלט, אז פורים איז א בעקאנטער גריכישער יום־טוב פון וויין־טרינקען, א יום משתה ושמחה לכבוד דעם גריכישען גאט הערמעס. די יודען האבען איבערגענומען דעם יום־טוב ביי די גריכען צוזאמען מיט אנדערע זיטען זייערע און זייער שפראך אין א געוויסען פעריאד פון אסימילאציע. דער יום־טוב איז אזוי פאליבט געווען ביי די יודישע מאסען, אז מ'האט איהם שוין נאכדעם נישט געקענט אויפווארצלען, אזוי אז די יודישע פיהרער זענען געצוואונגען געווען צו שאפען אין מגילת אסתר די „היסטארישע גרונדלאגע'', א מעהר אדער ווייניגער זיכערע בעגריגדונג און מאטיווירונג פון דעם יום־טוב. אזוי מיינט גרעץ.

אט אזוי האט די אכזריות'דיגע וויסענ... אוועקגענומען ביי אונז א שיינעם ליבען ... דערקלערט אונזער פורים פאר א פיקציע, ... מגילה — פאר א פאנטאזיע, אנ'איינגעטר... מעשה, און אזוי ארום צעשטערט די שענסט... לוזיע פון אונזערע קינדערשע יאהרען ... טרייסט פון דער עלטער. האבען מיר דען ... געהאלטען די געשיכטע פון פורים נישט נאר ... א שטיק יודישע געשיכטע פון אמאל, נאר ... פערמאגענטער און אקטועלער יודישער ... פון נעכטען און פון היינט און פון דער ... צייט פון גלות. האבען מיר דאך, מיר דאס ... וואנדער־פאלק, אויף אונזער לאנגען ... דורך פערשידענע לענדער פון דער וועלט, ... די געלעגענהייט צעהנדליגער מאל זיך צו ... ציגען, אז דער סוף פון אלע רדיפות און ... טונגעם - פלענער געגען יודען איז אלעמאל ... דערזעלביגער ווי אין דער מגילה. אט דער ... און די מגילה זענען געווען אנ'אייביגער ... טרייסט און האפענונג פאר אונז.

און דא איז מען געקומען און מ'האט ... שטערט די פרייד. עפעס ווי מ'וואלט אונז ... נישט פערגינט — איין טאג אין יאהר ... אויפגערוימט צו זיין. די ענטוישונג איז ... ווען, געוואלטיג גרויס.

* * *

אבער — עס זענען געקומען אנדערע ... פארשער און האבען צוקלאפט די אלע ... השערות און „וויסענשאפטליכע'' פלפולים ... ליכט פון דער מאדערנער פארשונג, פון די ... גראבונגען און ענטדעקונגען, איז דער ... פון די אויסגעקלינגעלטע ארגומענטען און ... אויסגעקאמבינירטע אויך — און ... צעפאלען ווי א קארטען־שטיבעל.

און אונזער פורים בלייבט דערזעלביגער ... הארציגער יום־טוב ווי פריהער, און ... די היסטארישע אויטענטישקייט פון דעם ... ריכט שטעהט היינט פעסט און ... מיט הונדערטער יאהרען צוריק. ביידע, ... טוב אי די מגילה, האבען ווידער ... דעם געהעריגען פלאץ אין דער יודישער ...

מיר לעבען היינט ווידער, ווי אין ... צייט פון גלות, אונטערן דאמאקלעס - שווערד ... לתרוג ולהשמיד־פלענער פון אנדערע ... אונז. עס איז דערזעלביגער אויסראטונגס־... און אויסראטונגס - קאמף מיט קוים ... מעטאדען.

לייענען מיר אבער די מגילה און ... זיך איבער דעם זין פון דער יודישער ... פערשטעהען מיר ערשט ריכטיג דעם „נצח ... לא ישקר''.

דאס שיקזאל פון יודישען פאלק איז ... אן בעשטימט אויף אייביגע צייטען. אין ... פון אלע יודען־רדיפות איז דער זעלביגער ... דער מגילה ווערט אנגעוויזען.

און אפילו ווען עס ווערט שוין גאר ... ס'איז אויך נישטא קיין אויסזיכט אויף ... פארן קעניג'', גלויבען מיר אין מרדכים ... טיג ווארט, אז —

רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר.

היגיענישע און וואוינונגס־פערהעלטנישע פון די ווארשאווער יודען בעת'ן 18 יאהרהונדערט

פון ד"ר ע. רינגעלבלום

עס זענען פערבליבען א גאנצע רייה בעשרייבונגען פון 18־טען יאהרהונדערט, וועלכע גיבען אונז א בילד איבער דעם דעמאלטדיגען אויסזעהן פון ווארשע. פון די דאזיגע בעשרייבונגען איז צו זעהן, אז נישט געקוקט דערויף, וואס ווארשע איז דעמאלט געווארען א הויפט־שטאט אין דעם איירָאפעאישען זין פון ווארט, הגם מען האט צום ערשטען מאל איינגעפיהרט די בעלייכטונג פון די גאסען, די נומעראציע פון די גאסען, אנגעהויבען ברוקירען די גאסען וכדומה, זענען דאך די היגיענישע בעדינגונגען געווען זעהר טרויעריגע.

דער בעקאנטער ענגלישער רייזענדער קאקס שרייבט אין יאהר 1783, אז ווארשע איז געווען שלעכט ברוקירט, אז זי האט געהאט א טרויעריגען אויסזעהן און פארגעשטעלט א וואונדערליכען געגענזאץ פון עשירות און ארימקייט, פון לוקסוס און עלענד, גאסען ברייטע אבער שלעכט ברוקירטע און אהן א מאס בלאטיגע.

אין אנ'אנאנימער בראשור „די מחשבות פון איינעם, וואס קוקט דורכן פענסטער אויף דער גאס

„Myśl patrzącego przez okno na ulicę''
Warszawa 1791

לייענען מיר: „עס זענען ביי אונז נישט פערהאן קיין יריד־איינריכטונגען. נעבען רייכע געוועלבער שטייען סטראגאנעס און נידעריגע דעכלעך. אויף דער ערד שטייען נידעריגע שאלען, אזוי, אז מען קען נישט אריינגיין אין שטוב אריין... אויף די שאלען און שאלעכלעך ליגען אויסגעשפרייט פיש, מעהל, עפעל, וואס שאפען זיך אין די פירהייזער. עס איז זעהר א פיקרער אויסבליק צו זעהען, ווי זאכען צום פערקויפען וואלגערן זיך אויסגעמישט מיט בלאטע.

נעבען דעם קלויסטער פון „הייליגען קרייץ''
(Św. Krzyż)
קען מען נישט אדורכגיין אדער אדורכפאהרען זונטאג אדער א יום־טוב־טאג. אז דו עפענסט דאס פענסטער, פילסטו אין שטוב דעם ריח פון סאלצעסאן אדער פון געפייגערטע פיש.

דער בעקאנטער מעטעראלאג און פּראפעסאר פון פיזיק אנטאני מאגער שרייבט אין זיין „עסטעטיג פון דער הויפט־שטאט ווארשע'', אז אפילו אין די פוילישע פאלאצען האט „נעבען לוקסוס געהערשט א שרעקליכער שמוץ''. דו זעסט אפילו דארט גוט געארדענטע צימערן, וועקסענע פאדלאגעס, זיידענע פארהענגלעך, שעהנע שפיגלען, בילדער א.א.וו. אבער וואס פאר אנ'איינגאנג פיהרט אין די דאזיגע צימערן. ביי טאג, ווען מען פיהרט ארויס די געסט, מוז מען די ברודיגע פינסטערע טרעפ בעלייכטען מיט א ליכט. דאס נישט זארגען מצד די פריצים וועגען דער ריינליכקייט פון זייערע הייזער, האט אפט גורם געווען, אז מען האט נישט געוואלט דארט דינגען קיין דירות. מען האט דעמאלט ווייניגער אכט געלייגט אויף ריינקייט, בעקוועמליכקייט, ליכט און געזונד, דאגעגען האט מען זיך מעהר פערנומען מיט שיינע מלבושים, שפילען אין קארטען וכדומה.

פון דעם אלגעמיינעם בילד פון ווארשע איז זיך שוין נישט שווער פארצושטעלען, ווי אזוי עס האט אויסגעזעהן ביי די דעמאלטדיגע ווארשעווער יודען.

מורא'דיג זענען געווען די וואוינונגס־פערהעלטנישען פון די ווארשעווער יודען. ס'נעמט ארום א גרויל, בעת מען לייענט די בעשרייבונגען אין וואס פארא ענגשאפט, שמוץ, ברוד וכדומה ס'האבען געוואוינט די דעמאלטדיגע יודען. די דאזיגע פערהעלטנישען זענען געווען א פועל־יוצא פון די רעכטליכע בעדינגונגען, ביי וועלכע ס'איז אויסגעקומען צו לעבען די יודען פון ווארשע טויזענדער יודען האבען זיך געוואלגערט אין ווארשע אומלעגאל, מורא געהאט זיך צו דינגען א דירה און געוואוינט ערגעץ אין א ווינקעל אין יענעמס אנ'ענגער שטוב. די צווייטע סיבה איז געווען דער יקרות פון דירה־געלד איך האב נישט קיין ... צו פערגלייכען אבער אין די אקטען ווערט ... אז יודען וואוינען צו עטליכע פאמיליעס אין ... כדי ס'זאל זיי אויסקומען ביליגער. א ... אז איין משפחה האט זיך צוליבן יקרות ... געקענט דערלויבען צו וואוינען אין איין ...

דאס טייערע דירה־געלד, הגם ס'איז ... א רעה פאר די יודען, איז עס אבער אין ... מאלטדיגער עת־צרה געווען פאר זיי א ... דאנק דעם זענען די פריצים, ביי וועלכע ... גען נעמען אין ארענדע זייערע הייזער ... פערטיידיגער פון די יודען. די פראגער ... די יורידיקעס 1) קאמיען און סקארישעו ... עס אפען דערקלערט, אז ווען מען וואלט ... געטריבען די יודען, וואלטען די הויפען ... טעוועט. דערביי זאגען זיי זיך ארויס ... טרייבען די יודען פון פראגע 2).

יודען האבען נישט געטארט בעזיצען ... הייזער אין ווארשע און איהר אומגעבונג ... ציגער אויסנאהם איז געווען שמואל צביטאוו... וואס האט געהאט הייזער און נחלאות אין ... און אין איהרע פארשטעט. בעת א ... ווארשעווער יודישער גביר לייזער ... האט געוואלט אין יאהר 1793 אויפן ... א טיים־בעשלוס קריגען א דערלויבעניש ... קויפען א נחלה אין ווארשא, איז ... טראט פשוט שיעור נישט ארויס פון די ... איז אויך געווען איינע פון די סיבות, ... וואוינונגס־פערהעלטנישען זענען ... שלעכט.

1) יורידיקעס — דאס זענען געווען ... דיגע שטעטעלעך אין ווארשע, וועלכע האבען ... גענע מאגיסטראטען, אייגענע געזעצען וכדו...
2) עקאנאמישע אקטען פון אלט־ווא... 855 און 1790-

...דער וועג איז אויסגעשפּרייט מיט רויזן...

(קלאַנגען און אָפּקלאַנגען) — פון רעאָ קעניג

...די ליפּמאַנסאָוויטשיג, מענשען ־ פריינדליך און אוי־
...ליש איז דער נאַציזם. מיט וואָס פאַר א סענטי־
...מענטאַלער וואַרימער פאַרמהערציגקייט עס שטראַלט
...דער פון זייערע גרויסע און קליינע פיהרער.
זייערע „שטורם ־ טרופּערס" זענען קדושים,
...ילינע אַסקעטען, וועלכע שוועבען ווי מלאכים
...איף דער אידילישער דייטשער ערד.
און זייערע הימנען זענען זייבערע געזאַנגען,
...תפילות, אָהן וועלכען עס איז הויך פון האַס און
...מאָס.
און זייערע שטרייכערס זענען דאָך אַזעלכע תמי־
...דיגע בעשעפעניש, וואָס קענען קיין פליג
...איף דער וואַנט אפילו נישט טשעפּען.
„אויף דעם וועג, וואָס זיי האָבען געטרעטען ליגט
...אין אין גענגער נישט".
...מין, קיין איינער נישט.
אויסער די הונדערטער, וועלכע זענען געשאָסען
...וואָרען „פרובענדיג אַנטלויפען". אויסער די טויז־
...ענדער און טויזענדער, וועלכע זענען פערמוטשעט
...צעקריפּעלט געוואָרען אין די קאָנצענטראַציע־
...לאַגערים.
און אויסער די היסטאָריש בעריהמטע נאַכט
...פון דרייסיגסטען יוני, ווען „ער, און נישט קיין
...אַנדערער" האָט מיט אייגענע הענט געשאָסען און
...אומגעלעגט עטליכע פון זיינע געוועזענע בוזעם־
...פאַרטיי־חברים — די רעהמ.ס און ערנסט'ס...
אָבער דאָס קאָן מען דאָך נישט רעכענען: דער
...נאַציזם איז דאָך אַזוי זויבער אידיליש און ער —
...ער אליין איז נישט קיין שליח" — האָט געמוזט
...אומען זיינע געוועזענע חברים, ווייל ער האָט זיך
...„אויסגעלונג" דערוואויסט, אַז זיי, זיינע יאָהרען לאַנגע
...חברים, זענען פערדאָרבען און אומריינע מענטשען.
אָבער אַזוי וועט איהר „אויף דעם וועג, וואָס
...דער נאַציזם האָט געטראָטען קיין איין געגנער נישט
...געפינען א טויטען"...
חס וחלילה! קיין איינעם נישט!
זייער וועג איז פערשפּרייט מיט זיסע, דופטענ־
...דיגע רויזען.
...אך ווי זיס און וואוילשמעקענד עס זענען די
...רויזען, וואָס זענען פערשפּרייט אויף זייער וועג...
...נאָר אין פריש עס זענען זייערע רויזען! — מען
דאַרף נאָר נישט רעכענען די הונדערטער און הונ־
דערטער פרויען און מענער, יונגע און אַלטע, יודען,
האַלבע יודען, און סתם פּאַציפיסטען, וועמען די נאַ־
ציישע אידילישע לופט האָט אַזוי אַנגעהויבען שטי־
קען און וואַרגען, אַז זיי זענען אַרויס אין די וועלדער
און זיך גענומען דאָס לעבען.
דאָס איז דאָך גאָרנישט!
מען דאַרף אויך נישט רעכענען די טויזענדער
קיסרדישע הערצלעך, וועלכע האָבען זיך פּלוצלינג גע־
פונען פעלוידיגט און בעשפּיגען און נאָך דערפאַר,
ווייל זייערע עלטער־באָבעס צי עלטער־זיידעס זענען
געוועזען יודען... דאָס זענען דאָך קלייניגקייטען.
אָבער אַזוי איז „אויפ'ן וועג, וואָס זיי האָבען גע־
טרעטען, קיין איין אוועקגעלעגטער געגנער נישטאָ".
טיידען איהר וועט זיך אפשר דערמאָהנען אין
די לעסינג'ס...
א יודיש ־ דייטשען דיכטער און פילאָזאָף, וועלכער
איז גע'הרג'עט געוואָרען דורך א נאַצי, זיצענדיג
ביי זיין שרייב־טיש.
כ'וויים דאָרט א יודיש ־ דייטשער דיכטער און
פילאָזאָף, דערצו נאָך א סאָציאַליסט.

אָבער אַזוי איז זייער וועג אויסגעשפּרייט מיט
רויזען...
אויסער אפשר די בעריהמטע געפעהרליכע באַנ־
דיטען -- די טהאָמאַס מאַנ'ס און די איינשטיינ'ס,
און די הונדערטער ווענינער בעריהמטע דייטשע באַנ־
דיטען — שריפטשטעלער און געלעהרטע, וועלכע
האָבען געמוזט אַנטלויפען פון זייער פאָטערלאַנד,
ווייל זייערע זינדיגע נשמות האָבען נישט געקאָנט
איבערטראָגען די צו ריינע און זויבער־אידילישע
אָבער ווער וועט עס איצט געהן געדענקען דאָרט פּאַרנאַציאָטישע לופט דאָרט.

און די צעהנדליגער און צעהנדליגער
טויזענדער סתם דייטשע ביהנער — יודען
און נישט־יודען, מיט זייערע פאַמיליעס און קינדער
וועלכע מוזען איצט וואַלגען אין א וועלט־גרויסען
גלות. און פילע פון זיי בעטעהן זעלבסטמאָרד אין
פּאַריז, אין לאָנדאָן און וואו נישט?
דאָס איז דאָך גאָרנישט... די זענען דאָך קיין
קרבנות נישט... נאָר א מאַקדאָנאַלד — א פערטרע־
טער פון דעם יודישען פעלקער־בונד (און אפשר
אליין אויך א יוד?) — נעהמט זיי אַזוי טראַגיש
ערנסט.
אָבער אַזוי האָט אויף זייער וועג קיין איין געגנ־
נער נישט געליטען...
און דאָס וואָס א יודישע קהלה פון פיר הונדערט
פופציג טויזענד נפשות ווערט איצט בעליידיגט, דע־
גראַדירט, דערשטיקט און דערוואָרגען אין דער קע־
ציש־אידילישער נאַצי־לופט — דאָס איז דאָך אוודאי
גאָרנישט מיט גאָרנישט.
אפילו קיין שטויבעל פון פעהדאַכט וואַרפט עס
נישט אויף זייער וועג, וואָס איז פערשפּרייט מיט
רויזען און מיט זיסע הימלישע „האָרסט ־ וועסל"
הימנ'ען.
א מאָדנע האַרטע און שלעכטע וועלט:
זי וויל נאָך אַלץ נישט איינזעהן און איננאַנצען
אַנערקענען די זויבערע אידילישקייט און ליבעס־
ווירדיגע הומאַניטעט פונם נאַצישען וועג...
און זיי האָבען דאָך גליך ביים אָנהויב פון זייער
וועג אָנגעצונדען א גרויסען פייער — דעם רייכס־
טאַג־פייער — און אויפ'ן פייער מקרים געווען א
געריהרטען קרבן — די וועלט זאָל קאָנען זעהן ממש
ווי ריין און זויבער זייער וועג איז.
און די האַרטע, שלעכטע, נישט־פּאָעטישע וועלט
וויל עס נאָך אַלץ נישט איינזעהן.
אויף זייער וועג איז קיין איין געפאַלענער געג־
נער נישטאָ...
זייער וועג איז אויסגעשפּרייט מיט רויזען. און
די אייחעלע הומאַניטאַרע נאַציס ווילען נאָך אַנדערע
לענדער מיט זייערע וואָהל־דופטענדע רויזען בעגליי־
קען...
און די וועלט איז אַלץ נאָך אַזוי האַרט, אַזוי
נישט דאַנקבאַר!

חיים לייב פוקס

רוחמה

א הויף, נפשות זיבען — דאָס איז רוחמה,
א יודיש דאָרף אין מיטען פון אַראַביש־ים.
נאָר כיוויס נישט: עפּעס האָט דאָ מיין נשמה
אויפגעשיינט אין מיר מיט אַניאָונבעקאַנטען פלאַם.

עפּעס האָבען זיך די אויגען מיר, מיט בלענד צעצינדן
עפּעס האָט זיך דאָ מיין האַרץ מיט פרייד צעהעלט—
ווי דאָס גליק, וואָס טרעפט אַניאייביג בלינדען,
ווען ער דערזעהט דאָס ערשטע מאָל די שיין פון וועלט

איך האָב דערזעהן דאָ, וואָס עס מיינט א וואָרט:
אויסדויער
און האָב דערפיהלט די קראַפט פון „נייער הויטיי
ווען עס אַרבייט אויף דער ערד א יודיש־פויער —
און פון ווייטענס—מוז מען ברענגען איהם זיין ברויט

א הויף, נפשות זיבען, אַרומגעצוימט מיט שטיי־
נער פלויט,
און כיהאָב זיך פאַר דער הייליג אָרימקייט פערשעמט:
פאַרוואָס איך העלף נישט מיט בעאַרבייטן דאָס ברויט
וואָס גייט דאָ־אויף מיט בלוט פון קידוש ־ השם!

◆ | מיינע ערשטע שריט | ◆

אין שטודירען יודישע געשיכטע

(זכרונות) • פון ד"ר ה. זשיטלאָווסקי

נאָך דעם אטענטאַט פון דער אוליאַנאָוו גרופּע,
...אויף אַלעקסאַנדער דעם דריטען האָט דאָס נאַראָדאָ־
...וואָלצעם אין פעטערבורג, — ווי אויך אין דעם גאַנ־
...צען לאַנד,— זיך גאַלאָפּירענדיג גענעהנט צו זיין סוף
...עס איז נישט אַרויס קיין איין בלעטעל, קיין איין
...פּראָקלאַמאַציע צו דער בעפעלקערונג וואָס זאָל ער־
...קלערען די מאָטיווען פון דעם אָנפאַל, זיין בערעכ־
...טיגונג און די אויסזיכטען פון דער פאַרטיי פאַר דער
...צוקונפט.
פון דער „פאַרטיי"?
— איז נאָך דאָ די פאַרטיי? — האָב איך אַר־
...מאָל, — א היבשע צייט נאָך דעם אטענטאַט — גע
...פרעגט גרינעוויצקין. ער האָט אָהן חשש, אַרויסגע־
...לאָזט פון צווישען די ציין: ווער ווייס?.. איז דאָן
...דאָ א פאַרטיי?... איינצעלנע קעמפער... איינ־
...צעלנע גרופּקעלעך... א סך גרינע יוגענט... די איינ־
...צעלנע קעמפער האָט מען מסתמא נישט אַלע אוי־
...סגעכאַפּט, דאָס לעבען וועט זיי סיי־ווי־סיי אַרויס־
...טרייבען און טרייבען אויף דעמזעלבען וועג.
אין אַט די געדיכטע כמארעס פון אומזיכערקייט,
...פון אָט הריקענדיגען פעסימיזם איז עפּעס ווי אַליין
...אַנגעגאַנגען אין גאָרנישט דער געדאַנק, מיט וועלכען
...איך האָב מיך אַרומגעטראָגען, צו שרייבען א בראָ־
...שורע אָדער אַנ'אַרטיקעל וועגען דער „פערברייטער־
...ונג פון דער באַזע", אָדער דעם רעוואָלוציאָנערען
...קאַמף פעלד, און וועגען דער נויטיגקייט אַנצושפּאַ־
...נען זיך אויף די אונטערדריקטע פעלקער און זייערע
...נאַציאָנאַלע אינטערעסען.
ביי מיינע רוסישע בעקאַנטע אין פּעטערבורג איז
...די שטימונג זיכער געווען מעהר גרויס־רוסיש נאַציאָ־
...נאַל, אוידער זי איז געווען אין אַנדערע ווייטעבסקער
...קרייזן; הגם, נאַטירליך, הימעל־ווייט פון יענעם שאָ־
...וויניזם ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט אין יוזאָווס
...„פּאָלקסטימלערייי". יוזאָווס בעדייטונג און השפּעה
...אויף די יונגע מוחות האָב איך זיכער שטאַרק אי־
...בערגעשאַצט. מען האָט אָדער זיין נאָמען גאָר גאָר
...נישט געהערט אָדער וועגען דער שריפט געהערט און
...נישט געליינט. אָדער געליינט און אָפּגעוואָר־
...פען, ווי אַנ'אַנטיוויסענשאַפטליכע און שעדליכע טעאָריע, קיין
...אַטיטודעם צו דער נאַציאָנאַלער פראַגע, אפילו צו דעם
...איינענעם גרויס־רוסענטום, איז נאָך דערמאָלט ביי דער
...יוגענט נישט געווען, נישט קוקענדיג דערויף, —
...אָן אפשר מאַקע דערפאַר, — וואָס די אָפיציעלע
...פּאָליטיק, מיט דער „נאַוואָיע ווערעמיא" בראָש האָט
...מיט אַלע מיטלען געשטרעבט פאַנאַטערצובלאָזען
...די נאַציאָנאַליסטיש ־ רוסישע געפיהלען בכלל און
...דעם יודען־האַס בפרט, מיינע יודישע בעקאַנטע, ווי־
...דער, זענען געווען כמעט דורכאויס קאָסמאָפּאָליטען
...און ממילא אסימילאַטאָרען (א חוץ א פּאָר „פּאַלעס־
...טינאָפילען".)
ווער וואָלט דרוקען א בראָשורע מיט דער טאָג־
רעניז, וואָס איך האָב געהאַט אין זינען? ווער וועט
זי פערשפּרייטען? דער עהאַנק האָט נישט געהאַט
קיין ברעקעל אויסזיכט, און אַזוי אָרום איז ווי פון זיך
אַליין אַרויסגעקומען אַז מיין גאַנצער אינטערעס
האָט זיך גענומען קאָנצענטרירען אויף דער צווייטער
אייפגאַבע, צוליב וועלכער איך בין געקומען קיין פּע
טערבורג: טעאָרעטיש פּאָרצוגרייטען זיך צו דעם
קאַמף אַנטקעגען דער יודישער אינטעליגענץ, — א
קאַמף וואָס האָט געדאַרפט געפיהרט ווערען „אויף
צוויי פראָנטען" (ווי מען וואָלט דאָס איצטער גע־
זאָגט): אַ' אַנטקעגען דער אסימילאַציע אַ' אַנטקעגען
דעם שאָוויניסטישען „פּאַלעסטינאָפילענטום".
אגב, וואָלט איך דעמאָלט זיכער נישט געגלויבט,
ווען מען וואָלט מיר געזאָגט, אַז אָט דער קאַמף וועט
אין מיין שפּעטערדיגען לעבען איינשלינגען דעם גרע־
סטען טייל פון מיינע כוחות און זעט מיך נישט אָפּ־
לאָזען ביז אין מיין איצטיגען גרויען עלטער אַריין
(אָך־אָך־אָך! און ווען וועט מען שוין איהם נישט
דאַרפען פיהרען?)...
פּראַקטיש האָט דאָס דעמאָלט בעדייט, פאַר מיר,
אַז מיט מיינע יודישע בעקאַנטע פלעג איך מיך זעהן
אַלץ זעלטענער, — סיי מיט די „אַפּאָליטישע", סיי
מיט די „פּאָליטישע". כמעט מיין גאַנצע צייט פלעג
איך פערברענגען אָדער אין דער ביבליאָטעק וואָס
פלעגט זיך שליסען אין זעהר שפּעטען אָוונט, אָדער
ביי זיך אין צימער, וואו איך האָב שוין געהאַט א
היבש ביסעל ביכער אין שייכות צו דער יודישער גע־
שיכטע און צו דעם פּראָבלעם פון נאַציאָנאַליטעט,
און וואו איך פלעג איבערקוקען און איבערקלערען
פון דער ביבליאָטעק.
מיין אַרבייט פון אַנ'אָפּרוה אין אָט די בּיידע
פעלדער — גוּדער אפשר ריכטיגער: וועלדער — פון
דעם מעטשוליכען וויסען — אַנ'אָפּרוה, וואָס האָט
בפועל ממש טישט געוואַקסט וואו־אויס און וואו־
אין, — איז אָבער גלייך פון אָנהויב אָן אוועקגעשטעלט
געוואָרען אָהן איבעריגע זוכעניש און טאַפּעניש
אין דער פינסטער, א דאַנק דער פריינדליכסטער
היילף פון צוויי „גדולים", ביידע גרויסע מומחות,
יעדער אין איינעם פון די פעלדער, וואָס האָבען
מיך געאינטערעסירט.
איינער פון זיי — נאָר דער יודישער געשיכטע
— איז געווען דער בעריהמטער יודישער געלערנטער
און ביבליאָטעקאַר פאַר סעמיטישע שפּראַכען, דר.
אַבראַהם אליהו הרכבי (האַרקאַווי), דער אַטהאָריטעט—
פאַר דעם פּראָבלעם פון נאַציאָנאַליטעט — איז געװען
ווען א נישט־ווייניגער בעריהמטע קראַפט אין אַנ'
אַנדער געביט־ספערע: לאַזאַר סלאָנימסקי. עס איז
פאַר מיר באמת געווען א גליק, וואָס איך בין זיך צו־
גייפגעקומען מיט אָט די צוויי מענער פאַר וועמען
די אויסלענדישע וויסענשאַפטליכע ליטעראַטור אין
די פערשידענע שפּראַכען און אין די פערשידענע זיי־
נגע'דיגע פעלדער איז געווען „אַנ'אָפענע וועלט".
צו הרכבין בין איך אוועק באַלד, ווי איך בין
אָנגעקומען קיין פעטערבורג, אוידער איך האָב אָנגע
הויבען אַרבייטען אין דער ביבליאָטעק, געהאַט צו
איהם האָב איך, ווייא מיר געדענקט זיך, צוויי רעקאָ־
מענדאַציעס: איינע פון דעם העברעאישען שריפט־
שטעלער און לעהרער אין ריגע, ז. קאַפּלאַן („זקן")
און די אַנדערע פון הרכבי'ס פריינד און מיין מחותן
אין פעטערבורג, דעם אַלטען ליאַכאָווסקי, מען האָט
מיך אַריינגעפיהרט צו איהם אין זיין אַרבייטסקאַבי־
נעט אין דעם סעמיטישען אָפּטייל פון דער ביבליאָ־
טעק: און ביי מיין ערשטען בליק אויף איהם האָט ער
געמאַכט אויף מיר א היבש אומפאָנגענעהמדיגען איינ־
דרוק.
הרכבי האָט מיך אויפגענומען מיט א פרעהלי־
כען שמייכעל. ער האָט זיך געווענדעט צו מיר מיט
דער פראַגע צי האָב איך שוין געזעהן אין דער ביב־
ליאָטעק, דיאַלטע מאַנוסקריפּטען פון דער ביבעל
פון חעם און דעם יאָהרהונדערט (איך געדענק שוין
נישט פון וועלכען), אויף מיין פערנייענדיגען ניט־
פער, האָט הרכבי אַריינגערופען א בעדינער און גע־
בעטען איהם, אוועקפיהרען מיך זיי זעהען, דער בע־
דינער האָט מיך צוגעפיהרט צו א גרופּע וויטרינען,
וואָס איז אַרומגעצאַנגען מיט א פיהרער, בעקוקען
די ביבליאָטעק מיט איהרע רייכע זעלטענע אוצרות,
דער בעדינער איז אויך צוגעשטאַנען צו דער גרופּע
באַלד זענען מיר אַריין אין דעם צימער, וואו עס איז
געווען די „ביבעל" אויפן דיל זענען געשטאַנען איינע
אויף דער אַנדערער גרויסע, פרייטע יריעות פון נישט
געגאַרבטער טוטקעלער פעל, וואָס זענען מיט גרויסע
„קידוש לבנה" אותיות בעשריבען געווען מיט א
גלאַנצענדיג שוואַרצען טינט.
דער פיהרער האָט אונז ביי דער געלעגענהייט
דערקלערט אז דאָס שטאַמט פון אַריענט, פון דעם־
און־דעם יאָהר־הונדערט, ווער דאָס האָט געפונען און
געבראַכט קיין פעטערבורג, און אַז דער גרויסער היס־
טאָרישער ווערט זייערער בעשטעהט דערין וואָס די
פעלען זענען נישט געגאַרבט און וואָס די ,פּונקטור־
אציע' (די נקודות) שטייט נישט אונטער דער הע־
ברעאישער שריפט, נאָר אויבען, איבער די ווערטער,
איך בין צוגעגאַנגען נעהנטער און האָב זיך איינגע־
קוקט, טאַקע אמת: נישט פון אונטען, נאָר פון
אויבען.
נאָך אַזא קאַלאָסאַל־וויכטיגער בעריכערונג פון
מיינע קענטעניסען אין דער יודישער געשיכטע, האָב
איך געבעטען דעם בעדינער, ער זאָל מיך צוריקברענ־
גען צו הרכבין, איהם האָב איך שוין געפונען ביי
זיין טיש א בעדעקטען מיט די צעוואָרימטע בלעט־
לעך. הרכבי איז געווען אַריינגעטאָן אין זיי.
ער האָט מיך ווידער פריינדליך אויפגענומען, גע־
בעטען זיצען און האָט מיך גענומען אפּיסעל אויס־
פרעגען וועגען די צילען וואָס איך האָב אין אויג,
מיט מיין אַרבייט אויף דער יודישער געשיכטע. אויף
זיין אויספרעגען האָב איך איהם דערצעהלט, אַז איך
בין נאָך א גאַנץ פרעמדער אין דעם „פאַך"; אַז איך
מוז האָבען אַנ'אַלגעמיינע בעקאַנטשאַפט מיט דער יו־
דישער געשיכטע, און אַז ספּעציעל אינטערעסירט מיך
די תלמודישע עפּאָכע און די געשיכטע פון די יודישע
סעקטעס.
וועגען מיינע שפּראַכען ־ קענטענישען האָב איך
איהם דערקלערט, אַז א חוץ נאַטירליך, רוסיש -- קאָן
איך מיך פאַנאַנדערקלייבען אין העברעאישע, דויי־
טשע און פראַנצויזישע ווערק.
הרכבי האָט מיך אויסגעהערט און האָט גענומען
צונויפשטעלען א צעטעל פון יענע וויכטיגע ווערק,
וועלכע איך מוז „גוט דורכשטודירען", פון דער אַל־
געמיינ־ יודישער געשיכטע זענען אויף איהם געשטאַ־
נען — א חוץ גרעצ'ן — די מיר גאַנץ אומבעקאַנטע
נעמען: יאָסט, הייגער, און הערצפעלד; האַמבורגערס
„רעאַל־ענציקלאָפּעדיע פיר ביבעל און תלמוד" —
פאַר דער תלמודישער עפּאָכע, און אַש־שאָהאַראָס־
מאַני, אין ראַבּאַבּיקערס דייטשע איבערזעצונג,—
פאַר דעם ענין „סעקטען", ביים געזעגענען זיך האָט
ער מיך געבעטען קומען צו איהם, ווען נאָר כ'וועל
זיך נויטיגען אין זיין הילף.
איך האָב אוועקגעלייגט דאָס דיקע בוך און זיך
א נעהם געטאָן פאַר די צוויי בענד תלמודישע ענצי־
קלאָפּעדיע, פון דעם וואָרט־ליסטער האָב איך אויס־
געקליבען די אַרטיקלען פון „אַרמוט" און „רייכטום"
און האָב מיך תיכף פערטיפט אין זיי (אגב, אזא וויכ־
טיג אַרטיקעל ווי „רייכטום" פעהלט אין בראָקהאַוז
עפראָנס רוסיש־יודישער ענציקלאָפּעדיע. „אַרמוט",
איז יאָ פאַראַן, אָבער נישט מיט האַטען וועגען דעם
פּאָקטישען צושטאַנד, וואָס האָבען א שייכות צום
ענין, נאָר מיט מאָראַלישע סענטענציעס, לויטן „רוח
היהדות". ביי האַמבורגערן זענען טראַך פאַראַן שיל־
דערונגען פון יענע פאַקטישע צושטאַנדען).

געשיכטע פון יודען אין לאדז

די וואל-שפינערייען פון א. מ. פרוסאק און מ. זאנד

פון ד"ר פ. פרידמאן

(נאכדרוק פערבאטען)

אויף א בעשיידענערען אופן איז געווען צוגע־שניטען די, צו יענער צייט, צווייטע גרעסטערע יודי־שע אונטערנעהמונג — די שפינעריי און וועבעריי פון אברהם משה פרוסאק.

פרוסאק האט געשטאמט פון פלאצקער גובער־ניע (געבוירען געווארען אין דראבין, פלאצקער דיס־טריקט, אין יאהר 1815). און האט זיך, זייענדיג שוין אין די מיטעלע יאהרען, בעזעצט אין לאדז, וואו ער האט זיך גענומען צו מסחרן. אין 1840 פערמאגט ער אין לאדז א קראם פון זיידען און שניט סחורה און טוך אויף דער אלטשטאט. סוף 40טער יאהרען גרינדעט ער א וואל-שפינעריי און וועבעריי, נאך א קורצער צייט ווערט שוין זיין פאבריק פערעכענט צווישען די גרעסטע פון דעם מין אונטערנעהמונגען (וואל פאבריקען)אין לאדז.

דער ראפארט פון לאדזער מאגיסטראט וועגען פרוסאקס פאבריק פון 30 יוני 1859 זאגט : „און פרוסאק... האט הארט (אויף דער קאשטשושקא גאס, אין דער אלטשטאט, אין הויז נומער 186 ביים מארק) געגרינדעט א פאבריק פון וואל-שפינעריי פון 30 וואר שטאטען און אין לויפענדיגען יאהר איז ער צוגעטרע טען איינצוארדנען א שאפוואל-שפינעריי פון 6 א־פארטימענטען און צו דעם ציל האט ער בעשטעלט א מאשין, וועלכע וועט איהם בקרוב אנקומען פון אויסלאנד."

די פאלגענדיגע ווייטערדיגע אויפשטעלונג גיט אונז א בילד פון דער ענטוויקלונג פון פרוסאק'ס נאך בריק, זייט 1849 :

אין 1849 האט ער געהאט 14 וועבער-ווארשטא־טען וואס זענען ווערט געווען 700 רובל און האט בע שעפטיגט 1 מייסטער, 14 געזעלען, 4 לערן-יונגלעך און 4 ארבייטער, צוזאמען 23 מאן, וואס האבען במשך פון א יאהר אויסגעארבייט סחורה אויף א ווערט פון 2400 רוסישע זילבער רובעל.

אין 1850 האט פרוסאק געהאט דיזעלבע צאהל ווארשטאטען, דיזעלבע צאהל ארבייטער, נאר די הויך פון דער יעהרליכער פראדוקציע איז געשטיגען, ביז 3 טויזענד רובעל.

אין 1851 האט ער שוין געהאט 17 וועבער ווארש־טאטען, וואס זענען ווערט געווען 850 רובעל און בעשעפטיגט האט ער 27 מאן, וואס האבען פראדו־צירט סחורה פאר 8 טויזענד רובעל.

אין 1852 האט ער נאר 15 ווארשטאטען פאר 750 רובעל, בעשעפטיגט נאר 24 מאן און דער ווערט פון דער פראדוקציע בעטרעפט 6740 רובעל.

אין 1853 האט ער שוין ווידער 17 ווארשטאטען פאר 850 רובעל, בעשעפטיגט 28 מאן און דער ווערט פון דער יעהרליכער פראדוקציע איז 7220 רובעל.

אין 1854 פערמאגט פרוסאק 21 וועב-ווארשטאר טען פאר 1050 רובעל, בעשעפטיגט 39 ארבייטער און זיין יעהרליכע פראדוקציע בעטרעפט 20 טויזענד 720 רובעל.

אין 1858, בעזיצט ער 40 ווארשטאטען פאר 2 טויזענד רובעל, בעשעפטיגט 67 מאן און דער ווערט פון דער פראדוקציע בעטרעפט 59 טויזענד 250 רובעל.

אין 1859 בעשעפטיגט ער אויף דערזעלבער צאהל ווארשטאטען 81 ארבייטער, אבער דער ווערט פון דער יערליכער פראדוקציע בעטרעפט נישט מעהר ווי 48 טויזענד 887 רובעל.

אין 1860 ארבייטען אויף 40 ווארשטאטען 92 ארבייטער און די יעהרליכע פראדוקציע בעטרעפט שוין 89 טויזענד 875 רובעל.

פרוסאק איז געווען איינער פון די ערשטע לאדזער פאבריקאנטען פון וואל אויסארבייטונגען וועל־כער האט אין זיין פאבריק איינגעפיהרט דעם מעכא־ניזם און האט אריינגעבראכט פון אויסלאנד א דאמף־מאשין. דאס איינפיהרען דאמף-מאשינען אין לאדז דורך עטליכע פאבריקאנטען צו יענער צייט, האט צונעמומען די ארבייט ביי א סך וועבערס און דאס האט צוזאמען מיט א ריי אנדערע סיבות, ארויס־גערופען א הראהענדיגען בונט פון די לאדזער וועבערס אין יאהר 1861. דער צארן אויסברוך פון די וועבערס האט זיך קודם כל געווענדעט געגען יענע פאבריקאנטען וואס האבען איינגעפיהרט אין זייערע פאבריקען די דאמף-מאשינען — אלזא געגען פרו־סאק'ן און שייבלערן, אין דער נאכט פון 20טען אויפן 21טען אפריל 1861, זענען די וועבערס אנגע פאלען אויף דער וואל-וועבעריי און שפינעריי פון א. פרוסאק אויף דער אלטשטאט. די עקסצעסעס האבען געדויערט, ביז דריי א זייגער בייטאג. אויף צומאר־גענס, אוועגדציוט, האבען די „מאשינען צושטער־רער" זיך געווארפען אויף שייבלערס פאבריק און פון דארט, האט נאך האלבע נאכט, א בעדייטענדע גרו־פע ווידעראמאל געפרובט אנפאלען אויף פרוסאקס פאבריק. אבער אויפן וועג איז זי פונאנדערגעלאזען געווארען, די שאדענס וואס פרוסאק האט געהאט צו־ליב די געשעהענישען, זענען געווען אומבעדייטענ־דיגע; ער האט זיי בערעכענט אויף קרוב 200 רובעל. בעת שייבלערס שאדענס זענען בערעכענט געווארען אויף 15 טויזענד רובעל.

פרוסאק איז געווען זעהר א פרומער יוד, א קאצ־קער חסיד. אויפן פאן פון זיין פאפולערער פרומקייט האבען זיך געשאפען פערשידענע אינטערעסאנטע מע־שיות.

לויט איינער אזא מעשה, איז זיין פאבריק אין שבתים און יודישע יום טובים נישט געווען טעטיג און די ארבייטער האבען פאר די טעג בעקומען בעצאהלט, ווי פאר נארמאלע ארבייטס טעג, לויט א ... יטע ווערסיע, זאל פרוסאק האבען בעשעפטיגט בלויז יודישע ארבייטער, כדי אזוי ארום נישט צו ווערען געצוואונגען אז זיין פאבריק זאל זיין טעטיג שבת און יום טוב.

נאכן טויט פון אברהם משה פרוסאק (אין 1890) איז זיין פאבריק איבערגעגאנגען אין פרעמדע הענד און שפעטער איז זי פערברענט געווארען. אויף דעם ארט פון פרוסאקס פאבריק, זענען אין 1907 אויפגעבויט געווארען די האלעס (קאשטשעל־נע נומער 6).

די דריטע יודישע אונטערנעהמונג אין דער שפי־נעריי בראנזשע איז געווען די וואל שפינעריי פון מאריץ זאנד. מאריץ זאנד א געבוירענער אין טשענ־סטאכאוו. אנ'איידעם פון איציק זיידעמאן, איז אין תחילת געווען בעשעפטיגט אלס בוכהאלטער אין זיין שווערס פירמע. לויט א קאנטראקט פון 24 ... 1855, האט זאנד אפגעקויפט פון דעם ... קאראל און יאזעפינא רעמיג דעם ישוב ... נעבען דעם טייך יאשען די טעריטאריע ... האט עטהאלטען 20 מארגעס און 58 ... פרענטעס, פון וועלכע מעהר ווי א העלפט ... פערנומען פון דער סאדזעלקע (סטאוו) ... פון דעמדאזיגען האט, בעת זאנד האט ... זיך געפונען א רואינירטע מיהל און עטליכע ... שאפטס-בנינים. אויף דעם דאזיגען שטח ... געהאט בדעה אויפצושטעלען א פאבריק ... האט זיך ארויסגעשטעלט אז די טעריטא ... צו קליינע, אז זי זאל קאנען ענטהאלטען ... בנינים, ארבייטער הייזער און די אלע ... טיגע בנינים. דעמאלט האט זאנד דעם 80 ... 1856, אפגעקויפט פון גאזדראווסקין דעם ... איז געלעגען נעבען סטאוו פון 1 מארגע 150 ... טעם און האט זיך געווענדעט מיט א בקשה ... מוניציפאלער מאכט אז מען זאל איהם ... עקען פונם שטאטישען וואלד, וואס גרענ ... זיין אייגענטום, צוזאמענדיג צו צאהלען ... מארגע וואלד-גרונט 15 גילדען יעהרליך.

אויף זיין זיצונג פון 5 סעפטעמבער 1864 ... דער שטאטראט בעשטעטיגט צו פערדינען ... 10 מארגעס און 92 קוואדראט פרענטעס. ... איז דער ישוב מאניע פערהונדיגט געווארען ... 32 מארגעס.

אויף דעם איינגעקויפטען בארען האט זאנד ... געשטעלט „א גרויסע וואל-שפינעריי, אין וועלכע ... איינציגע צענדליג מאן וועלען געפינען בעשעפטיגונג ... ווי אויך עטליכע וואוין הייזער פאר ארבייטער ... אויפבוי פון די בנינים, צוזאמען מיט די ... נונגען האבען געקאסט איבער 50 טויזענד ... אין אנ'אנדערער שריפט צו דער מאכט, ... דעם ווערט פון זיין פאבריקס - אנשטאלט ... ישוב מאניע אויף 75 טויזענד רובעל. אין 1862 ... זאנד אין זיין פאבריק איינגעשטעלט א דאמף ... נעבען דער שפינעריי האט זאנד אויך, ... שיינליך, איינגעארדענט אנ'אנשטאלט פון ... אויסארבייטונגען, אויסערדעם האט ער געהאט ... צו גרינדען אין זיין בעזיצטום א פארבעריי, א ... און וואסער-מיהלען און א ברויערי.

המן, שעהם דיך!...

ניכטערע פורים-געדאנקען

פון י. אבערזשאנעק

ווען המן וואלט היינט געלעבט !

ווען המן שטעהט היינט אויף תחית-המתים !

וואס ? ס'איז, זאגט איהר, נישט מעגליך ? נישט־טא היינט קיין נישט מעגליכע זאכען : היינט איז אלעס מעגליך. דאס, וואס איז נעכטען נישט געווען מעגליך, איז היינט א פראיעקט אין סיים, און מארגען איז עס א געשעהענער פאקט — היינט איז אלעס מעגליך.

און אויב ס'איז היינט נישטא קיין נישט מעג־ליכע זאכען מא פארוואס זאל נישט מעגליך זיין, אז המן איז מאקע אויפגעשטאנען תחית-המתים ?

הכלל, המן לעבט ! המן איז אויפגעשטאנען תחית המתים!

דערוויסענדיג זיך פון דער ידיעה, בין איך גלייך אוועק באפען מיט אונזער אלטען בעקאנטען המן א שמועס.

—סקאציל קומט, פאניע המן! — האב איך איהם באגריסט א ברייטען שלום עליכם.

— ווער ביזטו ? — האט ער מיך געפרעגט בלשון אתה.

— איך היים מרדכי !

— מרדכי? מיין מרדכי? דער... דער... וואס האט מיך בעשריבען אין דער מגילה ? דער, וואס האט זיך נישט געוואלט ביקען פאר מיין הויכקייט?

— ניין, איך בין זיינער אנ'איניקעל, איך היים טאקע נאך מיין זיידען מרדכי.

— אזוי, ביזט דו נישט ער ? דו האסט גרוים מזל וואס דו ביזט נישט ער. ווען דו ביזט ער, וואלט איך דיך איצט...

— רעג זיך נישט אויף, פאניע המן, דו ביזט אזוי לאנג געלעגען אין דר'ערד, ביזט דו דאך מסתמא פון דעם אין דער ערד-ליגען אביסעל אפגעשוואכט.. אויף דער תליה האסטו אויך נישט געלעקט קיין האניג... דער קאפ איז דאך דיר אוודאי אפגעשוואכט פון דעם „קאפעל" וואס דיין אשה האט דיר אנגעטון — צו וואס זאלסטו דיך אויפרעגען ?

— יא, ביזט גערעכט, מרדכי, מ'דארף זיך נישט אויפרעגען. כ'האב מיך דעמאלט אויפגערעגט אויף אסתר'ס בעטעל, האב איך טאקע געהאט די אמתע המן'ס מפלה.

— אויב אזוי, אויב דו ווערסט א מענש, האלט איך פון דיר, דו הערסט, פאניע המן? דו ביזט גע־קומען צו דער ריכטיגער צייט. קום פשיאטשעלו, וועל איך דיך ארומפיהרען, דיר ווייזען, ווער ס'איז איצט ביי דער מאכט, ווער ס'פיהרט ארום א וועלט ביי דער נאז. ווער ס'זענען די מושלים, ווער ס'זענען די „רעטער פון דער מענשהייט". ווער ס'זענען די נייע „משיחים" פון 20טען יאהרהונדערט.

המן האט גערן אנגענומען מיין פארשלאג און מיר האבען זיך געלאזט אויף דער רייזע.

די ערשטע נסיעה איז געווען קיין דאארן.

— ווער איז דער אלטער, וואס שפילט זיך אין בעהעלטערלעך ? — האט געפרעגט מיין בעגלוי־טער.

— דאס איז אחשורוש!..

— אחשורוש ? מיין מלך טיפוש ?

— ניין, נישט דיין מלך. אויך א מלך, אבער נישט דיינער, אויך א טיפוש, אבער נישט דיין טיפוש. דע־טיפוש, פערשטעהסטו מיך, האט אויפגעהאדעוועט א המן, האט איהם אנגעטון די קרוין, און אליין זיצט ער דא. כאפט פישלעך, שפילט אין בעהעלטעלעך און חלומט „א ניעפיעסקיך מינדראלאך"..

— ארימער מלך מיינער ! — האט המן פערבראַ־כען די הענד. פארוואס האב איך נישט געהאט אזא מלך טיפוש ?..

פון דאארן זענען מיר אוועק קיין בערלין.

המן עפענט די אויגען, קוקט זיך ארום אין דער בע־ריהמטער רעזידענץ-שטאט.

— מרדכי, ווי הייסט די שטאט ?

— בערלין הבירה.

— אהא, אזוי ווי מיין שושן הבירה. וואס איז דא אויפגעשריבען אויף די פלאקאטען ? — האט המן גע־פרעגט.

— א טויט די יודען !

— פערניכטעט די יודען !

— אומברענגען די יודען !

האט זיך המן אזש פונאנדערגעווייינט פון שמחה :

— דאס איז דאך מיין תורה! דאס האב איך דאך דער ערשטער געשריגען : „להשמיד. להרוג ולאבד"!..

באלד איז אבער המן געווארען ערנסט, האט פער־צויגען דעם שטערן, אויסגעשמירעט די צעפוילטע ציין. און זיך גענומען בייזערען :

— דאס איז דאך א געמיינהייט!

— דאס איז נידערטרעכטיג!

— פאניע המן, וואס איז געשעהן? וואס קאכסטו זיך ? ס'געפעלען דיר נישט די לאזונגען?

— נישט דאס, די לאזונגען געפעלען מיר יא, אבער . . .

— וואס אבער ?

—פארוואס רופט מען דאס נישט מיט דעם ריכ־טיגען נאמען ?

— מיט וועלכען נאמען ?

— הומניזם ? ווי קומט דא אהער אנ'אנדערער „איזם"? — הומניזם ! פערשטעהסט? — דאס איז דער אמתער, דער ריינער הומניזם ! — דאס איז א געמיינהייט!

— פאניע המן, בערוהיג דיך, דאס איז נאך נישט אלץ, אז איך וועל דיר ווייזען, ווער דיין „יורש" איז וועסטו דיך בעטראכטען לעבעדיגערהייט.

— אזוי? ווער איז ער ?

— „ער", זאגסטו? ס'איז דען דא איינער? אין די טויזענדער, צענדליג טויזענדער. אויף שריט און טריט, אזעלכע ווי דו, זענען דא אין די הונדערטער טויזענדער...

— מרדכי, וואס רעדסטו ? איז דאס אמת וואס דו זאגסט ?

— דארפסט מיר נישט גלויבען, כ'וועל זיי דיר בעווייזען, קום, חברל, נאר דערנערוויר דיך נישט.

— ווער איז דער מיטן „לאק"? — האט המן געפרעגט, קוקענדיג אויף א בילד.

— דער? דאס איז דער וואס קיניגט היינט פון הודו ביז כוש.

— דער ? דאס איז מיין יורש ? מרדכי, לאז מיך צוריק... צוריק אין קבר אריין.. מרדכי, ער זאגט עס איצט נאך מיין „תורה", און רופט זי אן מיט אנ' אנדערען „איזם", נישט הומניזם? מרדכי, געב מיר וואלעריאן, איך גיי חלש'ן!..

נאך דעם ווי כהאב איהם „אויספאקאיעט", זענען מיר געגאנגען ווייטער :

— מרדכי, ווער איז דער שטייפער פערשוין מיט דעם שראם אויף דער באק ? ער האט אראפגעשלינ־גען א טראמוואי ?

— המן. דו דערקענסט איהם נישט ? דאס איז דאך ויזתא !

— ויזתא ? מיין ויזתא ?

— ניין, נישט דיין ויזתא, אויך א ויזתא, אבער נישט דיינער, ער הייסט יוליוש. א רעדאקטאר פון דער צייטונג „דער שטינ-ער" (מיט א „קיף" אין דער מיטען). ער, דער דאזיגער ויזתא-רעדאקטאר, זאגט נאך אלע דיינע „תורות", פון אויסוויניג. הייסט אויפשטעלען תליות פאר יודען — אלע דיינע תורות !

— אזוי ? און וועגען מיר ? וועגען מיר שרייבט ער עפעס ? שרייבט ער באטש אז איך בין דער רבי פון זיין תורה ?

— אסור ! ער דערמאהנט דיין נאמען נישט. פונקט ווי דו וואלסט קיינמאל נישט געלעבט אויף דער וועלט.

— דאס איז דאך שוידערליך! דאס איז דאך שווינעריי ! — האט זיך המן ווידער אויפגעקאכט.

מיר געהען ווייטער.

— ווער איז דאס דער פריץ מיט דער טעקע

— כא... כא.. האב איך מיך פונאנדערגעלאכט

— איהם דערקענסטו די אויך נישט ? דאס א[illegible] דלפון !

— דלפון ? מיין דלפו'רעלן

— ניין, נישט דיין דלפון, אויך א דלפון, [illegible] נישט דיינער, דער דלפון איז א דאקטאר.

— דלפון — א דאקטאר ? וואס פאר א [illegible] היילט ער ?

— ער היילט די פינאנץ קרענק. ער „[illegible]" די פינאנסען פון „פרס", ווען דו, המן, [illegible] איצט דיינע „עשרת אלפים ככר כסף", וואלסט [illegible] דערהאלטען ביים לעבען.

מיר געהען ווייטער.

ס'מארשירט א קאמפאניע יונגע מונדירטע „צאצקעס" אויף די ערמעל, קלאפען צו [illegible] צום טאקט. זינגען זיך א זמר'ל: „ווען דאס [illegible]

— ווער איז דאס די באליאסטרע ? — [illegible] געפרעגט.

— המן, וואס טוט זיך מיט דיר ? [illegible] סטו נישט ? דאס זענען דאך די „בני המן"

— די בני המן ? מיינע בנים ?

— נישט דיינע בנים נאר דיינע אייניקלעך

— מיינע אייניקלעך ? פרעהען זיי זיך [illegible] מיט זייער זיידע ? ווי דערקענען מיך נישט [illegible]

— זיי דערקענען דיך יא, נאר זיי מאכען [illegible] נישט זעהן, זיי שעהמען זיך מיט דיר, אזעלכ[illegible] זענען דא אין די טויזענדער. אין די צעהנ[illegible] דער, און אפשר אין די הונדערט טויזענדער.

המן האט זיך פערטראכט, איז געווארען [illegible] נידערגעשלאגען. און מיט א געבראכענער [illegible] פרעגט ער :

— מרדכי, אלע האב איך שוין געזעהן, [illegible] ודרש'ן, מיין „הויפט יורש", די גרויסע און [illegible] המן'לעך, כ'האב שוין געזעהן ויזתא'ן, [illegible] און די איבעריגע בנים, און וואו איז ערגיץ מיין [illegible] זרש ?

— זרש ? זי איז נישט דא, זי איז [illegible] זי איז איצט זעהר פערארבייט.

— פערארבייט ? מיט וואס ?

— זי ארבייט איצט אוים א פראיעקט [illegible] שחיטה-פערבאט, מאסע אין דיין נאמען, אין [illegible] פון הומעניזם...

— ווער ? מיין זרש — א צער-בעלי-חיים[illegible]

— ניין, נישט דיין זרש, אויך א זרש, אבער [illegible] דיינע.

דא האט זיך המן א ריס-געטון און [illegible] לויפען.

— פאניע המן, וואו לויפסטו ?

— צוריק... צוריק.. כ'גיי מיך צוריק [illegible] בען! ביי אזא „קאנקורענץ" קען איך [illegible] ניט מעהר נישט בלייבען.

א רחמנות, נעבעך, — המן שעהמט [illegible]

אוי-דאַנאַ-דיינו!

סצעניש ער לובאָק

פון משה בראָדערזאָן

(פוילישער הימעל און ערד. ברייטער שליאַך. ...כטס — פעלד, לינקס — וואַלד. ווייטער הינטער־...וונט — קליין שטעטל).

...יקסעל:

...איפן פעלד די ווינטלעך קומען,
...נאַפּען דאָ אַ טענצעל —
...ין איך מיר און פלעכט די בלומען.
פלעכט איך אין אַ קרענצעל!
...אוי, פון וואו, פון וואַנען
...בעת איך פלעכט די בלומען —
...אוי-דאַ-נאַ - דאַנאַ
...וועט מיין מזל קומען?!
...בעת איך פלעכט די בלומען,
...אוי, פון וואו, פון וואַנען,
...וועט מיין יונגעל קומען —
...אוי-דאַ-דאַנאַ - דאַנאַ? (קומט אָן ס׳דיינ׳דל מיטן קלומעק)

...ינ׳דל:

...כיוואַנדער אום פון שטאָט צו שטעטעל,
...דריי מיר מיטן שטעקעל,
...פסקן שאלות, זאָג אַ פשטל,
...שלעפּענדיג דאָס פעקעל —
...וואונדערען זיך שכנים,
...וואָס די זאַך נישט קלאָר איז:
...אוי-דאַ-נאַ, דיינו —
...ס׳איז מיין פעקעל צרות
...צרות גרויס און קליינע!
...גליק נישטאָ אַ ברעקעל,
...כישלעפּ מיין יודיש פעקעל —
...אוי-דאַ-נאַ, דיינו!!!

בידע (רעפרען)

וואָס איז דאָ צו ריידען?
וואָס איזיס פאַר אַ נייעס?
ביטער איז סיגן עדן
אָהנים שלום בית —
נאָר מע קריגט זיך,
נאָר מע פּליקט זיך,
נאָר מע פּלאָגט זיך,
נאָר מע יאָגט זיך —
לאָמיר שלום בידע מאַכען!
זיי זשע מיך מהנה —
מיט דיין פּריילעכקייט און לאַכען,
אוי-דאַ-דאַנאַ - דאַנאַ!
ליב מיר נאָר און האַרץ מיך,
יונגעלע (מיידעלע) דו שיינער (דו שיינע!)
סיפּנים נישט פאַרשוואַרץ מיר,
אוי-דאַ-נאַ - דיינו!!!

...ינ׳דל:

שוועסטערל, פאַרטרוי מיר, שוועסטער,
וואו איך זאָל זיך קעהרען?
וואו דער וועג פאַר מיר דער בעסטער,
שוין-זשע צו די שטערען?
וואו איך זאָל זיך קעהרען?
וואו זאָל איך זיך ווענדען?
וואו מגולגל ווערען
פילעבען מיינס פערווענדען?

גורטען כיזאָל די לענדען,
און נאָך ווייטער שפּאַנען,
אָהן אַ סוף און ענדע —
אוי-דאַ-דאַנאַ- דאַנאַ!!!

שיקסעל:

ווען די ווינטען וואָלקענס טרייבען,
כמאַרעס זיך פערמעסטען,
בלייבען טויבען — טויבען בלייבען
זיצען אין די נעסטען — — —
בלייב זשע בעת סכנה
אין דער היים דער בעסטער,
האָרך, סטאַראָזאַקאָנני,
וואָס עס זאָגט דיין שוועסטער:
האָב נאָר נישט קיין מורא —
ס׳קומט אַ צייט אַ שיינע:
ליהודים היתה אורה,
אוי-דאַ-נאַ - דיינו!!!

בידע (רעפרען)

ליהודים היתה אורה-אוירא,
זינגען וועט מען אוירא-אוירא,
אוירא-אוירא, נאָר אָהן מורא —
אורה — ליכט — איז גוט אַ סך!
לאָמיר זשע-זשע זינגען אוירא-אוירא!
לאָמיר זשע-זשע שפּרינגען אוירא-אוירא!
לגוים וליהודים היתה אורה,
אוירא ואורה — ראַך-טשאַך-טשאַך!

(ס׳דיינ׳דל און שיקסעל גייען זיך פונאַנדער מיטן געזאַנג. אויפן שליאַך טרעפען זיך צוזאַמען 2 פוהרען — לייטער־וואָגענס, אויף איינעם: ס׳יודישע חתן־בחור׳ל מיט טאַטע־מאַמע און זיינע חברים, יונגלעך, אין צווייטען — סידאָרפּישע, פויערישע כלה־מיידעל, אויך מיט טאַטע־מאַמע און „דרוכנעסיי־יונגע פויערען־מיידלעך, א טומעל, א געדודער — אין יודיש און פויליש — אויסגעשריי׳ען: „וויאָ, נו, נאַבאָק א.אז.וו.)

פויער: דאָקאָנט יעדזיעטאַ, דאָ כאָליערי?!

דאָרפס-יוד: נישט דאָ כאָליערי פאָהרט מען, נאָר אויף אַ חתונה!. אויף אַ חתונה פאָהרט מען!... לאָזט אַדורך, גוטע מענשען!

פויער: הע, נאַבאָק!.. מיר פאָהרען אויך אויף אַ חתונה—דאָ קראַקאָוואַ! (שיקסעס לאַכען).

דאָרפס-יוד: ס׳טייטש, דאָ קראַקאָוואַ? מיר פאָהרען דאָך אויך קיין קראָקע, טאָ ווי זשע קאָן עס געמאָלט זיין — זיי פאָהרען קיין קראָקע, און אונז פאָהרען מיר קיין קראָקע?.. נישט אַנדערש דער פויער איז שיכור?

פויער: הע, נאַבאָק, סטאַראָזאַקאָנני!

דאָרפס-יוד: עס קאָן שוין גראָדע יאָ גע-מאָלט זיין!

מחותנת: אוודאי קאָן עס געמאָלט זיין!..

האָסט זיך שוין פערגעסען, לייבעלע פיאָק, אז דו האָסט ביי נאָטע שענקער אויסגעגוטשט אַ קוואַטירעל שפּריט — אַ בראָך צו מיינע יאָהר!

חתן: טיאָט זיך איהם פערדרייט דער קאָפּ — טיאָט זיך איהם... טיעט ער אונז נאָך פאַר-פיהרען צו די מלכה-שבא — טיעט ער אונז...

דאָרפס-יוד: מעטער-אונז שמעטער אונז. הער שוין אַמאָל אויף צו מעטערן, חכם מיינער!

פויער: באָיטאַ שיע באָגאַ... בא דאָ קראַ-קאָוואַ יעדזשיעמאַ!

דאָרפס-יוד: נאַדיר אַ נייע מעשה: קראַ-קאָוואַ? וואו איז קראַקאָוואַ, און וואו איז... וואו איז קראָקע? פאָלג מיך אַ גאַנג...

כלה: — נידאַליעקאָ אָר קאַרקאָוואַ — אָ!!!

(שיקסעס לאַכען)

פיערטע: מילטשטאַ, דזשיוזקי! ניע כי-כאָיטאַ!!! מיינער, זעה איך, איז שוין ווידער שיכור! שוין ווידער איבערגעכאַפּט די מאָס, מיין וואַטשפּאַן! (די שיקסעס לאַכען און די בחו-רים — מיט).

פויער: אַנאָ פשעטשיע דאָ קראַקאָוואַ יע-דזשעמאַ!

דאָרפס-יוד: מ׳האָט אונז אלע אין קראָ-קע, האָט מען...

מחותנת: אוי ווייי איז מיר... וויי איז מיר.. אפשר פאָהרט מען גאָר אַזוי-ארומעט קאַ... קאַ קאַנאַדע.. אפשר?

חתן! נישי ששש׳קאַקאַ.. קאַנאַדע.... נאָר אוודאי.. קאַ קאַ.. קאַ קאָסטאַטינאָפּל..

דאָרפס-יוד: נאָפּל-שמאָפּל... לאָמען בע-סער אראָפּקריכען פון די וואָגענס, און ארומ-קוקען זיך... זעהן, וואָס מע האָט צו טון... זעהן, וואו מען געפינט זיך אין דער וועלט.. און טאַ-קיש נעהמען א קאַפּיטשקע אויך!

פויער! ראַציאָ פּאַניע זשידזשיע! צאָ רא-ציאָ, טאָ ראַציאָ!

דאָרפס-יוד: צי יאָ, צי ניין — מען מוז...

חתן: אמעמי-מימאָ!

מחותנת: אוי-וויי נעבעך... (אראָפּקריכענדיג פון וואָגען, און אלע — נאָך איהר) ווי זאָגסטו, תכ-שיטל מיינס: מימאָ? אוי וויי, די מוהמע גע-נענדעל, עליה השלום, די מוהמע גענענדעל טאַ-קי — א ליכטיגען גן עדן זאָל זי דאָרט האָבען... נעבעך נישט דערלעבט אויף דיין חתונה צו זיין, אוצר מיינער! (ווישענדיג זיך די אויגען, גייט צו צו דעם צווייטען וואָגען, צו דער פיערטע) אַ מאָ-זע טאָם יאָיקאָ מאָטאַ?... מאָזע קורי?.. ווי יי איז מיר! (חתן האלט זיך אין איהר קלייד)

פיערטע: זיך אַנגעשיכורט מיין גאָ-הפּאָדאָזש, מיין וואָיטשעך, און דעם וועג פער-לוירען.. צופרידען וואָס פיהרט אַ טאָכטער אויסגעבען, וואָס געוואָרען מיט גאָספּאָדאָזשעס מיט לייטען גלייך... און פיעט גאַנצע טעג פאַר שמחה... זעהט נישט א וועלט . . . לאָזט דעם קאָשטאַן פערקריכען אויף זייטיגע וועגען... בריקעוועט זיך... גדזשע טאַם קורי אי יאָיקאָ, אז אליך פאָרפּיעט ער... גדזשיע טאַם?!!

מחותנת: טאַק, טאַק, מאָיאַ פּאַני... מיינער ווידער איז שיכור פאַר צרות... פאַר דלות... פאַר האַרץ-קלעמעניש, מאָיאַ פּאַני, ברויך ער שוין נישט צו טרינקען נאָר סע מאַכט זיך אַליין... וויי-און-ווינד איז אונז נעבעך... פאָהרט מען

בידע אויף חתונות, און די כאַלעגאַלעס ווייסען נישט ,וואו דער ריכטיגער וועג איז...

בידע: ווי איז אונז! (ווישען זיך די אויגען. ביני לביני שאַרען זיך די שיקסעס צו די בחו-רים, און דאָרפס-יוד מיטן פויער מאַכען א שנאַפּס).

(געזאַנג און טאַנץ).

דאָרפס-יוד:

איי-איי-איי,
אויף החתונה׳ס מיר פאָהרען!
קול חתן וקול כלה!
און זאָלען שוין קומען
די מזל׳דיגע יאָהרען
צו אלע אונז, צו אלע!

פויער:

הע׳, הע׳, הע׳,
דעם וועג מען האָט פערלוירען —
נאָר ס׳שאַדט נישט... מען וועט נאָך...
כל זמן די ווייגען וויירען...
דעם גוטען וועג געפינען!

חתן:

מיר ברויכען דאָך קאָן קראָקע,
און נישט קיין קאַ-קאַנאַדע....

כלה:

וורואָז זידי אי פּאָליאָקי —
טאָ יוז סע דאַמי ראַדע!

דאָרפס-יוד:

אַז מיעט דערהערען אימערצעשעס
דעם שופר של משיח —
וועלען אלע סוסים ראַזעס
לויפען גי-עך!
ווייל יעדעס פערדעל ווערט א לויפער —
עס ברויך נאָר צו הערען משיח׳ס שופר!

מחותנת:

בקרוב בימינו, ובזמן הזה...

פיערטע:

בזמן, אוי, שמחתינו... יוז וויאַדראָמאָ קיעי!

אלע:

הע׳, וועלען מיר פאָהרען,
אויף אַ חתונה א גרויסע,
הע׳, וועלען מיר מאַכען
די ריכטיגע כוסה!
הע׳, איינער פאַרן צווייטען
וועט א ברודער זיין,
הע׳, טאַנצען וועט מען, זינגען
און טרינקען וויין!

הע׳, וועלען מיר פאָהרען
אויף די וועגען אויף די אלע!
הע׳, וועלען מיר הערען:
קול חתן, קול כלה!
הע׳, דאַן אַ נס וועט טרעפען,
אויסטערלישעס, שיינס:
ירושלים — קראָקע
וועט ווערען איינס!!!

אין וועג

צווישען עמיגראַנטען אין לאַנדאָן

פון ל. מלאך

...ויצענדיג פון הער ווייטענס קאָן זיך אויסראכ־...ן, אז די יודישע עמיגראַציע איז שוין איינגאַנצען ...ששטעלט, אז א חוץ קיין פאַלעסטינע עמיגרירען ...ין מעהר נישט קיין יודען.

...מען דאַרף אָבער זיין עטליכע טעג אין לאָנדאָן, ...ף מעסילין סטריט 63, אין דער געדיכטענגיש פון ...שטעפּעל, אין דער יודישער געגענט ־אום זיך צו ...נען איבערצייגען, אז דער אלטער יודישער וואַנ־...דערשטאָק איז נאָך אין קורס... די שיפס געוועלשאַפ...ן זענען נאָך „ביזי“. דער יודישער וואַנדער־וועג ...טייט זיך נאָך פון קאָוונע קיין יאָהאַנעסבורג, פון ...ניעוויעזש קיין קייפּטאָן, פון ליפּסק קיין בוענאָס ...יירעס. און אפילו קיין פאַראַגוואַי, קיין טשילי. קיין ...די אין אלע ווייטע טיילען, אין אלע פערוואָרפענע ...ווינקעלעך פון דער וועלט לאָזען זיך יודען עמיגרי־...ר, וואַנדערען אוים.

...דאָ, אין לאָנדאָן, אין יודישען „שעלטער“, קען ...מען נאָך היינט זעהן אָט דאָס בילד וואָס עס איז אונז ...באַקאַנט פון די „בעשרייבונגען“, הא, אין לעצטען ...יאָהר פון איראָפּעאישער ערד שפּילט זיך אָפּ דער ...לעצטער אקט פון א וואַנדער־געשיכטע.

...די פוילישע רעגירונג דערלויבט נישט, אז איהרע ...אויסוואַנדערער זאָלען פאָהרען דורך אַנ׳אַנדער פּאָרט ...חוץ איהר אייגענעם — גדיניאַ. איז דער וועג פון ...גדיניאַ ביז לאָנדאָן איין עטאַפּ. פון גדיניאַ פאָהרט ...מען מיט קליינע שיפען ביז לאָנדאָן. ווען די עמיגראַ־...נטען קומען קיין לאָנדאָן זענען זיי שוין אָפּגעקומען ...אין טייל — — — אָבער פון דאָנען נעהמט ...מען זיי נישט אויף גלייך אויף דער „גרויסער“ שיף ...און מען שיקט זיי אָפּ וואוהין זיי דאַרפען פאָהרען, ...נעהמט עס לאַנגע טעג ביז א שיף איז גרייט און ...די אַנדערע פאָרמאַליטעטען ווערען דורכגעפיהרט ...דערווייל האָבען זיי, די וואַנדערער, א היים... א בער־...געסענע און א געהעריג איינגעאָרדענטע — דער יודי־...שער „שעלטער“.

...צוגלייך מיט אלע אַנדערע עמיגראַנטען האָב איך ...איך אויפגענומען דעם וויז, אז אייגענטליך אין דער ...„שעלטער“ א.. געפענשט אָרט, אויף ענגליש איז ...דאָס וואָרט „שעלטער“ דער טייטש א געצעלט. עס ...איז אָבער שוין געווענליך קיין „געצעלט“. א פון גע

מויערטער בנין, מאָדערן, עלעגאַנט, דריי שטאָק. ווייסער מאַרמאָר, אפּרוהע זאַלען און פערבערגע־צי־מערן פאַר די עמיגראַנטען, גרויסע, זויבערע, גרוים, לופטיג און ליכטיגע שלאָפצימערן. עס־צימערען ווי אין א פיינעם פּריוואַטען רעסטאָראַן. פאַר דעם שטי־גראַנט וואָס קומט פון א פערחושכט שטעטעל און פון א פערפינסטערטע שטוב איז דאָס דער ערשטער אַנזאָג פון עפּעס א בעסער לעבען. דער ערשטער גרוס אז זיין לאַנגע איז געביטען, אז זיינע צרות האָ־בען זיך געענקט.

אמאָל, פערשטעהט זיך, ווען עס איז אָנגעגאַנגען די „גרויסע“ עמיגראַציע, ווען דורך דעם דאָזיגען „שעלטער“ זענען דורכגעגאַנגען טויזענטער, ווען טאָג טעגליך זענען אָפּגעגאַנגען שיפען געפּאַקט מיט יודי־שע צרות און יודישע האָפענונגען קיין אמעריקע האָט אליין געהאט א אַנדער אויסזעהן. אָבער אויך היינט, ביי א פערטעגיצטער עמיגראַציע און דאָס נאָר אין בעשטימטע לענדער ווי זיד־אפריקא, אויסטראַליע, און דרום אמעריקע זענען פונדעסטוועגען אויך פאַר־האַן הונדערטער, כמעט יעדע צוויי וואָכען איז פאַר־האַן א „טראַנספּאָרט“ און דאַן ענדערט זיך דאָס בילד גאַרנישט מיט דעם ווי עס איז געווען אמאָל...

חוץ דעם האָט דער שעלטער בעקומען נאָך אַנ׳־אויפגאַבע, די דייטשע עמיגראַציע. אָדער בעסער גע־זאָגט „עמיגראַנטען אָהן עמיגראַציע“. א סך פון די דייטשע פליכטלינגען וועלכע האָבען „אויסגעוואַנ־דערט“ פון זייער „טייער׳ פאָטערלאַנד און האָבען נישט וואו איינצוואַנדערען, פאַר זיי איז געבליבען בלויז נאָר דער „מיטוועג“. זיי זענען דערווייל איינגע־אָרדענט געוואָרען אין שעלטער ביז עס וועט זיך מאַ־כען א געלעגענהייט וואו ערגעץ אריינצופאָהרען, זיי זענען די געסט פון שעלטער שוין פון א היבשער צייט און האָבען דאָרט געפונען זייער דערווייליגע היים, זייער „אויסוואַנדערונגס“ פונקט.

מיט די דאָזיגע „דייטשען“ האָב איך פערבראַכט עטליכע שעה אין שמועסען, דאָס זענען מעהרסטענ־טיילס מענשען מיט העכערע בילדונג, אינטעליגענטי־אלען און פשוטע ארבייטער, זייער לאַגע אין ענגלאַנד, ווי די פון זייערע גלייכען אין פראַנקרייך, און בעל־גיען, איז ווייט פון צו זיין צופרידענשטעלענדיג,

לויט די געזעצען פון די דערמאָהנטע לענדער טאָר־רען זיי נישט ארבייטען, נישט האָבען קיין שום בער־שעפטיגונג, אויב מען גיט זיי אויפענטהאַלטס־רעכט איז עס נאָר דערפאַר זיי זאָלען מעגען אויסגעבען געלד, לעבען פון גרייטען.

צווישען די שעלטער „דייטשען“ געפינט זיך אייך איינער אפילו א גרויסער עושר, נאָר לעב פון גרייטען, אז מעהר ווי 10 מאַרק האָט ער נישט גע־טאָרט ארויספיהרען פון דייטשלאַנד!...

אין פאַרלויפיג זענען די אלע, וואָס זייער צאָהל איז גאַנץ גרויס, איינגעאָרדענט אין „שעלטער“ און וואַרטען אַזוי אָדער אויף אַנ׳איבערקעהרעניש אין דייטשלאַנד אז זיי זאָלען קענען צוריקפאָהרען, אָדער אויף אַ לאַנד וואָס וועט זיך אויף זיי מרחם זיין און זיי אויפנעהמען ווי גלייכע און פרייע און זיי געבען רעכט צו ארבייטען.

נאָך א טיפּ פון עמיגראַנטען „ציהען“ זיך דורך דעם יודישען שעלטער דאָס זענען די.. נישט יודען.

ס׳רוב פון זיי: פּאָליאַקען און אוקראַאינער פון פוילען. אויך זיי וואַנדערען אוים מאַסענווייז. די רע־גירונג אין ספּעציעלע אינסטיטוציעס נעהמען א טיכ־טיגען אנטייל אין זייער אויסוואַנדערונג. מען קריגט פאַר זיי אריינפאָהר דערלויבעניש. מען קריגט פאַר זיי ערד אין פּאַראַנאַ פון בראַזיל. אין פּאַראַגוואַי, מען העלפט זיי מיט הוצאות אַלץ ביז.. גדיניאַ. ביז מען זעצט זיי ארויף אויף דער קליינער שיף קיין לאָנדאָן.

ווייטער זענען זיי שוין ווי הפקר. זייער לאַגע איז מענשליך מעהר א טראַגישע ווי פון יודען. א יוד איז „אומעטום אין דער היים“. די נישט יודען ביי זייער ערשטער ארויסוואַנדערונג פיהלען זיי זיך פערלוירען און פערפּעמפערט. טוליען זיי זיך טאַקע צו יודען, האַלטען זיך אָן מיט זייערע בליקען אויפן יוד׳ס טריט און האָט זיי מורא צו פערלירען פון אויג... דאָ אין „שעלטער“ ווערען זיי אויפגענומען דורך די פער וואַלטער ה׳ מיקעלסאָן צוגלייך ווי יודען, די ענגלישע מאַלערעניץ האָט אויך אויף די יודישע אינסטיטו־ציעס ארויפגעלייגט איהר חותם. צווישען א פּאַרטיע יודישע עמיגראַנטען געפינען זיך תמיד עטליכע נישט יודען, און אמאָל מאַקע א גאַנץ גרויסע צאָהל נישט יודען, דאָ אין דער פרעמד אין זייער גלות, דער־

פיהלען זיי גיכער די נאָהענטקייט פון יוד. אלע מע־שונות וואָס מען האָט אין זייער מוחות, דורכן גלח, אָדער „אינטעליגענט“ דעם לעהרער און שרייבער פון דאָרף איינגעפלאַנצט וועגען שרעק און פּחד, וועגען טייוולאַנישקייט פון יוד, ווערען דאָ צורינען. אפשר וועט עס העלפען אין זיין ווייטען וועג, אין זיינעם לאַנד וואו ער נעהמט זיך איבערבויען זיין לע־בען, דאַרף ער שוין איינאַיינוועגס איבערבויען די פאַרשטעלונג וועגען יוד, וואָס לויט די רייד פון זיינע אונטערהעצער, האָט ער נאָר איין אויפגאַבע: צו־צוגרייטען סם פאַר איהם, פאַר דעם נישט יוד!..

אַנ׳אינטערעסאַנט בילד שטעלט מיט זיך פאָר דאָס מאַרמאָר גאַניקעל אין פראָנט פון שעלטער.

עפּעס אלע עמיגראַנטען האָבען איין אויסזעהן, הגם די קליידונג איז א פערשידענע, די יונגע לייט און יונגע פרויען בעמיהען זיך אפילו צו זיין אָנגע־טון וואָס עלעגאַנטער. דאָך. איז עפּעס פאַראַן א פער־לוירענקייט אין זייער יעדע בעוועגונג, איך האָב שוין דאָס בילד נישט געזעהען גאַנצע 15 יאָהר, דאָ זעהט מען אָבער „טראַכטען“ פון פערשידענעם כאַראַקטער און געגענדען. א לעבעדיגער רעקוויזיט. דאָס שמאָלע פּלאַטשיקע היטעלע פון פוילען און דאָס שטריימעל פון גאַליציען. די „סוטשמע“ פון ליטע און דעם ע־לעגאַנטען קאַפּעלוש פון וואַרשע. חוץ דעם קומט צו די בונטקייט פון די מאַזורער פויערים און פויערטעס, די „לאַפּטשעס“ שיך פון די וואָלינער אוקראַאינער און די ליוועטיגע גאַטקעס אָנגעטאָן הויזען פון די ווייסרוסען, פּוטערנע מאַנטלען, זיידענע קליידער און... שמאַטעס און צוריסענע בגדים פון אַנדערע.

עס פאָהרט א מישמאַש, א מין ערב רב ערגעץ אין די ווייטע לענדער, איבער ווייטע ימען. יעדער מיט זיין שפּראַך. און יודישע עמיגראַנטען מיט „זייערע“ שפּראַכען. די „פּאַניענקע“ מיט פויליש און די ליט־ווישע מאַדמאַזעל מיט רוסיש, א מבול פון לשונות, א האָגעל מיט טענות.

יעדער מיט זיין באַגאַזש, ווער א האָלב טוץ קינ־דער צו וועלכע מען דאַרף יעדער רגע האָבען דעם „שעלטער“ דאָקטאָר און אַנדערע — מיט אייגענע דאגות. ווער פאָהרט צו אייגענע און ווער צו ווילד־

(ווייטער זעה 20־טע זייט)

לעאן קאברין

מיט פערציג יאהר צוריק האט זיך די יודישע ליטעראטור אין אמעריקע ערשט אנגעהויבען, און לעאן קאברין איז איינער פון איהרע וויכטיגסטע פיאנערען.

עס איז שוין געווען א יודישע פרעסע אין די ניינציגער יאהרען פון פאריגען יאהרהונדערט און זי איז געווען דאס וויגעלע פון דער ליטעראטור. אבער דאס איז פאר די יונגע כוחות, וואס האבען געהאלטען אין וואקסען, געווען א צוואנג בעטעל, א סדום-בעטעל, מען האט דעם דערצעהלער, אזוי ווי דעם פאעט, געשטעלט גרעניצען, מען האט מיט די שרייבער אויסגענומען א שטומען תנאי, אז זיי וועלען העלפען איינפלאנצען אין דעם עולם „פארטגעשריטענע געדאנקען".

א ליד האט געמוזט רופען צום קאמף, אנזאגען די מונטערע בשורה, אז די רעוואלוציע קומט, א דערצעהלונג האט געמוזט אויך אמוזירען די לעזער, אבער בעסער איז געווען, ווען זי האט געהאט א סאציאל-קעמפערישע טענדענץ.

די אויפקלערונגס-ליטעראטור, וועלכע האט אין דער אלטער היים שוין געווען אפגעזונגען איהר ליעדעל, האט זיך דא ערשט צעשפילט, און דער, וואס האט געהאלטען א פען אין האנט, האט געמוזט מאכען פון איהר, אויב נישט קיין שווערד, איז א מיטעל.

מיט א מיטעל איז שווער צו שאפען קינסטלערישע ווערק. נאר בעזונדערס שווער איז עס געווען אין אמעריקע. אין די ראדיקאלע קרייזען. זיי האבען נישט געהאלטען פון יודיש. נישט געגלויבט אין דער צוקונפט פון דער יודישער ליטעראטור. זיי זענען געווען זיכער אז „באלד", באלד קומט אן די סאציאלע רעוואלוציע, און דעמאלט וועט נישט זיין איבעריג א יודישע ליטעראטור, נאר דאס יודישע פאלק אינגאנצען".. (זעה, ל. קאברין'ס פאררעדע צו זיינע „געזאמעלטע שריפטען", ניו יארק 1910.)

צו וואס זיך אריינטון אין א זאך, וואס באלד, באלד וועט זי זיין איבעריג? א פרעסע לאזט זיך שאפען פאר די אויפגאבען פונם מאמענט, נישט א קינסטלערישע ליטעראטור, זי מוז האבען ווייטערע פערספעקטיוון.

אבער נישט נאר לופט צו אטעמען פריי האט געפעהלט דער אמעריקאנער יודישער ווארט-קונסט; זי האט דאן נאך נישט געהאט קיין באדען אונטער זיך. וואס איז דער באדען פון יעדען קינסטלערישען שאפען? אנ'איינגעפונדעוועטע און טיף-פערווארצעלט פאלקס-לעבען. דער יוד אין אמעריקע האט נאך נישט געהאט קיין פעסטען יסוד, שוין נישט גערעדט וועגען טיפע ווארצלען. ס'איז געווען א לעבען פון אימיגראנטען, א לעבען, וואס האט זיך געהאלטען אין ענדערען, א שטיק צעוודערטקייט, אהן א בעשטימטער פארם, אהן אנ'אויסגעשטעלטען נוסח. ס'איז געווען הפקר א וועלט.

שאפען א ליטעראטור אין אזא סביבה האבען געקענט נאר מענשען, וואס האבען אנ'אימפעט פון פיאנערען; מענשען, וואס קאנען זיך צופאסען צו שווערע בעדינגונגען און קאנען זיי צופאסען צו זיך; מענשען, וואס זייער שאפונגס - ענערגיע איז אזוי אומרוהיג, אז מען מוז פאר איהר געפינען אנ'אויסגאנג, אנ'אויסדרוק.

איינער פון אט די שעפערישע מענשען איז געווען לעאן קאברין, און ער האט געהאלפען לייגען דעם פונדאמענט פון דער יודישער ליטעראטור אין אמעריקא.

ער האט שותפותע שטריכען מיט אנדערע דערצעהלער פון יענער עפאכע, מיט אזעלכע ווי ז. ליבין, ב. גארין, יעקב גארדין, אזוי ווי זיי, גיט ער זיך אפ מיט אויסמאלען אלע פרטים פונם ארומיגען לעבען, אלע איינצעלהייטען פון דער סביבה אין וועלכער עס געפינען זיך די העלדען פון זיינע דערצעהלונגען און אזוי ווי זיי, קומט ער אונז צו לאזען עפיס הערען, אבער דאס איז נאר א דרויסענדיגע ענהנליכקייט, זי קומט פון דער רוסישער ליטעראטור און פון דער יודיש - אמעריקאנער קריטיק, וועלכע האט זיי אלעמען בעאיינפלוסט, א סך וויכטיגער איז דאס, וואס שטאמט פון קאברינס אייגענעם קוואל. און דאס איז זיין טיפער אינטערעס צו די איינפאכע, עלעמענטארע כוחות פון אונזער נשמה און זיין פעהיגקייט צו לאזען זיי זיך אפשפילען פאר אונז קלאר און שטארק.

דאס איז זיין אויפטו אין דער יודישער דערצעהלונגס-קראפט.

מאלען סביבה - איינצעלהייטען האבען געקאנט אויך אנדערע! זיי האבען אויך געקאנט אונז לאזען הערען אידען, אבער לאזען אונז הערען די שטים פון

עטליכע ווערטער צום יובל פון זיין 40-יאריגער ליטערארישער טעטיגקייט

פון ש. ניגער

בלוט דעם געשריי פון ליבע, — דאס איז געווען קאברינס א דערגרייכונג.

פאר אט דער דערגרייכונג איז די אמעריקאנער יודישע סביבה געווען מעהר צוגעפאסט, ווי די אלטע היים דארט האבען מיר געלעבט א בית-המדרש לעבען. און אויך די ליטעראטור איז א לאנגע צייט געווען אנגעזאפט מיטן גייסט פון לערנען, אנשטאט דער אלטער תורה איז געווען א נייע, א מעהר-וועלטליכע, אבער אלץ רוחניות, אפילו דער ראמאן איז געווען א „יודישער ראמאן", א „ראמאן אהן ליבע".

מענדעלע האט נאכגעגעבען דעם יצר-הרע פון נאטור, און ער האט זיך נישט געקאנט מיט איהר אנזעטיגען. אבער די מענשליכע נאטור — פאר איהר האט מען זיך נאך אלץ געהיט. מען האט מורא געהאט, אז זי איז צו פראסט, צו מגושמדיג, און עס איז מעגליך, אז לעאן קאברין אליין וואלט געווען אנ'אנדערער, ווען ער זאל געווען בלייבען אין וויטעבסק, ער וואלט אפשר טאקע חלש'ן דערצעהלען, וואס ער האט געוואוסט וועגען יענקעל בוילע און אנדערע פישער-יונגען, אבער ווער ווייסט, צי ער וואלט עס דערצעהלט? פאר דער יודישער ליטעראטור אין היסלאנד וואלט עס געווען צו האמעטנע, צו עולם-הזה'דיג.

אין אמעריקע האבען יודען זיך אויפגעהערט צו שעהמען מיט עולם-הזה, אויס תעניתים, יום-כפור-בעלער און „פרייע" אנשטאט „יודישער" ליבע. א פרייע וועלט. האט אויך די ליטעראטור פון זיך געקאנט אראפווארפען דעם שלייער פון אמאליגער צניעות. און דער ערשטער, וועלכער האט איהר געלערנט געהן אין אט דער נייער ריכטונג, איז געווען אונזער יובילאר, ער האט דעם מאטיוו פון ליבע— אט דעם איביגען מאטיוו פון אלע ליטעראטורען — נישט געלאזען זיין די מאנאפאל פונם יודישען שונד-ראמאן, ער האט איהם אריינגעבראכט אין דער רעאליסטישער דערצעהלונג — און אין דער דראמע.

ער מאלט די ליבע, ווען זי בעגעגענט זיך און שטויסט זיך צונויף מיט אנדערע שטארקע געפיהלען — מיט די געפיהלען פון פלירט, פון שרעק, פון שעהמעוודיגקייט, פון שטאלץ, ער ווייזט אונז דעם קאמף, וואס זי האט צו פיהרען, די נסיונות, וואס זי האט אויסצושטעהן, ער איז דער דראמאטיקער פון דעם ליבע-געפיהל — און ער איז עס אין זיינע דערצעהלונגען און ראמאנען, נישט נאר אין זיינע דרא-מעס.

ער איז מעהר דראמאטיקער, ווייל מעהר קינסט-לער. ווי זיין צייט-חבר און לעהרער, יעקב גארדין, קאנסטרואירט נישט קיין כאראקטערען, ער שע... זיי. זיי זענען אליין דראמאטיש, נישט נאר זיי ווערען אוועקגעשטעלט אין סיטואציעס, וועלכע זענען דראמאטיש, זיי האבען זייער אייגען לעבען, נישט נאר אויף דער ביהנע לעבען זיי.

קאברינס בעסערע דראמעס זענען ליטערארישע שאפונגען, נישט נאר, ווי יעקב גארדינס ... שטיק.

קאברין פערנעהמט א ארט אויבענאן אין דער געשיכטע פון דער יודישער דראמע, נישט נאר ... דער יודישער טעאטער געשיכטע.

זיינע „ערינערונגען פון א יודישען דראמא-טורג" (א פערטעל יאהרהונדערט יודיש טעאטער אין אמעריקע, צוויי בענד, ניו-יארק 1925) זענען ... ליטעראטור, נישט נאר טעאטער געשיכטע, זיי זענען פול מיט קינסטלערישע כאראקטעריסטיקעס א... כאראקטערען, די מענשען, וועלכע זענען אין ... געמאלען, זענען אפשר נאך וויכטיגער פאר ... די פאקטען, וועלכע ווערען אין זיי דערצעהלט ... די היסטארישע פאקטען זענען דא אויך אנדערע קוועלען, אבער די לעבעדיגע פארטרעטען פון א ... גולעסקא אדער א קעסלער - - זיי וועלען מיר אין אנדער ארט נישט געפינען.

דאס איז ריכטיג אויך וועגען יענע ליטערארישע און קולטור היסטארישע זכרונות, וועלכע זענען ... בוך-פארם נאך נישט פערעפענטליכט געווארן ... זענען געווען געדרוקט אין „טאג"). זיי האבען ... ווי זיינע „בילדער פון א ליטווישען שטעטעל" ... כע זענען, אגב איבערגעזעצט אויף ענגליש, ... קינסטלערישע, נישט נאר א קולטור-היסטארישע ... דייטונג.

מען דארף אבער אינזינען האבען אויך דעם ... טור - היסטארישען, נישט נאר דעם ריין-ליטערארישען ווערט פון ל. קאברינס שאפען.

זיינע ווערק — און נישט נאר די זכרונות, ... די ראמאנען און די דערצעהלונגען — זענען ... מיט דאקומענטען פון אונזער לעבען אויף ... ווייטען ים.

ביים פּראָקוראָר

(ערצעהלונג נאכ'ן פראנצויזישען)

פון נ. פערלמאן

— איהר הייסט פערנאנד האלדער, א דראמאטישען אקטיאר, איהר זענט געבוירען געווארען דעם 2טען אפריל 1885, איהר זענט, הייסט עס, אלט 50 יאהר. איהר וואוינט שוין יאהרען לאנג אין קאלבערט-האטעל, איז דאס אלץ ריכטיג?

—יא, ריכטיג, — האט האלדער געענטפערט, פערנייגענדיג דעם קאפ.

—די אויסקינפטען וואס מיר האבען געקראגען וועגען אייך, זענען אויסגעצייכענט. דאך האט איהר לעצטען פרייטאג, דעם 17טען מאי, דאס הייסט, מיט א וואך צוריק, אויסגעשאסען צוויי קוילען פון א רעוואלווער און שווער פערוואונדעט אייער פריינד, מארקוס שארעל. דעם בעוואוסטען ארטיסט, ביים אריינגאנג אין „ארפעאום-טעאטער". ביז איצט האבען מיר נישט געקאנט דערגעהן דעם מאטיוו פון אייער פערזוך צו בעגעהן א מארד, ווען מ'האט אייך גלייך אויפן ארט ארעסטירט, האט איהר זיך אפגעזאגט צו געבען אונז די מינדסטע ערקלערונג וועגען אייער האנדלונג, איך וויל אייך איצט זאגען, אז עס איז אין אייערע אייגענע אינטערעסען איהר זאלט מיר איצט דערצעהלען וואס עס האט אייך בעוועגט צו שיסען אויף אייער פריינד פון יאהרען, אויף א קאלעגע.

דער פראקוראר האט אנגעוויזען דעם אנגעקלאגטען מיט דער האנט אויף א שטוהל, דער וועכטער, וואס איז געשטאנען דערביי, האט צוגערוקט דעם שטוהל צום אנגעקלאגטען.

— הער פראקוראר, — האט האלדער געזאגט— איך גלויב, אז איך וועל אייך בעסער אליין אלץ ערקלערען, מענשען וועלען ס'ווי רעדען און אויסטראכטען גאט-ווייסט-וואס. וועל איך בעסער אלץ דערצעהלען און זאל די וועלט וויסען דעם אמתען אמת.

דער אקטיאר האט געמאכט א פויזע, אזוי ווי אויף דער ביהנע, איידער ער האט זיך אוועקגעזעצט.

— איז מארקוס שארעל טויט? — האט ער געפרעגט.

דער פראקוראר האט איהם שארף אנגעקוקט.

— ער איז נישט טויט — האט ער געענטפערט,— ער האלט אבער זעהר שמאל, ס'וועט זיין א וואונדער אויב די דאקטוירים וועלען איהם ראטעווען; צוויי קוילען אין בויך!

— ער האט גארנישט געזאגט?

— ביז איצט האט ער נאך גארנישט געקאנט זאגען.

— אזוי! — האט האלדער אויסגערופען — איך וויל נישט, אז ער זאל שטארבען...

— איהר האט אבער געטון אלץ, וואס מען דארף צו ברענגען איהם דערצו.

— כ'בין טאקע געווען אומגערעכט, אבער שטעלט זיך פאר אויף מיין פלאץ, הער פראקוראר...

דער פראקוראר האט אויפגעהויבען דעם קאפ און שנעל אפגעענטפערט:

— איך בין אייך מוחל דעם פערגעניגען...

דער אנגעקלאגטער האט זיך פערנייגט און ארויסגעזאגט שטיל:

— ענטשולדיגט מיר!

— הער פראקוראר. — האט האלדער אנגעהויבען, — איך און מארקוס שארעל האבען אנגעהויבען שפילען טעאטער אין דערזעלבער צייט, ער האט אבער געהאט מעהר מזל פון מיר. איך זאג „מזל" ווייל פון טאלאנט האט איהם גאט אויסגעהיט. זיין איינגעגלייבטקייט אין זיך, זיין אויסערגעוועהנליכע חוצפה האבען איהם זעהר גוט געדינט. מען האט איהם גלייך אנגאזשירט אין דער גרויסער שטאט, אין גרויסע טעאטערס, בשעת איך האב געמוזט זיך וואלגערען אויף דער פראווינץ, שפילענדיג א וואך דא, א וואך דארט קיין זאך קאן נישט אזוי פערביטערען אנ'אקטיאר ווי אט דאס געצוואונגענע לעבען אויף דער פראווינץ ווען זיין הארץ ציהט איהם צו דער גרויסער שטאט, מען קאן זאגן אייך, טאקע נאר פלאצען, ווען מען טוט א טראכט, וועגען די קאלעגען, וואס האבען נישט מעהר טאלאנט פון אייך, וואס האבען מעהרסטענטייל גאר קיין טאלאנט נישט, און דאך מאכען זיי אזוי ליכט זייער קאריערע..

דער פראקוראר האט זיך איבערגעדרעהט אין זיין שטוהל און געפרעגט:

— איהר האט, הייסט עס, גענומען נקמה פאר אנ'אלטער קריוודע?

האלדער האט א שאקעל געטון מיטן קאפ:

— ניין, — האט ער געזאגט — נישט דאס, ווען מען זאל דארפען נעהמען נקמה פאר אלטע קריוודעס, וואלט מען קיינמאל נישט פארטיג געווארען.

— איך זעה, נאך דערוויל נישט קיין ערנסטען גרונד, וואס זאל קאנען, איך וועל נישט זאגען בערעכטיגען, נאר ווייניגסטענס, ערקלערען אייער פערזוך צו בעגעהן א מארד.

— הער פראקוראר, — האט האלדער געזאגט— אין מיין עלטער איז אפשר זעהר שלעכט צו האבען א הארץ, וואס שלאגט נאך, איהר ווייסט אליין, וואס דאס הייסט....

— ניין, איך ווייס נישט! — האט איהם דער פראקוראר טרוקען אפגעהאקט.

האלדער האט זיך פערדרייטעלט און ארויסגעמורמעלט:

— ענטשולדיגט מיך, איך בעט אייך.

— גוט. דערצעהלט ווייטער.

— איך האב געוואלט זאגען, — האט האלדער ווידער אנגעהויבען — אז אין טעאטער לעבט מען אין א סביבה, וואו דאס הארץ ווערט, דאכט זיך, קיינמאל נישט אלט, מען ליבט זיך. מען בייט זיך מיט די געליבטע. אפילו מיט די ווייבער. די מעהרסטע ליבעס זענען נישט פון גרויס וויכטיגקייט. ליבטע, לייכטזיניגע ליבעס, עס טרעפט אבער אמאל אויך אזא ליבע, בעזונדערס מיט א מענשען אין מיין עלטער, וואס פערכאפט אייך אינגאנצען, נעהמט ביי אייך ממש אוועק דעם אטעם, מ'מוז שטערביג זיין אויף דער וואך. נישט נאר קענען די יונגע אקטיארען, וואס האבען פאר זיך די גרויסע מעלה פון זייער יוגענט, נאר אויך סענען די פון אונזער עלטער. וואס קאנען דורך זייער איינפלוס און מאכט אין טעאטער זעהר פיל אויפטון פאר יונגינקע אקטריסעס.. מיין הארץ איז מיר געווען שטארק בעטריבט, מיינע א חברטע מיט וועלכער איך האב א לאנגע צייט געטיילט מיין לעבען, האט מיך לעצטען זומער פערלאזען און איז אוועק וואוינען מיט איינעם א פערמעגליכען געשעפטסמאן, איך האב זיך געשעהמט קוקען מענשען אין די אויגען. עס האט מיך אזוי שווער געטראפען, אז איך האב בעשלאסען צו לעבען ווייטער אליין, זיך מעהר קיינמאל נישט פערבינדען מיט קיין פרוי, ווער זי זאל נישט זיין, און זיך בענוגען מיט גליקליכע צופאלען; אנ'אקטיאר טרעפען אזוינע צופאלען נישט זעלטען, אבער א הארץ, וואס קלאפט קאנט איהר נישט אפשטעלען אויף אייער פערלאנג, עס האט זיך אזוי געמאכט, אז אין דער פיעסע, וואס מיר איך און שארעל האבען געשפילט, האט אויך געשפילט אין א קליינער ראלע א יונג מיידעל פון 20 יאהר, ריטא גארדער, איך בין קיינמאל נישט געווען קיין שרעקעדיגער מיט פרויען, האב זיך קיינמאל נישט געשעהמט צו זאגען זיי, וואס איך האב געוואלט, אבער מיט דער קליינער ריטא איז געווען גאר אנדערש. איך האב זיך אין איהר אזוי פערליבט, אז איך האב א גאנצען מאנאט זיך געדרעהט ארום איהר און זיך נישט דערוועגט אויסצורעדען א ווארט. נאך מעהר, הער פראקוראר, און איהר וואלט מיך בעסער געקענט: איך האב געשאפען פון איהר אזא פארשטעלונג, אז אזוי ווי איך אליין האב נישט געוואגט זי אנצורירען, האב איך גערעכענט, אז אנדערע האבען זי אויך נישט אנגערירט, ווען מען קומט אריין אין די יאהרען און מען איז סענטימענטאל, פאנטאזירט מען אמאל אין איינזאמקייט אויס אזויניע נישט געשטויגענע זאכען, און ווען מען קוקט זיך אבער שפעטער ארום און מען דערזעהט אז די וועלט וואס מען האט זיך געשאפען אין געדאנק, איז אזוי ווייט פון דער ווירקליכקייט איז עס אפטמאל שוין צו שפעט. אבער לאמיך דערצעהלען ווייטער, אלץ איז פונדעסטוועגען געגאנגען אין אנהויב גאנץ גוט. איך האב איהר געבראכט קליינע טואלעט-ארטיקלען, בלומען, שאקאלאד, פון צייט-צו-צייט האב איך זי איינגעלאדען אין א רעסטאראן.. ווייל איך האב גערעכענט אז צוליב די זייערע זאכען וואס זי האט זיך בעדארפט קויפען, האט זי געמוזט אפטמאל זיך אפזאגען פון עסען.. איך האב אבער די גאנצע צייט נאך אלץ נישט ארויסגערעדט קיין ווארט, וואס זאל זי שאקירען; איך בין געווען מיט איהר ווי, לאמיר זאגען, א פעטער מיט א פלימעניצע...

האלדער איז ווידער אנטשוויגען געווארען.

— נו, דערצעהלט ווייטער! — האט דער פראקוראר איהם אונטערגעאיילט.

—יא.. איך קום שוין באלד צום סוף. א טאג פריהער איידער דאס האט פאסירט, מיט מיין פריינד שארעל א זאג: „איך האב אנגע... די קליינע ריטא אויף נאך א סעזאן.. זי געפעלט ... זעהר". ווען איהר וואלט געווען בעקאנט מיט ... אקטער, הער פראקוראר, וואלט איהר געוואוסט ... דארט צאהלט מען פאר אלץ, בפרט נאך ווען ... האט זיך ספעציאליזירט טאכצולויפען אלע ... אקטריסעס, און זיי האבען אלע זיך געלאזט ... נעהמען, ווייל זיי האבען געגלויבט אז שארעל'ס ... בע" איז געווען דער אנהויב פון ערפאלג. מיר ... האט אויפגעקאכט אין מיר, איך האב אבער ... האט קיין שום רעכט עפעס צו זאגען. איך ... אויך געשראקען, אז איך וועל אויסזעהען ... ליך, אויב איך וועל עפעס זאגען, שפעטער ... פונדעסטוועגען אריינגעווארפען א ווארט ... איהר, מיין פריינד, און גארנישט צו מאכן ... נישט ווי אלע'. שארעל האט א ציה געטון מיט ... סעל און ארויסגעזאגט: „אויב אזוי וועט ... ערשטע, וואס וועט מיר אפזאגען". עס האט ... געוואלט איהם דערלאנגען מיטן פויסט, און ... אריין, איך האב זיך אבער צוריקגעהאלטען.

— דאס וואלט אפשר געווען גלייכער, — דער פראקוראר א זאג געטון מיט א שמייכל.

האלדער האט זיך אויסגעהוסט, האט זיך ... געגלייכט אויפן שטוהל, און גענומען ווייטער דערצעהלען:

— איך האב איבערגעלעבט נאך דעם א ... ליבען טאג, אין אווענט אויף דער ביהנע, ... שארעל שטיל איין: „איך האב עס, ... נישט געוועהרט מעהר פון די אנדערע, ... ריטא". איך האב, נאטירליך אפגעשפילט ... אט דאס איז טעאטער. מען מעג פערלירען ... א קינד, מען מעג האבען א מעסער אין הארץ, ... בער שפילען מוז מען. איך האב געווארפען ... זייט א בליק אויף ריטאן. זי האט געהאט ... אומשולדיגען אויסזעהן ווי יעדען אווענט ... אמת? דו און שארעל?" זי האט פערשטאנען ... פראגע, זי האט א ציה געטון מיט די אקסל ... זאגט: „אז ער האט זיך אזוי צוגעטשעפעט צו ...

ווען איך בין ארויס פון טעאטער, האב איך ... געווארט שארעל'ן.. אט דאס איז די געשיכטע ... האב איהם געוואלט טויטען נישט צוליב ... קלייטער נאר ווייל ער האט אפגעטויט ... אילוזיע, האט צושטערט מיין לעצטען חלום ...

ער איז געבליבען זיצען, דער קאפ ... קען, אין א ווייל ארום האט ער שטיל ... מורמעלט:

— איהר קאנט זיך פארשטעלען, הער פרא... ראר, וואס פאר א קלייעם ווערט דאס ... איצט פאר מיר..

—*—

דער קונדס

הומאר ● סאטירע ●

● צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט" נומער 57 — פרייטאג, דעם 6 מערץ 1936

ווי בעקוועם עס רייט זיך

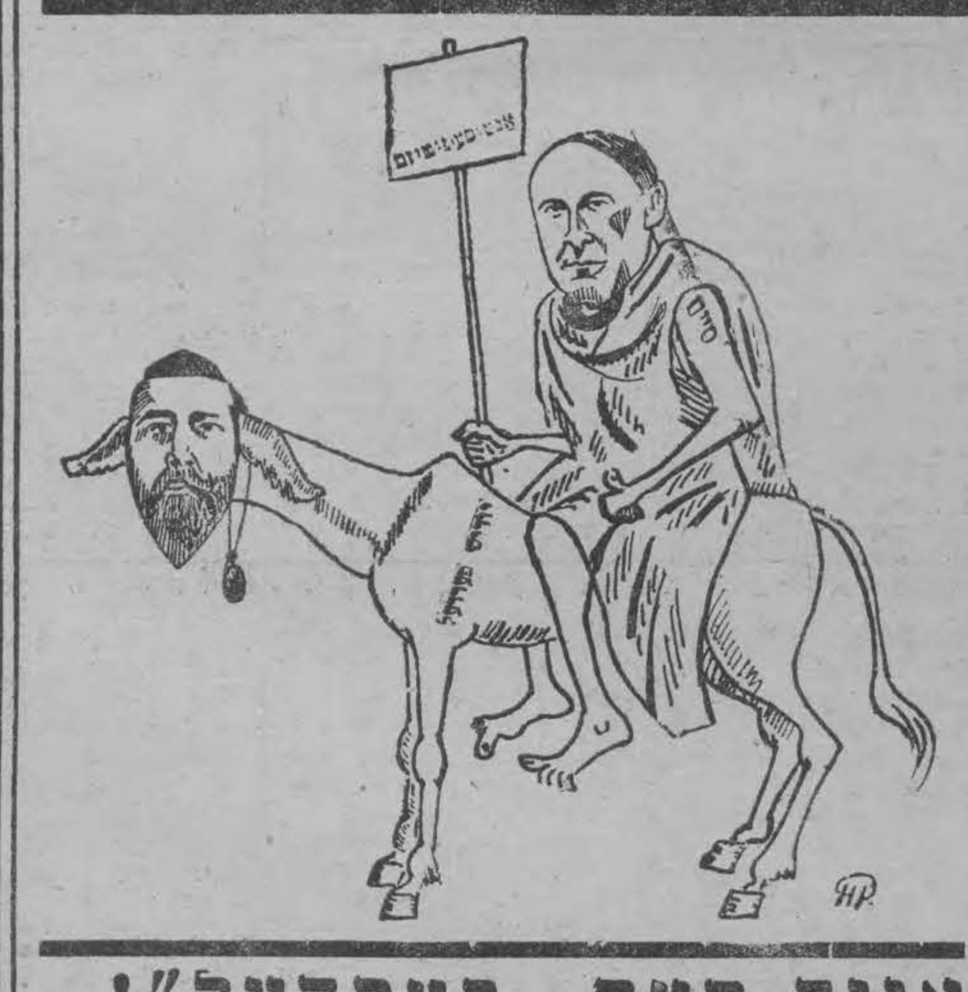

אויף דעם „פערדעל"!...

קורצער פרייטאג און שבת הגדול

קורצער פרייטאג: הכלל, ס'איז שוין באלד פורים אויך. מארגען, שבת צו נאכטס געהט מען שוין צו דער מגילה. הא?

שבת הגדול: יא, אזוי איז עס, אויב אזוי, אויב ס'איז שוין טאקע ערב פורים, טא ערקלער מיר, פארוואס האט המן'ס טעכטערל איהם געגעבן מיט א שאף איבערן קאפ?

קורצער פרייטאג: כ'ווייס נישט, נו, זאגט איהר?

שבת הגדול: גאר פשוט: אזוי ווי מ'האט איהם געפיהרט צו דער שחיטה, האט זי איהם פריי הער „בעטויבטיי"...

די שוויגערס נעבעך!

מוטער (צו דער פערהייראטער טאכטער): סטעפע, זאג דיין מאן, אז אויב ער וועט נישט אויפהערן צו טרינקען וועל איך זיין שוועל נישט איבערטרעטען.

טאכטער: מאמעשי, רעד נישט אזוי הויך! ווען ער זאל דאס הערען, וועט ער נישט אויפהערען צו טרינקען.

צווישען שרייבערס.

— נו, חבר גראפאמאנסקי, וואס הערט זיך מיט אייער ווערק?

— סיהאט אניאומגעהוירען ערפאלג.

— אזוי? וויפיל מענשען האבען עס שוין געלייענט?

— זיבען און זיבעציג רעדאקטארען.

נאר א בלינדער!
צווישען אלטע מיידלעך.

ערשטע: זאגען זי מיר, פאננא נעניא, פארוואס האבען זי נישט חתונה? אויף ווער וועמען ווארטען זי?

צווייטע: אויף מיין אידעאל.

ערשטע: וואס איז אייגענטליך איהנס אידעאל?

צווייטע: א בלינדער!..

לאדזשער לעב-יונגלעך

1-טער: זאג מיר פרידריך, וואס וואלסטו נעוואלט: לאדז צו ווארשא?

2-טער: ווען לאדז וואלט געווען מיין, וואלט איך עס פערהוליעט אין ווארשא.

א בעלמער דינסט אין לאדז

צום רב איז אריינגעפאלען א דינסט:

— רבי, כ'האב געוואלט פרעגען א שאלה.

— פרעג — רופט זיך אפ דער רב — וואס ווילסטו פרעגען?

כ'וויל פרעגען: רבי, וואס פארע טשאלענט זאל איך מאכען אויף היינטיגען שבת?

די משמשים און אלע יודען, וואס האבען זיך געפינען אין בית־דין־שטוב האבען שיער אויסגעשאסען מיט אגעלעכטער — אבער דער רב האט צו אלעמענס פערוואונדערונג ערנסט געענטפערט:

— מאך א טשאלענט פון קארטאפעל און א לאקשען־קוגעל.

ווען די דינסט איז אוועקגעגאנגען, האבען אלע געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— ס'טייטש, וואס איז עס געווען פארע „שאלה" און וואס פארע פסק'ענען?

— דער רב האט זיי אויפגעקלעהרט:

— אז זי האט מיך געפרעגט די „שאלה" האב איך מיך באלד געכאפט, וואס דא איז. זי איז זיכער צוגעגאנגען צו איהר מאדאם און זי געפרעגט וואס פארע טשאלענט זי זאל מאכען, האט איהר די מאדאם געענטפערט בייז: געה פרעג דעם רב — האט זי גענומען און אוועקגעגאנגען פרעגען דעם רב...

צווישען חזנים.

ערשטער: דו ווייסט, מבינים זאגען, אז איך האב גאלד אין גארגעל!

צווייטער: אהא, דערפאר קאנסטו נישט זינגען!

פערלאזט אייך אויף איהם
ער ווייסט וואס ער שרייבט

אין א דייטש שטעטל, האט א הונט א ביסען געביסען דעם נאצי'שען בירגערמייסטער. דער אויפגערעגטער בירגערמייסטער האט באלד פערארדענט אויסצוהענגען בעקאנטמאכונגען:

„ווער ס'וועט ארויסלאזען הונט אהן פיסק־שלעסער, וועט ווערען דערשאסען. בירגערמייסטער."

נאכ'ן אויסהענגען, די פערארד. ו.ג. האט עמיצער איהם אויפמערקזאם געמאכט, אז דער טעקסט איז א צווייידייטיגער, מ'ווייסט נישט ווער ס'וועט דערשאסען ווערען, צי דער בעל־הבית פון הונד, צי דער הונט, צי דער בירגערמייסטער.

באלד דערנאך, האבען זיך בעוויזען אנדערע פלאקאטען:

„ווער ס'וועט לאזען לויפען א הונט אהן פיסק־שלעסער, וועט דערשאסען ווערען דער הונט. בירגערמייסטער".

צווישען אדוואקאטען

ערשטער: איך פערזיכער אייך, קאלעגע, אז דער פראצעס וועט זיך ציהען מינדעסטענס צוויי טעג.

צווייטער: אויסגעשלאסען, דאס איז דאך נאר א ציווייל פראצעס וועגען 50 זלאטעס. דאס געריכט האט דען ארויסגערופען א סך עדות?

ערשטער: בלויז דריי, נאר אלע דריי זענען שטאמלער'ס.

לשון הרע.

— דו ווייסט די מעשה מיט דעם גריכישען גענעראל קאנדילים, איז עפעס די מעשה נישט גלאטיג.

— וואס איז זי נישט גלאטיג? וואלט ער נעוואוינט אין לאדז, וואלט איך געזאגט אז ער האט געגעסען אין א רעסטאראן א מיטאג פון 5 געגנג פאר 1,50 זל. נאר אזוי ווי ער האט געוואוינט אין אטען, מעג מען דאך זאגען אז ער האט זיך פער'סמט.

פייטעל און טרייטעל

פייטעל: איך זאג דיר, טרייטעל, איך בין אויף דיר שטארק אין כעס.

טרייטעל: וואס איז די מעשה?

פייטעל: דו פרעגסט נאך? דו האסט מיר געזאגט, אז דו שדכנסט מיר א 30 יעהריגע אלמנה, און די קלעמפע איז דאך שוין אלט איבער די 50?

טרייטעל: כ'האב דיר נישט געזאגט קיין ליגען: זי איז טאקע 30 יאהר אן'אלמנה, בפירוש, א 30־יעהריגע אלמנה...

אין רעסטאראציע

קעלנער: נו, וואס זאגט איהר צו דעם קאטלעט?

גאסט: לויט זיין עלטער האט ער געקענט זיין גרעסער.

קאפריזנער

א קליינער טעות.

— זעה נאר, פיוויש, וואס ביזט דו עפעס אזוי מויט?

— פרעג שוין נארנישט: ס'איז מיר אין דער נאכט נישט גוט געווארען, און אנשטאט ארויסצורופען די פאגאטאווע, האט מען ארויסגערופען „חסד של אמת".

ווייבער שמועסען.

— זאגען זי נאר, כ'האב געהערט, אז די פערל־קאשאווע האט עפעס גערעדט וועגען מיר?

— נייען זי שוין, די שטשערווע, אז זי האט נישט אויף עמיצען צו רעדען שלעכטס, רעדט זי אינגאנצען נישט.

* * *

1-טע: כ'בעט איהן, נילדענע, וואס הארכט זיך עפעס ביי יענטע די פלאוונעריין?

2-טע: ניש־קשה.

1-טע: און וואס איז מיט איהרע טעכטער? זי האט דאך, דאכט זיך, א שטוב מיט מיידען?

2-טע: ס'געהט אויף א וועג: די עלטסטע וויל חתונה האבען; די צווייטע זאל חתונה האבען; די דריטע קלויבט זיך חתונה צו האבען; די פירטע געהט חתונה האבען און די פינפטע, האט שוין כמעט חתונה געהאט...

א נעקראלאג.

אין א פוילישער ציטונג לייענען מיר א נעקראלאג מיט אזא טעקסט:

נעכטען איז געשטארבען

יוזעף גאדולסקי

(געוו. סיים־דעפוטאט)

איז סיים פלעגט ער איביג קומען מיט א קושען, אין משך פון די דריי יאהר זיצען אין סיים האט ער דריי מאל געשריגען פון שלאף: „האנבא"! ער פלעגט קומען זעהר פינקטליך צו דער סיים קאסע און צום בופעט.

די טיפטרויערנדע וועהלער

וואס בעדויערען די שטימען וואס האבען איהם אפגעגעבען

פאליטיק פון דער וואך

ביטער נעבעך מיט די אביסיניער, זיי קריגען מוראדיג געשלאָגען.

מיר, דיפלאָמאַטען, האָבען גרויס עגמת נפש פון דעם, וואָס קומט אָבער אַרויס, אַז מען גלויבט אונז נישט. מען האָט אויפגעהערט צו גלויבען די דיפלאָמאַטען. שולדיג אין דעם איז ענגלאַנד.

אַזוי לאַנג ווי ענגלאַנד מאַכט א פרום-פנים און מאַכט דעם אָנשטעל פון אַ רודף שלום און פּאַקטיש אויפגעהערט צו שטיצען די אַביסיניער, קאָן מען נישט האָבען קיין צוטרוי צו די רייד פון דער דיפלאָמאַטיע און אויב מ'רעדט וועגען דיפלאָמאַטיע, מיינט מען דאָך ענגלאַנד.

אויב עס זאָל אַזוי ווייטער געהן, קאָן נאָך קומען צו דעם, אַז אַ דיפלאָמאַט וועט זיך נישט טאָרען ווייזען צווישען אָרענטליכע מענשען.

אוי, אַביסיניען, אַביסיניען, ווער האָט דיך אריינגעפיהרט אין דער דאָזיגער צרה? ווער האָט דיר אונטערגעשטעלט א פיסעל, דו זאָלסט פאַלען?

דאָ איז דאָך געווען אַ פיסעל-אונטערשטעלער.

אַ פיסעל-אונטערשטעלער איז אויך פאַראַן אין יאַפּאַן.

די מיליטערישע קליקע האָט דאָרט געמאַכט א בלוט-באָד, געמאָרדעט מיניסטאָרען און גאָר נישט אויפגעפיהרט.

דער פיסעל-אונטערשטעלער, האָט אין יאַפּאַן נישט מצליח געווען.

אין דער פּאָליטישער וועלט האָט אויפגעהערט צו ווירקען דער דיפלאָמאַט נאָר דער פיסעל-אונטערשטעלער.

דער וועלט- שלום איז בעדראָהט.

רוים, (ספ. צום „קונדס"). די פערגאַנגענע וואָכט האָט מוסאָליני גערעדט פון שלאָף, פלוצים.. פלוצים האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און דריי מאָל... געניסען.

אין די דיפלאָמאַטישע קרייזען דרינגט מען דער-אויף, אַז דער וועלט שלום איז אין א סכנה.

זי האָט געוואונען די פרעמיע און וואו איז דער טעכניק?

אין לאָדז איז פאָרגעקומען א באַל פאַרן פער-זיין „פה לשתות". אויפן באַל איז פאָרגעקומען א קאָנקורס אויף די שעהנסטע פראווינציין.

די פרעמיע האָט גענומען די פאַנע אַרעלאַ ראַל-פאָסובנאַ. א וואַרשאַוויאַנקע, וואָס האָט איהרע שניר-ווייסע פערלאָווע ציינדלעך צוגעשיקט פונער פּאָסט.

ער איז ריין פון חובות.

מוטער (צו דער טאָכטער) נו, פייטשע, דו ווייסט דאָך נישט, צי דיין חתן האָט חובות?

טאָכטער: כ'רעכען אַז נישט, ווייל ווען איך האָב אָן מיט איהם דערוועגען צו רעדען, ענטפערט ער:

— לאָמיר רעדען פון פרעהליכערע זאַכען.

זי לייענט נישט קיין צייטונג

שמועס צווישען צוויי יודענעס

ערשטע: זי ווייסען, פעסעשי? נאָלדע די פלאָור-טרין, האָט דאָ שוין ווידער געהאַט א צווילינג! יעד-עס יאָהר האָט זי א צווילינג! די צייטונג שרייבט גאָר אז ס'זענען אזעלכע ביטערע צייטען, און זי קומט מיט צווילינגען...

צווייטע: פון וואַנען זאָל זי דאָס וויסען? זי ליי-גט דאָך נישט קיין צייטונג!

[חרוף קאָלי.]

מוסאָליני, פרילינג און... הלכות שחיטה

מוסאָליני טאַנצט און פרעהט זיך,
און ער שמייכעלט פערגעניגט:
אביסיניע ליגט געבראָכען
די „קולטורא" האָט געזיגט...

איצטער וועלען אַלע וויסען
איצטער איז שוין פעסטגעשטעלט
אז דער איינציגער „פאשיזם"
קען נאָר „ראַטעווען" די וועלט.

אָבער „סאַנקציעס" וועט דאָך ענגלאַנד
אָננעהמען גענויס! געוויס!
אָבער דאַן ווען אַביסיניע
וועט שוין אויסציהען די פיס...

יאָ די אייניקלעך פון שלמה'ן
אין דעם לאַנד פון „מלכה שבא"
וויינען, שרייען, בעטען הילפע,
נאָר קיין רעטונג איז נישטאָ...

העל און ליכטיג איז אין דרויסען.
און די זון — זי שיינט געטריי
עפּעס גאָר אין מיטען „אָדר"
שמעקט מיט פריהלינג, שמעקט מיט מאי...

און די פייגעל זינגען זאַרגלאָז
און זיי האָבען קיין גריזאָטע.
זיי נאָר קומען פריי צו פליהען
אָהן א וויזע, אָהן א קוואָטע...

אין קיין פאַלעסטינע-אַמטען
דאַרפען זיי זיך נישט בעראַטען
און די פויגעלשע חלוצים
דאַרפען נישט קיין סערטיפיקאַטען...

אַך און וועה איז צו דעם מענשען
מיט זיין „ראַדיאָ" אעראָפּלאַנען
וואָס אַפילו פון א פויגעל
איז זיין לעבען אָפּגעשטאַנען...

גלה טשעטשאק אָט דער „למדן"
פון דער פוילישער עליטע
וועט איצט זיין דער „פוסק אחרון"
און עקספּערט אין הלכת שחיטה...

אָט די מעשה, אָט די שעהנע,
האָט איהר דאָך מסתם געלעזען —
עס וואָלט פרעהליך זיין צום לאַכען
ווען ס'וואָלט טרויעריג נישט געווען!

די קשיות פון „תלמוד חכם"

אויף דער זיצונג פון דער אַדמיניסטראַטיווער קאָמיסיע ביים סיים

ווי דער „קונדס"-רעדאַקטאָר דעריואוסט זיך, האָט דער „עקספּערט" אין שחיטה-ענינים געשטעלט אַזעלכע קשיות:

1) וויפיל קאַטלעטען האָבען יודען אויפגעגעסען פון אדם הראשון ביז ראַסטוואַראָוסקין?

2) וואָס פאַר א געפיהלען לעבט איבער אַן אָקס, ווען דער שוחט לייענט איהם איבער דעם טויט-אורטייל דורך שעכטען?

3) וואָס איז געווען מיט דער פרה אדומה? האָט מען זי געשאָכטען לויט'ן יודישען דין, צי האָט מען זי פריהער בעטויבט?

4) פאַרוואָס שטעהט אין שיר השירים — „שור שנגח את הפרה" — פאַרוואָס נישט פער-קעהרט?

5) צוליב וואָס, האָט דער מיראפּאָלער צדיק געמאַכט אַן עגל הזהב?

6) ווער ווייסט דאָס נישט, אַז פרעה'ס 7 פעטע קוה, האָט דער ווילנער גאון בעהאַלטען צו שפּע קולאַציע-צ'עקען?

7) פאַרוואָס מאַכט דער שוחט פאַרן שעכטען א ברכה בורא פרי העץ?

נאָך דער זיצונג, האָט איינער פון די דעפּו-טאַטען איהם געפרעגט, פון וואַנען ער שעפּט אַזעלכע „שטשיסלע ידיעות", האָט דער „עקספּערט" גע-ענטפערט:

— יאַ טאָ סאַם טשיטאַלעם וו'צענאַ רענאַ.

דער רעפּאָרטער „מאַכט" כראַניק

לײדער איז עס נישט קיין וויץ

די רעדאַקציע פון אַ געוויסער נאַצי-צייטונג, האָט צוגענומען אַ נייעם רעפּאָרטער.

— הער פריץ, זאָגט צו איהם דער רעדאַקטאָר, געהט אין שטאָט אַריין ברענגען נייעס.

אין עטליכע שעה אַרום, קומט דער רעפּאָרטער און מעלדעט:

— הער רעדאַקטאָר, איך האָב כראָניק.

— וויכט גע?

— זעהר וויכט גע, דריי ערמאָרדעטע יודען און צוויי געשענדעטע פרויען.

— ביטע, שרייבט אָן.

דער רעפּאָרטער האָט אָנגעשריבען אַ סענסאַ-ציאָנעלע כראָניק וועגען דריי דערמאָרדעטע יודען און וועגען צוויי געשענדעטע פרויען. די אומשטענ-דען זענען געווען אכזריות'דיגע.

— צי קאָן מען זיך פערלאָזען אויף דער ריכ-טיגקייט פון די ידיעות? — האָט געפרעגט דער רעדאַקטאָר.

— הונדערט פראָצענט אמת.

— מיט וואָס זענט איהר אַזוי זיכער?

— ווייל איך... איך אַליין האָב עס געמאַכט — האָט דער רעפּאָרטער געענטפערט.

פיניעלע מזיק

גיט לשון

[?] צאָץ גיהעיערט יאַטן, וואָס ס'טיט זעך אויפ'ן דער כשיטע? צ'זענט אַ מייוון, וואָס די פישוינטע, די פיסטעראַ'וע אָט אונגימאַכט? צ'ווייסך כאָדושביג, אַז אַלע רעביס זענע גיפורן קאַ וואַרשע אדושיג צין מניסטער אַליינט? יאָ, יאָ, צין מניסטער אַליינט. דעיר מניסטער אָט אַפּיליק ניש גיגאַט קאַ צאַט, אָט עיר זיי דיוואַל גיהייסן דערן צין דאַשיק. אַ דאַשיק פין א מניסטער איז אָכיט א יאַכצן — צ'ווייסך?

צ'ווייסך נאָך אַ זאַך? מאָט דעך גינימע אַ גאַליך, עיר זאָל פאַסקינע, צי די יודישע בשיטע איז קושער צי טרייפע. וואָס זוגט עך צי דעים? ס'ערשטע מועלט העיר איעך, אַז אַ גאַליך זאָל פאַסקינע שאַליס. עך אָט שוין גיהעירט, אַז אַ גאָ זאָל פייסקינע אַ שאַלע?

ציבעישט אָב איעך געמיינט, אז זיי מאַכן דועס אויף נימישנע, יעך זעי איעך, אַז זיי מיינע דועס אָף ראַכטיג, צ'ווייסך, פאַזווע זיי טיען דועס? צ'מיינך, אַז זיי זענען טאַקיש הומיב-טאַריש? דועס טשאַקען זיי נאָר די פּאָוויעטזשע. איעך ווייס וואָ-יעס זיי מיינע. לאָמע מיעך פרעיגן, עב-איעך זיי זוגן אַזוי:

— העך נאָר, עך טאַניבאַרטיקיס, וואָס האַקט עך אַ טשייניק, הומיב-טאַריש, באַרעבאַריש, צ'זענט בלויז אַריש — צ'פערשטייט? וואָס פאַנפּיט עך? ווערימע גייט עך נעמע אָפּן זיכער? מיך, פיניעלען? צ'זענט צי קאָרץ צי מיער! יעך נעמט עך ענק צי ביהיימיס, דינוען עט עך נעמע צי מיליך, די-נוען עט הייסן מאַכן בעקזאַמיניס פאַר העירינג-סאָכרים — דאַבערך אָפּן, צי וואָס באַרעט עך אַ וועלט? מ'ווייסט דעך, אַז ס'איז אַלץ געטיצט!

עך מיינט עפּטשער, אַז איעך עב די גראַנדע פּיואַגן? זאָליך שטאַרבן! איעך עב מיעך נעמע דעצי. יעך ניש. יעך גייט צי פירים. מעטשים נועך פירים, עב איך ווערין א סעקספּעט (עקספּערט) אין איעך עב זיי פאַציילן די מאַנסע פין שווייגער, דעיואַל אצך מיער א גיטע מיגילע אין זאצך מיער [illegible].

קלאַנגען

זאָגט דער מיניסטער

— עס איז האָך וואַהר, א נוטער יאָהר, געראָ-טען ווייץ און קאָרן.

זאָגט דאָס פאָלק

— דער יקרות סמ'ט, חער הונגער פלאַמט, א קלאָג איז צו די יאָהרען

זאָגט דער פאַבריקאַנט

— כ'בין אויסגעשטעלט, נישטאָ קיין געלד, איך פיבער אויף מזומן

זאָגט דאָס פאָלק

— ווער זעהט ווער קוקט, מען דריקט און דריקט ס'איז יעדענס טאַש פערנומען.

זאָגט דער לאַגעריסט

— געלאָדען אַלץ, אריבער האַלז, פערשטאָפּט אַלע פאַכען.

זאָגען די קונים

— עס נעהמט א גרויל, אויף שיך א זול, נישטאָ פאַרוואָס צו מאַכען.

זאָגט די פעלקער-ליגע

— עס מוז אהרנונג זיין גוט און פיין, די שווערד און ביקס צוברעכען.

זאָגט דאָס פאָלק

— דער חכם זעה, דעם רו"ש-ע וואָס טוט ער אַלץ באַרעכען.

און איך זאָג:

— דער גרויסער ים, מיט פייער פלאַם, געקענט האָט קיין מאָל שימלען.

נאָר אונזער צייט אַוועק איז ווייט, זי קען דערמיט זיך בעריהמען.

א. איטקין.

אין דער ליטעראַרישער קיביצאַרניע

— דו ווייסט, מ'דערצעהלט יועגען דיר שרעק-ליכע זאַכען.

— טאַקע? דערצעהל מיר. וואָרום איך האַלט טאַקע איצט ביים שרייבען מיינע זכרונות.

[illegible] וואָלט דאָס אמת געדרעז..

א קליין מעשה'לע וועגען א „גרויסען" מענש

ס'איז פאַר קיינעם קיין סוד נישט, אַז דער „פיהרער" איז פערליבט איבער די אויערען אין דער פילם-אַרטיסטקע לעניא ריפענשטאַהל. אין שייכות דערמיט, דערצעהלט מען אַזאַ אנעקדאָט:

אַנימעלטען רופט דער „פיהרער" צו זיך זיין שר אין הימעל און זאָגט צו איהם אַזוי:

— אַז איך וועל שטאַרבען, פאַסט נישט פאַרן „פיהרער", ער זאָל שטעהען און וואַרטען ביז מ'וועט עפענען די טויערען פון גהינום, דערפאַר פערלאַנג איך פון דיר, דו זאָלסט מיר געבען דעם שליסעל פון גהינום.

דער שר האָט איהם געגעבען דעם שליסעל.

ווען דער „פיהרער" איז געקומען אויפ'ן עולם האמת, האָט ער אַרויסגענומען דעם שליסעל און גענומען שליסען. שליסט אַהין, שליסט אַהער — אַ גאַנצע גאַנצעגער יום. ס'טויער עפענט זיך נישט. דאָ האָט דער „פיהרער" געמאַכט די מלאכים אַ ווילדען סקאַנדאַל:

— קרייך דאָנער וועטער נאָך אַמאָל! אַ שעהנע אָרדנונג דאָ ביי אייך! דער שליסעל פּאַסט דאָך נישט! אַ סקאַנדאַל!!

הערענדיג די קולות, איז אָנגעקומען דער שר, בעקוקענדיג דעם שליסעל, האָט דער שר מיט אַ שמייכעל געענטפערט:

— ס'איז נישט קיין וואונדער. די גהינום-טויערן ווילסט דו עפענען מיט'ן שליסעל פון לעניא ריפענשטאַהלס וואוינונג?!..

איהר איינציגע טרייסט

געהערט אויפן בית-החיים

אויפ'ן בית-החיים טרעפען זיך צוזאַמען צוויי קאָלעזשאַנקעס זאָגט איינע:

— כ'זאָג דיר, גענייע, זייט מיין מאַן איז געשטאָרבען, קען איך מיר קיין אָרט נישט געפונען, די וועלט איז מיר ענג, כ'געה אויס פון בענקשאַפט, די איינציגע טרייסט מיינע איז, וואָס... איך ווייס, וואו ער פערברענגט די נעכט...

פון א טאָג-בוך

פון אַן'אַלטע פאַננע

— ...איין טרייסט האָב איך: חתונה האָבען קען מען עטליכע מאָל. אָבער בלייבען אַן'אַלטע מויד... קען מען נאָר איינמאָל.

אַריינגעזאָגט

צוויי יודענעס קריגען זיך, זאָגט איינע:

— זעהט נאָר די גרויסע מאַדאַם! דאָס וואָס זיי זענען איצט, בין איך שוין לאַנג געווען.

זי בהמה איינע!

ער מוז צאָהלען

אָנגעשטעלטער (צום צווייטען) דו ווייסט, איך טראָג די זעלבע שיך ווי מיין שעף, דער חילוק איז נאָר, וואָס ער בעצאָהלט זיי נישט.

ספּעט האָט ער נאָך

א שמועסל אין א קנייפּע

— העי, בראַכו, קום אין דער שענק אַריין „נאַ יעדנעגאָ".

— כ'האָב נישט קיין גראָשען ביי דער נשמה. מיין גאַנץ פערמעגען בעשטעהט פון 1 פעטאַרדע און 2 שטינק-באָמבעס.

מיט וואָס וועט ער רעדען

אין גאַס שטעהען צוויי יודען, זאָגט איינער:

— מענדעל, דערצעהל עפּעס אַ נייעם וויץ.

— ע, ס'איז מיר קאַלט, גלוסט זיך מיר נישט אַרויסצונעמען די הענד פון די קעשענעס.

מיוסטערשאַפטען צוזאַמען מיט אַ 1טאָגיגען אויפענטהאַלט אין קראָקאָ. איינשרייבונגען נעמט אָן דער סעקרעטאַריאַט פון דער געזעלשאַפט ביז 2 אַ זייגער מיטאָג. אָפּפאָהר 12 אַ זייגער ביינאַכט.

שבת, ד. 7-טען ה.ח. קומט פאָר אַנ'אויספלוג אין קיבוץ באָראָכאָוו אויף לעשנאָ. זאַמעלפונקט 10.30 פריה אין לאָקאַל פון זש. ט. ק.

זונטאָג, ד. 8-טען ה. ח. קומט פאָר אַנ'אויספלוג אין אי. פּ. ס. אויף דער אויסשטעלונג פון אַרטיסטען און פּלאַסטיקער - פערבאַנד. זאַמעלפונקט 10.30 פריה אין זש. ט. ק.

אימפּרעזעס:

פרייטאָג, ד. 6ט-ען מערץ ה.י. 9 אַ זייגער אָוונט. קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער געזעלשאַפט אַ מוזיקאַל-ליטעראַרישער אָוונט מיט דער בעטייליגונג פון דער בעקאַנטער פּיאַניסטין, פרוי לילי קאַראַטשינסקאַ - גאָלד-בערג — פּאַרטעפּיאַן און אַרטיסטין פון שטאַטישען טעאַטער, אַדאַ פּאָלאַמסקאַ — רעציטאַציעס און פאָלקס-לידער. איינגאַנג פאַר מיטגלידער און געסט.

זונטאָג ד. 8-טען ה.ח. 5 אַ זייגער פּאַרנאַכט, קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל אַ חברישער טיי-אָוונט. איינגאַנג פאַר מיטגלידער און געסט.

אַניאַויטאָרען - אָוונט אין זש. ט. ק.

שבת ד. 14-טען מערץ ה. י. 9 אַ זייגער אָוונט קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער געזעלשאַפט אַנ'אויטאָרען-אָוונט אין וועלכען ס'וועלען אָנטייל נעמען די דיכטער מ. בראָדערזאָן, שולשטיין און רייזען. איינגאַנג פאַר מיטגלידער און געסט.

פון דער סקי־סעקציע פון לאָדזער זש. ט. ק.

די פערוואַלטונג פון דער סקי-סעקציע מאַכט דער-מיט בעקאַנט דער מיטגלידערשאַפט, אַז אָנהויבענדיג פון 1-טען מערץ ה. י. ווערט די גימנאַסטיק (טרוקענע צו-גרייטונג) איבערגעטראָגען אין לאָקאַל פון דער געזעל-שאַפט. די לעקציעס קומען פאָר רעגולער יעדען מאָנטאָג פון 9.30—8.30 אונטער דער ליטונג פון בעקאַנטען אינסטרוקטאָר מגר. ראַדוואַנסקי.

באַהן־הנחות פאַר די מיטגלידער פון דער סקי־סעקציע אין לאָדזער זש. ט. ק.

די מיטגלידער פון דער סקי-סעקציע פון לאָדזער זש. ט. ק. געניסען פון באַהן-הנחות ביים אויסקויפען בילעטען אויף 1000 און 2,500 קילאָמעטער פון 10-טע-גיקע בילעטען (מיט 50% הנחה) נאָך זוואַרדאָן, זאַקאָ-פּאַנע, קריניץ, וואָראָכטע און אַנד. פון רעכט איבערצו-שטרייטען די פּויליש-טשעכישע גרעניץ, פון הנחות אין שוץ-הייזער, אימפּרעזעס, בחינמ'דיגע און פּעריאָדישע אויסגאַבען און אַנד.

דער יעהרליכער רעפּרעזענטאַנץ־באַל פון לאָדזער זש. ט. ק.

שבת, ד. 21 מערץ ה. י. קומט פאָר אין ווייסען זאַל פון האָטעל מאַנטייפעל דער יעהרליכער רעפּרעזענטאַנץ-באַל פון לאָדזער זש. ט. ק. אין די שעהן דעקאָרירטע זאַלען פון מאַנטויפעל, ביי אַנ'ערשטקלאַסיגער אָרקעסטער וועט דאָס קולטורעלע לאָדז האָבען אַנ'אמת'דיג געלעגענ-הייט צו פערברענגען אין אַ געמיטליכער און חברישער אַטמאָספער ביז אין גרויען טאָג אַריין. איינגאַנג נאָר געגען איינלאַדונגען.

דער סעקרעטאַריאַט פון זש.ט.ק. (וואָלטשאַנסקאַ 35, טעל. 121-53) נעמט אָן טעגליך פון 10—2 און פון 6—10 אָוונד. איינשרייבונגען אויף די שפּראַך-קורסען פון יודיש שפּראַך און ליטעראַטור, ענגליש, פראַנצויזיש און העברעאיש און גיט אַרויס הנחה-בילעטען אין שטאַטישען טעאַטער און קינאָס.

יוגענד־גרופּע ביי „פּועלי אגודת ישראל

דערמיט מעלדען מיר, אַז שבת פּינקטליך 2 אַ זייגער ווערט געלערנט מגילת אסתר מיט'ן אלשיך. פּינקטליך 8.30 קומט פאָר אַ קאָלעקטיווער רעפעראַט א.ד.ט. „דאָס יודישע פאָלק, דאָס פאָלק פון מערטירערישען ערנסט און הערא'ישען חומאָר. געהאַלטען דורך ח"ח מ. ראַבינאָוויטש און ז. בערנשטיין, פּינקטליך 5.30 קומט פאָר אַ פייערליכע שלוש-סעודות מסובה מיט אַ רייכען פּראָגראַם.

ציונ. סאָצ. אַרבייטס־פּאַרטיי „התאחדות" זאַוואַדזקאַ 12

הייגט 8 אָוו. קומט פאָר אַ תל-חי אָוונד געווידמעט דעם 16-טען יאָהרצייט פון יוסף טרומפּעלדאָר. רעפערי-רען וועלען די ח"ח: מאַג. יוסף כלודניעוויטש, ד"ר י. שטערנבערג.

פון פּוילישן טעאַטער

הייגט פרייטאָג און מאָרגען שבת 8.30 אָוונד ווערט אין שטאָטישען פּוילישען טעאַטער געשפּילט בערנאַרד שאָו'ס קאָמעדיע „זשאָלניערזש און באָחאַטער" מיט אַלעקסאַנדער ווענגערקאָ אין דער הויפּט-ראָלע.

שבת 4 ביינאַכט ווערט געשפּילט פאַר שול-יוגענד „דאַמי אי הוזאַרי".

אַ פּורים-אָוונד לטובת די אָרימסטע אין לאָדז

דער בירגער-קאָמיטעט פון 5-טען רעוויר פאַר די אָרימסטע אין לאָדז, אָרדענט איין זונטאָג דעם 8 מערץ 8 אַ זייגער אָוונד אַ פּורים-פערוויילונג אין זאַל אויף פּיראַמאָוויטשאַ 3, כדי צו שטאַרקען די הכנסות פונם קאָ-מיטעט און צו קענען פערגרעסערן די ווינטער און פרוח-ליגגם הילף פאַר די אָרימסטע, וועלכע דער בירגער-קאָ-מיטעט האָט זיך געשטעלט אַלס זיין אויפגאַבע.

די פערוויילונג זאָגט צו צו זיין זעהר אינטערעסאַנט אין פּראָגראַם געהט אַריין אַ קאָנקורס פון טאַנצען מיט פּריזען, מיט זעהר פיל איבעראַשונגען מיט'ן בעסטען אָרקעסטער און אַ גוט פּעריזעהענעם בופעט.

דער קאָמיטעט, אין וועלכען עס זענען פערטרעטען די חשוב'סטע יודישע בירגער פון אונזער שטאָט האָפט, אַז די יודישע בעפעלקערונג וועט צאָהלרייך בעזוכען די פערוויילונג.

מוזיקאַליש - ליטעראַרישער אָוונד אין זש.ט.ק.

די קולטור-סעקציע ביי דער יוד. געזעלשאַפט פאַר לאַנדקענטשאַפט, אָרדענט איין הייגט אַ זעהר אינטערע-סאַנטען ליטעראַריש - מוזיקאַלישען אָוונד אויסגע-פיהרט דורך די בעקאַנטע קינסטלערינס פרוי לילי קאַראַט-שינסקי-גאָלדבערג (פּיאַנאָ) און אַרטיסטין פון שטאָטי-שען טעאַטער פרל. אַדאַ פּאָלאַמסקאַ (רעציטאַציע און גע-זאַנג)

אין ערשטען טייל וועט פרוי קאַרטשינסקאַ - גאָלד-בערג אויספיהרען אַ גאַנצע רייהע קלאַוויר-שאַפונגען פון פּראָקאָפּיע, שאָפּען, רימסקי - קאָרסאַקאָוו א. אַ. אין צווייטען טייל וועט די יונגע קינסטלערין אַדאַ פּאָלאַמסקאַ רע-ציטירען אַ רייהע שאַפונגען פון דער מאָדערנער פּוילישער און איראָפּעאישער ליטעראַטור. אַ חוץ דעם וועט פרל. פּאָלאַמסקאַ זינגען כאַראַקטעריסטישע און פאָלקס-לידער.

ביים קלאַוויר פרוי גאָסטינסקאַ.

דער פּורים - קאָנצערט אין „הזמיר"

דער מאָרגענדיגער קאָנצערט פון „הזמיר" האָט אַרויסגערופען אַ גרויסען אינטערעס:

דער פּראָגראַם נעמט אַרום די שענסטע שאַפונגען פון דער יודישער פאָלקס-מוזיק. אויסער דעם וועלען אויס-געפיהרט ווערען עטליכע נומערן פון בעריהמטען אָראַ-טאָריום „שמשון" פון הענדעל. אין פּראָגראַם זענען אויך פּאַראויסגעזעהן רעציטאַציעס, וועלכער ס'וועט אויספיה-רען ה' י. מאָשקאָוויטש.

מעלדונגען

?ירגט אַ פאַך

אין די פּראָפעסיאָנעלע לערן-וואַרשטאַטען פון דער געזעלשאַפט „אָרט" קאָן מען זיך איינשרייבען אויף פאָלגענדע פאַכען:

1) מעכאַנישע רונדטריקאָטאַזש-אַרבייט, 2) מעכאַנישע רונד-זאָקען-אַרבייט; 3) מעכאַנישע הילפס-אַרבייט פון דער ווירקער-בראַנזשע: שפּולען, קעטלען; 4) סוועטער-שטריקעריי; 5) אויסאַרבייטונג פון הענדשקעס; 6) מעכאַנישע וועבעריי; 7) פרויען-שניידעריי מיט צושניידען; 8) וועש-נייהעריי מיט צושניידען; גאַרסעטען-אַרבייט מיט צושניידען; 10) אַנדולאַציע און האָר-פאַרבען; 11) מאַניקור; 12) הוט-פוצעריי; 13) האַנד-שטיקעריי און מאַשין-האַפט

פון „החלוץ הכלל ציוני"

שבת ד. 7 מערץ 9 אַ זייגער אָוונד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל וואָלטשאַנסקאַ 38 (על. קאָשטשושקי 21) אַ נאַציאָנאַלער פּורים-אָוונד מיט אַ זעהר אינטערעסאַנטען פּראָגראַם.

זש. ט. ק. (וואָלטשאַנסקאַ 35, טעל. 121-53)

די נאָהענטסטע אויספלוגען:

אַ 10־טאָגיגער אויספלוג נאָך זאַקאָפּאַנע פון 6—15 מערץ ה. י. קומט פאָר אַ 10-טאָגיגער אויספלוג נאָך זאַקאָפּאַנע אויף די אינטערנאַציאָנאַלע סקי

BAL doroczny Związku Majstrów Przem. Włókn.
BIAŁA SALA MANTEUFLA
7 Marca.

ראַדיאָ־פּראָגראַם

פרייטאָג, 6-טען מערץ

6.34 גימנאַסטיק, 6.50 פּליטען, 7.20 ידיעות, 7.30 פּליטען, 8 אודיציע פאַר שולען, 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 ידיעות, 12.15 אודיציע פאַר שולען, 12.40 סאָ-ליסטען-קאָנצערט, 1.25 הויז-ווירטשאַפט, 1.30 פון אַר-בייטס-מאַרק, 1.35 פּליטען, 3.12 לאָדזער בערזע, 3.15 עקספּאָרט, 3.30 וואַרשאַווער בערזע, 4 שמועס פאַר קראַנקע, 4.15 קאָנצערט, 4.45 „די נאַטור אין מערץ" — שמועס פאַר קינדער. 5 „נאַפּס און גאַי" — רעפעראַט, 5.15 פּאָע-זיע, 5.20 קאָנצערט, 5.50 ראַטגעבער פאַר ספּאָרטלער, 6 קאָנצערט, 6.45 פּליטען, 7.20 רעקלאַמע - קאָנצערט, 7.35 ספּאָרט, 8 טראַנסמיסיע פון באָקס-מעטש פּוילען-בעלגיען, 10.50 ספּאָרט, 11 טראַנסמיסיע פון די אויסלענדישע סטאַציעס.

שבת, ה, 7-טען מערץ

6.34 גימנאַסטיק, 6.50 פּליטען, 7.20 ידיעות, 7.30 פּליטען, 8 אודיציע פאַר שולען, 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 ידיעות, 12.15 פּליטען, 12.25 קאָנצערט פון אַ קאַמעראַל - אָרקעסטער, 1.25 הויזווירטשאַפט, 1.30 פּלי-טען, 2.25 לאָדזער בערזע, 2.30 פּאָפּולערער קאָנצערט פּליטען), 3 רעציטאַציע און פּראָזע, 3.15 „אונזער ים-האַנדעל", 3.20 וואַרשאַווער בערזע, 3.30 דועטען און לידער, 4 לעקציע פראַנצויזיש, 4.15 ווילנער לעגענדע, 4.45 „גאַנץ פּוילען זינגט", 5.50 געשפּרעך פון דער פּראָ-ווינץ, 6 לידער, 6.15 בעליבטע וואַלצען, 6.40 „אַ שמועס מיט דער נשמה פון לאָדז", 6.55 „דער פרעהליכער רויך פון קוימען", 7.20 רעקלאַמע - קאָנצערט, 7.35 ספּאָרט, 7.50 אַקטועלער שמועס, 8 פרעהליכע אודיציע, 8.45 אָוונד-ידיעות, 9 אודיציע פאַר פּאָליאַקען אין אויס-לאַנד, 9.30 „די פרעהליכע כוואַליע", 10 קאָנצערט, 11 ידיעות, קאָמוניקאַטען, 11.05 סאַלאָן-מוזיק.

פון דער לאָדזער בערזע

באַנק פּאָלסקי	–	–	–	93.75
3-פּראָצ. בוד.	–	–	–	26.50
4 „ דאָלאַרובקע	–	–	–	52.60
7 „ סטאַבּיליזאַציע (אָמ.)	–			63.00
5 „ וואַרשאַווער פ. ב. 1934	–			54.50
5 „ לאָדזער	–			48.50
ענגלישער פונט	–			26.22
דאָלאַר אָפיצ. — 5.25.50 נישט-אָפיציעל	–			5.22
גאָלד-דאָלאַר	–	–	–	8.98
גאָלד-רובל	–	–	–	4.76
דייטשער מאַרק	–	–	–	1.58
פראַנק שווייצאַרישער	–	–	–	173 30

טעאַטער, מוזיק און פערוויילונג (קאָמוניקאַטען)

טעאַטער פילהאַרמאָניע

דעם לאָדזער טעאַטער-עולם ווערט צוגעגרייט אַנ'אַנ-גענעהמע איבעראַשונג. הייגט פרייטאָג 9 אָוונד און מאָרגען שבת 6.15 אָוונד ווערט געשפּילט ספּעציעל לכבוד פּורים די אַנגענומענע טראַדיציאָנעלע היסטאָרישע אָפּע-רעטע פון אברהם גאָלדפאַדען „קעניג אחשורוש". אַלע ראָ-לען זענען בעזעצט דורך די בעסטע אַרטיסטישע כוחות ס'איז אויך צוגעגרייט אַ פערשטאַרקטער כאָר און אָר-קעסטער אונטער דער ליטונג פון דיריגענט ל. זעלמאַן. פּרייזען פון בילעטען פּאָפּולערע, זונטאָג 12 פריהמאָרגען פאָרשטעלונג „קעניג אחשורוש".

צום מאָרגענדיגען קאָנצערט פון חיהלע גראָבער אין זאַל פילהאַרמאָניע

מאָרגען שבת ד. 7-טען מערץ און זונטאָג דעם 8-טען ד. ח. קומען פאָר 2 קאָנצערטען אין פילהאַרמאָניע פון דער בעריהמטער אַרטיסטקע חיה'לע גראָבער.

אין פּראָגראַם די בעסטע שלאַגערן פון איהר רייכען רעפּערטואַר.

...יטער פון דער עליה-אָפּטיילונג

...יי דער יודישער אַגענציע אין ירושלים בעזוכט די לאָדזער קבוצים

...ונטאָג האָט געוויילט אין לאָדז דער לייטער ... דער מחלקה-העליה ביי דער יודישער אַגענציע ... ירושלים, ה' חיים באַרלאַס וועלכער איז גע-... אין בעגלייטונג פון גענעראַל-סעקרעטאַר ... צענטראַלען א"י-אַמט אין וואַרשאַ, ה' י. ...קשטאַן.

די ה"ה באַרלאַס און קאַשטאַן האָבען דאָ ... בעגלייטונג פונ'ם סעקרעטאַר פון לאָדזער פּאַ-לעסטינאַ-אַמט ה' ראָטקאָפּף, בעזוכט די היגע ...סרה-קבוצים. אין משך פון טאָג האָבען די ... אָפּגעהאַלטען אַ קורצע קאָנפערענץ מיט'ן ...ייצער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע ה' ... ראָזענבלאַט, בעת וועלכער עס איז בעריהרט ...וואָרען די פראַגע וועגען שאַפען אַנ'אַלגעמיינעם ...ראָנאַט איבער די קבוצים. אין אָוונד איז פאָרגע-...מען אַ בעראַטונג מיט די דאָקטוים פון פּאַלעסטי-...נאַ־אַמט ד"ר פּראַשקיער און ד"ר ראַוויטש, וועגען ...אַגען וואָס זענען נוגע דער אויפזיכט איבער דעם ...יטאַרען מצב אין די קבוצים.

גרויסע פּורים=פייערונג אין בערעס-יאַסעלעוויטש-לעגיאָן

שבת אָוונד קומט פאָר אין לאָקאַל פון בע-...ק-יאַסעלעוויטש-לעגיאָן אַ גרויסע פּורים-פייע-...ג. די פייערונג זאָגט צו צו זיין זעהר אימפּאָ-... און פייערליך. ס'וועלען זיין אנוועזענד די ...צע פערוואַלטונג, מיט'ן פרעזעס קינסטלער אַר-... שיק בראש, קאָמענדאַנט צבי מיזלער און דער ...ליטער - ראַבינער ד. גאָלדשטיין, וועלכער ... רעדען מעניני דיומא.

...ורים ביי דיוד. קאָמבאַטאַנטען

שבת, האַלב 8 אין אָוונד קומט פאָר אין ...קאַל פון די יודישע קאָמבאַטאַנטען גדאַנסקאַ 91 ... פּורים-פייערונג פאַר די יודישע זעלנער פון לאָ-...ער גאַרניזאָן. נאָך די רעדעס און קאָנצערט-טייל ...לען די יודישע זעלנער בעקומען שלח-מנות. ... אַ זייגער אין אָוונד וועט פאָרקומען אַ טאַנץ-...ענה פאַר די מיטגלידער און אַריינגעפיהרטע ...סט.

...יקער און קאָניאַק אויף פּורים

ס'איז אָהן שום ספק, אַז יעדער ס'וועט קויפען ...קער און קאָניאַק אויף פּורים, וועט די קניה מאַ-...ען אין דער איינציגער יודישער פאַבריק „באַכוס".

די פירמע איז נישט קיין נייע און האָט זיך ...ין לאַנג ערוואָרבען די אַנערקענונג פון אַלע ..., וועלכע האָבען ווען ס'איז גענוצט די פּראָ-...קציע פון דער בעריהמטער פירמע "באַכוס".

סיי די קוואַליטעט, סיי דער אויסערליכער ...ויסזעהען פון די קרישטאַלענע קאַראַפקעס און ...ער אינהאַלט פון דער סחורה, קען צופרידענ-...שטעלען יעדען איינציגען קונה. די ספּעציאַליטעטען ...ון דער פירמע זענען קאָניאַקען און די פיינסטע ...יקערען, וועלכע ענטהאַלטען 36 פּראָצענט פון ... בעסטע פּרוכט.

די בעסטע איינקויף-שטעל פון קאָניאַק און ...יקערען איז אַלזאָ די איינציגע יודישע פירמע אין ...ער בראַנזשע — „באַכוס".

איבערציהונגען קיין ארץ=ישראל
און עקספּעדיציעס נאָך
אין געזאַמעלטע וואַגאָנען ערלעדיגט
שנעל און פּינקטליך צו מעסיגע פּרייזען
„POLSKI LLOYD" Sp. Akc.
oddział w Łodzi
Narutowicza 13
tel. centrala: 250-15.
Palestine Shipping Co. Ltd.
Palestine and Egypt Lloyd Ltd.
פערטרעטונג:

פּריוואַטע רעטונגס-פּאַגאָטאָוויע
פּלאַץ וואָלנאָשטשי 10
טעל. 2222=6
אין טעטיג אָהן איבעררייס בייטאָג און ביינאַכט, ערצטליכע הילף אין אַלע ספּעציאַליטעטען.

Warszawskie
TOWARZYSTWO POŻYCZKOWE na ZASTAW RUCHOM[OŚCI]
Sp. Akc. Oddział w Łodzi, Zachodnia 31
(LOMBARD)
zawiadamia, że w dniu 24 marca 1936 roku i dni [na]stępnych od godziny 10-ej rano odbywać się będzie LI[CY]TACJA przy ul. Zachodniej 31 w Łodzi, zastawów, [nie] prolongowanych we właściwym terminie. Numery za[sta]wów, podlegających licytacji, ogłoszone będą w „Kurje[rze] Łódzkim" w dniu 15 marca 1936 roku w numerze i wywieszone w biurze.—
Zastawy niesprzedane na licytacji w pierwszym te[r]minie, sprzedawane będą w drugim terminie, począw[szy] od dnia 26 marca 1936 roku.
Procenty należy wpłacać przed dniem 15 ma[rca] 1936 r., gdyż po tym terminie zastawcy dopłacą kosz[ty] probierni państwowej za cechowanie prób i za ogłoszen[ia].

שאַכטעל - מאַכער - קאָרפּאָראַציע
לאָדז, קילינסקיעגאָ 40.
קאָמוניקאַט.
אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן פערפּרי-זירען דורך שאַכטעל-אַרבייטער מיט דער צוהילף פון נישט קיין פעראַנטוואָרטליכע מענשען אונזערע מיטגלידער וואָרענען מיר זיי, אויב זיי וועלען נישט אויפהע-רען, נעהמען מיר אַראָפּ פון זיך די פער-אַנטוואָרטליכקייט פאַר די פאָלגען.
די פערוואַלטונג.

רעפּאַראַציעס פּילען
מיט דער מאַרקע גייסטלי-כער בעקאַנט פון יאָהר 1602 רעגולירען דעם מאַגען, שיצען פון רעוומאַטיזם, לע-בער-ליידען, געגען דיק-קייט, אַרטעריאָ דאָס קי-מען בלוט אין קאָפּ, שטילען די יסורים פון העמאָראָידען ריינינען דאָס בלוט און ביי נייגונגען צו אַבסטרוקציע—גענסטיגען דורכרייניגונגס-מיטעל.

צו בעקומען 1 אָרטער 2 פּילען אַ נשכט. פּרייז פון אַ שאַכטעל 1.35
צו פאַרלאַנגען אין די אַפּטייקען און סקלאַדען מיט'ן גייסטליכען (Zakonnik)

מעטאַל-בעטען
מאַטראַצען אַלע אַרט
קינדער=וועגעלעך

אין אַ רייכען אויסוואַהל
וויזשימאַטשטעס, אייז-קאַסטענס, פעלד-בעטען פּאַטענט "Perfekt" א. ד. ג. קויפט מען אַמביליגסטן אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWYSKI
עקזיסטירט פון יאָהר 1896
פאַבריקס-לאַגער:
לאָדז, נאַרוטאָוויטשאַ 11
טעל. 70-137
געדענקט דעם אַדרעס! כ'בעזיץ קיין שום פיליאַס.
ספּעצ. רעפּעראַטור-ווערקשטעל און לאַקירער.

וויכטיג נייעס
פאַר לאַנג-געקליידעטע בעפעלקערונג!
איהר דאַרפט שוין נישט טראָגען קיין סטאַנדרייט-מלבושים דען איך דער בעוואוסטער געשעפטס-אָנפיהרער פון דער בעוואוסטער פירמע ה. מענדראָווסקי האָב צוליב זיין אָפּרייזע נאָך ארץ-ישראל ערעפענט אַ געשעפט פון
יודישע לאַנגע מלבושים
מיט גוטע בעסטעלטע אַרבייט און גאַראַנטירטע צופרי-דענהייט אויך פאַר נישט טייערע פּרייזען ווי סטאַנדרייטער איך בעזיץ שטענדיג אויף לאַגער אַלערליי יודישע מלבושים אויך גאַנצע אויסשטייער פאַר חתנים, — אויף פערלאַנג ווערט אויסגעפערטיגט אין פערלויף פון 24 שעה, געדענקט די אַדרעס
א. וואַרטעסקי און ז. זיסהאַרץ
פּולנאַצנאַ 5 אין הויף. סאָלידע בעדינונג
היטעט זיך פאַר שלעכטע נאָכמאַכער! אין מיין געשעפט ווערט אויסגעפערטיגט מלבושים לויט די נייעסטע פאַסאָנען.

כעמיש-באַקטעריאָלאָגישער לאַבאָראַטאָריום
פ. שאַץ, לאָדז
פּיעטריקאָווער 37
מיהרט אויס זאַמעל, ערצטליכע אַנאַליזען

וויכטיג פאַר לאָדז און פּראָווינץ!
קאָמיסיאָנס=לאַגער
פון פערשיעדענע מאָרבער
מעבעל
נייע און גענוצטע, ווי אויך היגיענישע מאַטראַצען, ראַזעטקעס, מאַטראַצען אין דער פיינסטער אויספיהרונג, בעקומט איהר צו די ביליגסטע פּרייזען נור ביי
א. ווייצמאַן,
שענקיעוויטשאַ 6, טעל. 191-00.
בעמ.: איך קויף אויך פערשידענע געניצטע מעבעל, דיוואַנען, ניי-מאַשינען, שרייב-מאַשינען, פערדען א.ד.ו.

וויכטיג פאַר דאַמען
נאָר 2 זל. ווערט פאַר איבערגע-מאַכט די עלטעסטע
היטען
אויף גאַנץ ניי ווי אויך נייע היטען צו
3.50
„TOLA"
23 Zawadzka 23

קויפט פון דער ערשטער קוועלע!
קינדער-וועגעלעך
מעטאַל-בעטען
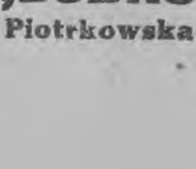
אין פאַבריק
„DOBROPOL"
Piotrkowska 73 אין הויף

DR. MED. H.
Różaner
ספּעציאַליסט פאַר הויט, ווענערישע און סעקסועלע קראַנק.
NARUTOWICZA 9,
tel. 128-98.
נעמט אָן פון 9—1 פרים. און פון 5—9.

אנגענומען די שחיטה-גזרה

(ענדע פון דער ו׳טער זייט)

יעקט, וואס זאל די יודען ערלויבען די שחיטה פאר זייער קאנסומציע. די זעלבע ענדערונגען דארפען אויך געמאכט ווערען פאר די אנדערע אמונות, וואס בענוצען זיך מיט דער יודישער שחיטה.

דאן האט אין דער דיסקוסיע ווידער גענומען א ווארט **דעפ. זאמערשטיין**, וועלכער האט ערקלערט, אז אין דער פראגע דארפען בעהאנדעלט ווערען דריי מאמענטען: דעם רעליגיעזען, הומאניטארען און ווירטשאפטליכען. נאך דער ערקלערונג פון פארשטעהער פון דער רעגירונג פאלט דער ערשטער מאמענט אינגאנצען אוועק. עס פאדערט זיך אבער און אזעלכע ענינים מאראלישע אנשטענדיגקייט.

דעפ. פריסטאר: זוכט נישט קיין הילף ביי פרעמדע מלוכות.

דעפ. זאמערשטיין רעדט דאן ווייטער, אז די יודישע שחיטה איז געזעצליך רעגולירט געווארען דעם 14 אקטאבער 1927, און ווען דער פראיעקט זאל אנגענומען ווערען וואלט עס געווען א פארלעצונג פון די וועזענטליכסטע יודישע רעליגיעזע ענינים. וואס שייך דעם הומאניטארען מאטיוו קען מען וועגען דעם דא נישט דיסקוטירען, ווייל דאס איז א פראגע פון וועלט-בעריהמטע פיזיאלאגען און וויסענשאפטלער. דעפ. זאמערשטיין ציטירט דאן א ריה געלעהרטע, דערונטער דעם געוועזענעם פוילישען פרעמיער פראפ. נאוואק, וועלכע האבען זיך ארויסגעזאגט, אז די יודישע שחיטה איז די הומאניטארישסטע מילדעסטער און בעסטער אופן פון קוילענען בהמות. איך וואלט שטארבען — זאגט דעפ. זאמערשטיין — אזוי ווי עס שטארבען די בהמות פון דער יודישער שחיטה.

דעפ. דודזינסקי: איך וואלט נישט געוואלט אזוי שטארבען.

דעפ. זאמערשטיין ווייזט ווייטער אן, אז עס איז נישט ריכטיג דאס, וואס די פרוי דעפוטאטין פריסטאר זאגט, דאס אין איראפא עקזיסטירט נישט קיין יודישע שחיטה. א חוץ אין דייטשלאנד, פינלאנד און דער שווייץ עקזיסטירט אין אלע לענדער פון איראפא די יודישע שחיטה. אין דער שווייץ און פינלאנד וואוינען זעהר ווייניג יודען.

דעפוטאטין פריסטאר: און אין שוועדען און בעלגיען?

דעפ. זאמערשטיין ערקלערט, אז אין די דאזיגע לענדער עקזיסטירט יא די יודישע שחיטה. אין ענגלאנד ווערט א העלפט בהמות געשאכטען אויפ׳ן יודישען סיסטעם.

עס איז פערדעכטיג — זאגט דעפ. זאמערשטיין — דער פלוצלינגער אויסברוך פון הומאניטאריזם און ווי אזוי מען איילט זיך דעם פראיעקט אנצונעהמען. עס מאכט דעם איינדרוק ווי עס וואלט שוין אלץ געווען אין ארדנונג מיט מענשען. מען דארף זיך קודם כל בעציהען הומאניטאריש צו מענשען און נישט צו חיות. מען דארף רעספעקטירען קודם כל דעם מענש, די ווירדע פון מענשליכען לעבען, דאס געזונט און הייליגע געפיהלען פון די מענשען.

די אויספיהרונגען פון פרוי פריסטאר, זאגט דעפ. זאמערשטיין, וועגען אונזער אפעל קיין אויסלאנד, איז מיר נישט בעקאנט, מיר האבען אזא אפעל נישט געשיקט. אויב ס׳הערען זיך אין אויסלאנד שטימען וועגען דעם שחיטה-פערבאט האבען דערצו גורם געווען אנדערע סיבות.

פרוי פריסטאר: מ׳געהט שוין צו דער ענגלישער רעגירונג, כדי אויסצואיבען א דרוק.

דעפ. זאמערשטיין: איך האלט, אז די פוילישע מלוכה וועט דאך האלטען די קאנסטיטוציע און די רעכט, וועלכע מיר האבען נאך, אין פוילען איז נאך פארהאן א ברייט פעלד פאר הומאניטאריזם בנוגע מענשען. די יודישע בעפעלקערונג וועט זיך נישט לאזען פערגוואלדיגען און וועט נישט עובר זיין אויף איהרע רעליגיעזע פארשריפטען אפילו דעמאלט, ווען דער שחיטה-פערבאט וועט אריין אין קראפט.

דער פארזיצער דוך ערקלערט, אז ער האט בעקומען פון דעפ. זאמערשטיין 2 פארשלאגען וועגען צוריקשיקען דעם פראיעקט צום סיים-מארשאלעק, כדי איהם אפצושיקען אין דער רעגולאמין-קאמיסיע און דעם צווייטען וועגען רופען ווירטשאפטליכע עקספערטען.

פרוי פריסטאר ווענדעט זיך צום פארשטעהער פון בילדונגס-מיניסטעריום, מיט וואס ס׳קען פערטייטשט ווערען, וואס די נעהאלטען פון די שוחטים ווערען געהאלטען אין געהיים און דערפאר צאהלט די קריסטליכע בעפעלקערונג.

וויצע-מיניסטער זשאנגעלעוויטש זאגט, אז ער קען איצט קיין ענטפער דערויף נישט געבען.

דעפ. קרעבעל, געוו. וויצע-וואיעוואדע פון קעלץ און ביאליסטאק דיסקוטירט מיט די אויספיהרונגען פון דעפ. זאמערשטיין. ער זאגט, אז אלס פרומער קאטאליק וויל ער נישט פערגוואלדיגען די רעליגיאנס-פרייהייט פון די יודען, ער האלט, אז די יודען דארפט ערלויבט צו ווערען צו שעכטען פאר זיך. ער עצה׳ט, אז זאמערשטיין זאל אריינטראגען אזא פארשלאג, אויב נישט איז דער ענין פאר די יודען פערשפילט.

דער רעפערענט דודזשינסקי זאגט, אז אזוי ווי ס׳איז געקומען צו אנ׳אויפלעבונג אין אנדערע בראנזשען דארף אויך ווערען אנ׳אויפלעבונג אין דער פלייש-בראנזשע און דאס קאן קומען נאר נאכ׳ן פערבאט פון דער ריטועלער שחיטה.

בהמות מיט טרעהרען אין די אויגען זענען געשטאנען אין דער רייה און געוואַרט אויפ׳ן טויט.

משה רבנו, זאגט דער „מומחה", האט אונטער דער דראהונג פון טויט-שטראף פערבאטען צו פייניגען א לעבעדיג בעשעפעניש. די יודען האבען דאס פערגעסען און געצאַפט דאס בלוט פון די דאזיגע בעשעפענישען. איך זאג דאס נישט צוליב אנטיסעמיטיזם. בעת דער מלחמה האבען מיך די פעטערבורגער יודען געהאלטען פאַר א רב. איך שטיץ מיך אויף תורת-משה, תלמוד און שולחן ערוך. אין אלטערטום איז די יודישע שחיטה געווען הומאניטאר. מ׳האט געשאכטען מיט א נאגעל, גלאז אדער א שטיין. צום סוף ערקלעהרט ער, אז אין תנך איז נישט פערהאן קיין אנדייטונג וועגען דעם, ווי אזוי מ׳זאל קוילען.

דער פארשטעהער פון לאנדווירטשאפטס-מיניסטעריום יאבלאנאווסקי

האט ערקלערט, אז דאס מיניסטעריום איז פעראינטערעסירט אין דער ארגאניזאציע פון פלייש-מארק און איז איבערצייגט אז די ריטועלע שחיטה איז איינע פון די סיבות פון דער מאנאפאליזירונג פון פלייש-האנדעל, צוליב וואס, עס ווערען פערקלענערט די פרייזען פון בהמות.

אין נאמען פון האנדעלס-מיניסטעריום ערקלערט דער עקספערט וואיטינא

אז דער לאנדווירט וועט געווינען דערפון, אויב עס וועט אפגעשאפט ווערען די יודישע שחיטה. דער סוחר-פערמיטלער קומט איצט צו פאהרען צום לאנדווירט, און אלס איינציגער קויפער דיקטירט ער די פרייזען. די פינף-יעהריגע עקספערימענטען אין ווארשא בכדי צו סאנירען דעם מארק האבען אנגעטראפען אויף שוועריגקייטען צוליב דער יודישער שחיטה. לויט זיין מיינונג איז דאס אפשאפען די יודישע שחיטה נישט דער איינציגער אבער דער וויכטיגסטער בעדינג צו ברענגען אין ארדנונג דעם פלייש-מארק.

דעפוטאט זאמערשטיין

קלערט נאך אויף, אז דאס שטיצען די מחזיקים פון די יודישע קהלות אויף די אפצאהלונגען פון דער שחיטה איז ענטשטאנען א דאנק די געזעצליכע אנווייזונגען פון בילדונגס-מיניסטעריום. ווייטער שטעלט ער פעסט, אז אויפ׳ן יסוד פון דער ערקלערונג פון די רבנים, איז די יודישע שחיטה איינס פון די עיקר׳דיגע פארשריפטען פון דער יודישער רעליגיע.

דער רעפערענט דעפ. דודזינסקי

איז שמסכים, אז דאס אפשאפען די שחיטה זאל אריינפיהרען א געוויסע צומישונג אויפ׳ן ... אבער דער איצטיגער צושטאנד אויפ׳ן מארק ... כענט זיך אויס מיט נאך א גרעסערער צומישונג ... פערענדיגט מיט דער בקשה אנצונעמען דעם פראיעקט.

אין דער אפשטימונג איז דעפ. זאמערשטיין׳ס פארשלאג אפצווארפען דעם פראיעקט ... פאלען. עס איז אויך אדורכגעפאלען דער ... שלאג צו בעשטימען נייע ווירטשאפטליכע ... פערטען. פאר ביידע פארשלאגען האבען געשטימט נאר 3 דעפוטאטען.

דער גאנצער פראיעקט מיט די ... בעסערונגען פון רעפערענט איז אנגענומען ...

פאר דער אפשטימונג האט דעפ. ... קלערט, אז צוזאמען מיט׳ן צווייטען פארשטעהער פון דער אוקראינישער פארלאמענטארישער ... זענמאנץ וועט ער שטימען געגען פראיעקט ...

ס׳בעקומט א ווארט דער גלח מישקעוויטש.

אלע יודישע דעפוטאטען און סענאטארען, וועלכע זענען אנוועזענד געווען אלס צוהערער אין זאל, ווי אויך דעפ. זאמערשטיין פערלאזען אלס צייכען פון פראטעסט דעם זאל.

דער „עקספערט" הויבט אן דערמיט, אז די שחיטה איז נישט קיין מאנאפאל-זאך פון דער יודישער רעליגיע. די פרוי פריסטאר האט דאס הערליך פארגעשטעלט. דאס איז א פראגע פון פערגליוועריטע געפיהלען. איך וועל קיינמאל נישט פערגעסען, האט טשעטשאק געזאגט, ווען איך האב מיט 50 יאהר צוריק געמאכט א בעזוך אין א שעכט הויז און בין געווען אנוועזענד ביי דער יודישער שחיטה, ווי איך האב געזעהען די ארימע

נפטר געווארן דער בראקאטשאווער גאון הרב ר׳ יוסף ראזען

ווי ען, 5 (יט"א טעלעגראפיש)

היינט איז אין א ווינער סאנאטאריום נפטר געווארען דער בראקאטשאווער גאון (יאסף ראזען דווינסקער) בורגער) הרב ר׳ יוסף ראזען.

אראפגעפאלען דער כתר תורה!

צו דער פטירה פון רבי יוסי דינאבורגער זצ"ל

נאך צו פלאך, א פנים, איז דער ים פון אונזערע צרות; נאך נישט פול איז דאס מעסטעל פון אונזערע ליידען אז מיר זאלען ווערען אויסגעדערציטערט פון א פרישער איוב=בשורה; געטראפען פון א נייעם מעכטיגען קלאפ...

ס׳ציטערען די הענד, ס׳שווינדעלט דער קאפ. ס׳קלעמט דאס הארץ פרובענדיג ארומנעמען דעם גרויסען, אומפערגלייכליכען פאלקס-אומגליק; ווי= לענדיג אפשאצען דעם אומדערגענצליכען פערלוסט וואס דאס יודענטום האט גראד אין דער איצטיגער ביטערער צייט געליטען.

צו גרויס און שמערצליך איז דער וועהטאג. צו טיף די פרישע וואונד, צו שוואך איז די פע= דער, צו בלאס דער אויסדרוק, כדי אויסצוגיסען דעם צער האומה בעת׳ן פערלוסט פון איהר שטאלץ...

ווער איז דען בכח צו געבען כאטש די קלענסטע אפשאצונג פון דעם דאזיגען גייסטיגען ריז, דעם אומפערגלייכליכען אוניקום פון יודישען פאלק:

דען געפאלען איז דער גרעסטער תורה-ריז, דער מעכטיגסטער זייל, דער שטאלץ פון ... טום; אוועק איז פון אונז דער רבן של ... דער גרעסטער תלמוד—קאפאציטעט, דער ... אחרון, דער שטארקסטער תורה-אויטאריטעט ... אונזער דור און פון א סך פריהערדיגע דורות...

פערלאשען איז געווארען דאס גרעסטע ... אין היכל התורה, אט דאס ליכט, וואס האט ... הערליך בעלויכטען אלע ווינקעלעך פון ... פינסטערען גלות...

ווער וועט בעלייכטען, ווי ער, א ... הלכה; ווער וועט ענטשיידען א שווערע ... אין יודענטום?!

ווער קאן פערטרעטען זיינע פענאמענאלע ... אות אין אלע ווינקעלעך פון דער תורה, ... פערגלייכליכע בקיאות, וואס איז געגאנגען ... פארט מיט געניאלער חריפות?!

ווער וועט ארויסזאגען, ווי ער, דאס ... ווארט" אין אלע יודישע פראגען, אביעקטיוו ... אונפארטייאיש?!

אוי לדור שאבד קברניטה!

שמחה טריי...

Dr. med. Trepman

ספעציאליסט פאר טריפער, סיפילים און הויט-קראנקהייטען.

בעהאנדלונג פון מענער-שוועכע.

זאוואדזקא 6, טעל. 234-12

נעהמט אן פון 8—11 פארמ. און פון 6—9 אוונט

ספעציעלער ווארטע-זאל פאר פרויען.

NOWE TKANINY JUŻ NADESZŁY!! L. Trajstman

...GELASSEN שניידער-מייסטער צוריקגעקעהרט

PIOTRKOWSKA 114, tel. 234-40.

איז וועג

(ענדע פון 9־טע זייט)

ברעמדע, אט פאהרט א פרוי מיט א קינד צו איהר מאן. דאס קינד האט נאך דעם טאטען נישט געזעהן. אט פאהרט א כלה צו איהר חתן אין קיפטאן און קאן איהם אפילו נישט. זי קוקט אויף דער פאטאגראפיע ווי זי וואלט געוואלט פון די פאפירענע אויגען ארויסלייענען יענעם גרויסען סוד וואס עס מאטערט זי: איז עס אמת וואס ער שרייבט, צי ווערט זי גענארט? עפעס צו גרויס איז זיין געמרישאפט און צו ברייט איז זיין האנט מיט געלד און מתנות. זי איז א ארים מיידעל און דער צו נישט געוואוינגען; דווערערען איז נישט ווי אזוי איהר הארץ וויל און גארט, וואלט זי דאס אלץ מוחל געווען, וואלט ווייטער געשטריקט אויף א מאשינדעל די זאקען און ווייטער פערדינט די יועקס זלאטעס א וואך...

אט פאהרט א אלטער טאטע צו זיין יונגסטען זוהן. דער טאטע האט איהם, דעם זוהן אמאל ארויס געטריבען פון דער היים. מיטגעגעבען צוויי פייערדיגע פעטש אין ווייטען וועג. פארוואס? ווייל ער, דער זוהן, האט בעסער געוואלט זיין א בעל מלאכה און נישט קיין לערנער, האט ער פון איהם, פון זוהן גאנצע צוואנציג יאהר נישט געהערט. אויף דער עלטער, ווען ער האט נישט קיינעם שוין, האט דער פאטער געקראגען א שיפס-קארט און פאהרט אהין. וואוהין, אין ווייטען „בראנזיל"... דער פאטער פאהרט מיט ציטער, ווי אזוי וועט ער איהם אויפנעהמען, דער זוהן? צי געדענקט ער די צוויי פייערדיגע פעטש?...

אט פאהרט נאך א „עמיגראנט" א 11-יעהריגער בחור, איינער אליין פאהרט ער, געזאלט פאהרען מיט דער מאמע צו א „אנקעל" (קיין טאטען האט ער נישט) נאר די מאמע איז קראנק אויף די אויגען און, מען האט געווארט און געהיילט, אבער עס איז שוין פערפאלען, די מאמע קאן נישט פאהרען, פאהרט א יונגעל אליין. וואס וועט פון איהם זיין אין ווייטען פוילישען שטעטעל? האט די מאמע געפועלט ביי זיך איהר איינציג קינד אפצורייסען פון זיך, עס שיקען צום פעטער קיין מאנטעווידעא, אזוי פאדערט דעם קינדס צוקונפט. דאס קינד איז איצטער אליין ער שטייט אויפן מארמארנעם גאניקעל און חערט, און רעדט... צו וועמען? צו זיין מאמע. וועלכע האט איהם בעגלייט בלויז קיין ווארשע, פון ווארשע קיין גדיניא, פון גדיניא קיין לאנדאן און פון לאנדאן קיין מאנטעווידעא וועט ער שוין פאהרען אליין, ער איז א מענש פאר זיך! נאר מיט דער מאמע האט ער זיך נאך נישט געזעגענט ריכטיג, ער האט איהר נישט אינגאנצען פערזיכערט, אז ווען ער וועט אלט ווערען זעכצעהן יאהר וועט ער קומען צו איהר און שוין זיין לעבען איהר, און ווי באלד ער קאן זי נישט איצטער מיטנעהמען.

דאס קינד רעדט צו זיין שאטען, צו די שטיינער. צי די אומבעקאנטע מענשען וואס איילען זיך אין גאס ראס רעדט ער צו זיין מאמע און שיקט איהר פון גרויען נעפעל, פון דער ריזיגער שטאלצער שטאט, לאנדאן, זיינע פערזיכערונגען און טרייסט.

נישט קיין טעלעגראף און נישט קיין טעלעפאן־אפציטערונגען טראגען זיך פון דאנען, פון מעסיל פטריט 63 צו ווייטע לענדער און צו נאנטע שטעטלעך נאך די כוואליעס פון דער לופט נעהמען אויף די הארצענס אפציטערונגען, ד ישטומע שעפטשעריען פון קינדערשע ליפען, אפילו בלויז די בליקען פון אומבעהאלפענע אויגען פון אזעלכע וואס זענען אויס געווארצעלט געווארען פון זייערע פון דור-דורות היימען און לאזען זיך אין אומבעקאנטע לענדער זוכען ברויט און רוה. פון דאנען אויס, פון שעלטער גייען שטראמען. נייע כוחות פאר נאך נישט אויפגעריסענער ערד, פאר נאך נישט פערארבעטע לאנד, פאראיים פון דא גייט דער אומבעקאנטער גורל און נאך זיי ציהען זיך נאך מענשליכע לעבענס און נייע בליגה נאך דעם גורל.

פון איירא אלדרידזש ביז יאשע ק...

(ענדע פון 15־טע זייט)

זיין געשפילט, זאל ער שרייבען — ראלען!

און די גרויסע פראבלעמען, וואס פייניגען זיין גע מיט און גייסט און געוויסען, זאל ער אנפערטרויען יענע אקטיארען, וואס מסוגל זענען זיין גייסט צו בענעהמען, זיין מוזען צו ליבען, זיין ווערק א תיקון צו געבען. אהן אקטיארען, נישט דורך ראלען מוז פון דיכטער-פראבלעם ווערען א בארג מיט שמות און דער דיכטער - גייסט מוז דינען נאר ווי א זאטעל, אויף וועלכען דער גלעקעלדיג- שטיפענדיגער שד׳ל פון ספעקטאקל וועט רייטען —

איבער פעלדער און מדבריות פון לאנד צו לאנד און— בעווייזען דער וועלט זיינע קונצען און העוויות.

דיכטער, שווייג!

Tu l'as voulu Georges Dandin!

פון איירא אלדרידזשעס קבר ביז ביאלאגורער מגפה איז איין שריט —

70 יאהר שקלאפעריי, ארימקייט, אומבעהאלפענקייט, אומקולטור.

קיניגליכע מאניפעסטען און — הונגעריגע פעלקער, פערצווייפעלטע פרייהייטס קעמפער און ... פאטום איבערן קאפ פון פערפלאנטערטע ...

די דורשט נאך איינענער שעינקייט, ד... בונג צו זיין שטאלץ און פריידיג איז ... יאוש פון דחקות און קוים.

פון עבר לימים פרענגט מען אונז די ... ארבייט און לוין; פון ווייטע לענדער ... הערען די לידער פון אונזער לעבען און ...

און פערשעהמטע, הילפלאזע — ... דאכלאזע ביים קבר וואס א סימואל איז — פון פערשפילטען לעבען...

און — ווייסע טויבען בעטען זיך ביים ... „שענק אונז, הימעל, פראסט און שניי, ... לען קאנען לענגער זיין א ציהרונג פאר׳ן ... איינזאמען פרעמדלינג.

א פיכטער נעפעל דראהט די בלוטען ... ניכטען. איינזאם, טאקעט וועט דער סבר ... זאל דער יאוש פיהרען, — צו ... וועלטען אנדערע — זאלען די צוקונפט ...

לאדז, מערץ 1936.

דער גרעסטער פילם פון פראדוקציע 1935=36

...nna Karenina

לויט דער ערצעהלונג פון **L. TOŁSTOJ** אין די ...

...RETA GARBO, Fredric March.

נעכסטער פראגראם: „שווארצע אויגען" מיט ... BAUER

קלאנג=קינא=טעאטער

„SZTUKA"

קאפערניקא 16.

טעל. 140-72.

Szwarc i Jabłoński, Moniuszki 2 tel. 128-86

ANTOINE אין פאַריז. ג. מיטאַרבייטער פון מייסטער און קעניג פון דער פריזיער־מאָדע

ZAKŁAD FRYZJERSKI p. Ewaryst Szymański

…טענסאַציע פאַר דאַמען!

…אַ בעקאַנט, אַז ער האָט אַנגאַזשירט בעדייטענדע …אַכמענישע קרעפטען צווישען אַנדערע אַרבייט איצט

אין דעם אַנשטאַלט קען מען זיך פערשטענדיגען אין פראַנצויזיש, ענגליש א. ז. וו.

KINO TEATR **METRO** PRZEJAZD 2

היינט פרעמיערע! די נייעסטע פרעהליכע מעלאָדישע ווינער קאָמעדיע א. נ.

„אַ העלד געגען זיין ווילען“

אין די הויפּטראָלען: די גלענצענדע קאָמיקער די ליבלינגע פון פובליקום

Szöke Szakall i Otto Walburg

אויסערן פראָגראַם: קלאַנג־וואָכענזשורנאַל פאַראַמאַונט און פאַט. פּאַספּאַרטוס און הוהה־בילעטען אויסער אַמטליכע נישט גילטיג

KINO TEATR **ADRIA** GŁÓWNA 1

…אָס ביליגסטע קינאָ אין לאָדז

AMOR

89 פּאָמאָרסקאַ 89

היינט און פאָלג. טעג — I — **GENERAL CZENG**

אין די הויפּטראָלען: Jack Holt, Lila Lee, Ralph Graves

אָנהויב 5 נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג 12 בייטאָג.

דאָפּעלטער סופּער־פּראָגראַם היינט און פאָלג. טעג — II —

דער בעסטער פאָהרער פון דער וועלט TIM MAC COY און Fred Thomson און Noah Beery אין רעוואָלוציאָנס־פילם א. נ.

„רויטער טייוועל“

נעקסטער פּראָגראַם: „אָזעף“ אין ערוואַר־זונג״

…לט איהר זעהן די גרויסע פון דער וועלט־מלחמה? ווילט איהר זעהן די העלדען פון וועלט־קריג?

…עניז, טראַצקי, מוסאָליני, ענגלישער קעניג דזשאָרזש ט, לודענדאָרף, פראַנצויזישער מאַרשאַל פאָש

…נדענבורג און מיליאָנען קעמפענדע זעלנער. — דאָס אַלעס זעהט איהר אין גיגאַנטישען פילם

„מאָרגן ווידער מלחמה?“

וואָס ווערט דעמאָנסטרירט אין קינאָ „Czary“

דאָקטוירים־אַפּטיילונג

Dr. med. FELDMAN
אַקושעריע און פרויען - קראַנקהייטען
נעהמט אָן פון 11—1
איצט זגערזשער 24,
פּראַנט 1טער שטאָק. פּריוואַט־וואוינונג
KILINSKIEGO 113, tel. 155-77

ד״ר העללער
ספּעצ. פאַר הויט און ווענערישע קראַנקהייטען און מענער - שוואַכע
8 טראַוגוטאַ 8, טעל. 179-89
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8 אָוונט,
זונטאָג פון 10—2 מיטאָג.
פאַר פרויען – אַ ספּעציעלער וואַרטע־זאַל

Dr. med
Rundstein
akuszer-ginekolog
POMORSKA 7, tel. 127-84.
przyjmuje od 8-10 rano i od 4-8 w

GABINET KOSMETYKI LECZNICZEJ
i TOALETOWEJ
„B E L L A“
Piotrkowska 89, tel. 138-49.
prawa oficyna, 1 piętro.
Usuwanie wszelkich defektów cery.
Kuracje odmładzające i pielęgnujące urodę.
Porady bezpłatne.
Godz. przyjęć od 10-2 i 4-8 w.

Lekarz Dentysta
Jakób Botwinik
וועלכער האָט געאַרבייט אין דער קראַנקען־קאַסע 12 יאָהר ספּעציעל אויף ציין־ציהען און האָט אַן איינענעם לאַבאָראַטאָריום פון קינסטליכע ציין, נעמט אָן טעגליך פון 10 ביז 3 נאָכמ. אין דער לעטשניצע „פּאָמאָץ“ רוג זגערזשער און לימאַנאָווסקיעגאָ 1, טעל. 101-29 און פון 4—11 אָוונד אויף נאַרוטאָוויטשאַ 13 צוגענגליכע פּרייזען. פאַר אַרבייטסלאָזע הנחה.

לעטשניצע
פאַר וועגערישע־קראַנקע מענער - שוואַכע און הויט־קראַנקהייטען
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
פּיעטריקאָווער 45
טעטיג פון 9 פריה ביז 9 אָוונד.
פרויען און קינדער נעמט אָן אַ פרויען־דאָקטאָר פון 11־1 און פון 5־7 אָוונד.
אַ בעראַטונג 3 זל.

Dr. med.
GUSTAW KOHN
געוועזענער אסיסטענט פון דעם גינעקאָלאָגישען קליניק אין פּאַריז.
(ספּעצ. פאַר פרויען - קראַנקהייטען און שוואַנגערשאַפט).
ספּעצ. צו הוילען אונפרוכטבאַרקייט.
נעהמט אָן אין לאָדז
פּילסודסקיעגאָ 51, טעל. 170-03
נעהמט אָן פון 8—10 און פון 4—8 אָוונט

Dr. med.
M. TAUBENHAUS
ספּעציאַליסט
פאַר אַקושעריע און פרויען־קראַנקהייטען
פערהיטונג געגען שוואַנגערשאַפט
זגערזשער 11, טעלעפאָן 246-09.
נעהמט אָן פון 4—8 אָוונט.

Dr. med.
H. Hamer
ספּעציאַליסט פאַר אַקושעריע און פרויען־קראַנקהייטען
וואוינט יעצט:
11-go LISTOPADA 32
(róg Gdańskiej) Tel. 128-39.
נעמט אָן פון 3—7 אָוונד.

Dr. med.
G. GERSZTAJN
ספּעציאַליסט פאַר אויגען קראַנקהייטען
Traugutta 12, tel. 175-10
נעהמט אָן פון 11-2 און פון 6 ביז 8.30 אָוו.
אונבעמיטעלטע— לעטשניצע פּרייזען.

צאָהן־אַרצט
J. KARMAZYN
Południowa 2
tel. 114-36.
נעמט אָן פון 9-1 און פון 3-7 אָוונד

Dr. med. J. PIK
נערוועז און אינערליכע קראַנקהייטען ווי אויך סעקסועל נערוועז ליידענדע
נעהמט איצט אָן
24 זגערזשער 24
פון 4 ביז 6 נאָכמ
פּריוואַט וואוינונג: אַל. קאָשטשושקי 27
טעל. 175 50.

עלטסטער פעלדשער
ש. דרעש
לוטאָמירסקאַ 4, טעל. 184-78.
נעמט אָן פון 8-10 פרי. פון 1.30-4 נ"מ
און פון 6-7 אָוונד.

PIERWSZE PRYWATNE
Pogotowie Lekarskie
(1־טע פּריוואַטע גיכע הילף)
זשעראָנאַ 6 טעל. 12-333
(Legjonów 6)
טעטיג אַהן איבעררייס בייטאָג און ביינאַכט.
גיכע ערצטליכע הילף אין אַלע ספּעציאַליטעטען.

אויערן, נאָז און האַלז קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. Rakowski
פּיעטריקאָווער 67. טעל. 127-81
נעהמט אָן שטענדיגע קראַנקע (צוועק אָפּעראַציע א. אז. וו. ווי אויך אַמבולאַטאָרישעס פון 9-2 און פון 4-8 אָוונט.
ביי דער קליניק אין מטטיג
ארענטגען־ גאַבינעט
פאַר דורכלייכטונגען און אַלערליי פאָטאָגראַפיעס

DR. MED.
H. KRAUSKOPF
אַקושעריע און פרויען־ קראַנקהייטען
זגערזשער 15, טעל. 113-47
נעהמט אָן פון 8.30 ביז 10 אינדערפריה און פון 4 ביז 8 אין אָוונד.

Dr. med.
J. Sołowiejczyk
ספּעצ. פאַר הויט, ווענערישע און מענער־שוואַכע־קראַנקהייטען.
Piotrkowska 99, tel. 144-92.
נעהמט אָן פון 2-3, פון 5-6 נ"מ און פון 8-9 אָוונד.
זונטאָג פון 9 ביז 11 פאַרמיטאָג.

Dr. med.
Józef Izykson
ספּעציאַליסט פון אויערן, נאָז, האַלז און קעהל־קראַנקהייטען
Południowa 9, tel. 210-75
נעהמט אָן פון 1—2 און פון 5—7 נאָכמ.

Dr. med.
Al. Tiktin
ספּעצ. פאַר אַקושעריע און פרויען־קראַנקהייטען
47 Śródmiejska 47
tel. 108-10 טעל.
נעמט אָן פון 5 ביז 8 אָוונד.

Dr. med. I. Bette
ספּעציאַליסט פאַר אינערליכע און קינדער קראַנקהייטען
PIOTRKOWSKA 6 tel. 144-95
נעהמט אָן פון 8—11 און פון 4—6 אָוונט

Dr. med.
Z. DATYNER
אוראָלאָג
ספּעצ. פאַר נירען בלאָז און אורין־קראַנק.
ZACHODNIA 59a, tel. 148-95
נעמט אָן פון 9-11 און פון 6-8 אָוונט.

Dr. med.
W. ŻADZIEWICZ
ספּעציאַליסט פאַר אויערן, נאָז, האַלז און קעהלקאָפּ־קראַנקהייטען
Piotrkowska 164, tel. 125-26.
נעמט אָן פון 5—8 אָוונד.

LAKARZ-DENTYSTA
S. Bergman
Al. Kościuszki 39, tel. 148-24.
נעמט אָן פון 10—1 און פון 4—7 נאָכמ.

Dr. med.
L. TENENBAUM
אַקושער־גינעקאָלאָג
פּילסודסקיעגאָ 15,
טעל. 206-75.
נעמט אָן פון 8-10 פריה און פון 4-8 אָוו.

Dr. W. Łagunowski
specjalista
chorób wenerycznych, seksualnych i skórnych
(Gabinet Roentgeno- i światłoleczniczy)
PIOTRKOWSKA 70 tel. 181-83
Przyjmuje: od 8.30 do 10.30 rano, od 1-ej do 2.30 pp. i od 6 do 8.30 wiecz.
w niedzielę i święta od 10—1.

Dr. med.
A. STILLE…
אינערליכע קראַנקהייטען
נעהמט אָן פון 4—8
…פּילסודסקיעגאָ 15.
…206 75 פראָנט, 2. שטאָק

Dr. med. Niewiażs…
…יאַליסט פאַר טריפּער, סיפילים און … - קראַנקהייטען. בעהאַנדלונג פון מענער - שוואַכע
…נדזשעלאַ 5, טעל. 159-40
פראָנט, 1טער שטאָק
…מט אָן פון 8-11 און פון 5-9 אָוונט … און יום טוב פון 9-1 נאָכמיטאָג.
…עציעלער וואַרטע - זאַל פאַר פרויען

Dr. I. SILBERSTR…
Kilińskiego 127
…אַל־אַרצט פאַר הויט, וועגערישע און געשלעכטס־קראַנקהייטען …ן־לאַמפּ, – ראַדיקאַלע בעזייטיגונג פון איבעריגע האָר.
נעהמט אָן פון 4—8 אָוונד.

Dr. med.
M. GLAZE…
ספּעציאַליסט פאַר הויט־ …ון וועגערישע קראַנקהייטען
ZACHODNIA 64, tel. 185…
…ט אָן פון 12—2 מיטאָג און פון 7 ביז 8.30 אָוונד.
…און חגאות פון 10—12 בייטאָג.

Dr.
Wajnber…
…ציאַליסט פאַר לונגען, האַרץ און סקלעראָז קראַנקהייטען
…פּיעטריקאָווער 145
טעל. 126-02.
…ט אָן פון 9-10 פריה, 3-5, 8-9 אָוו.

Dr. med.
J. Nade…
ספּעציאַליסט פון אַקושעריע און פרויען־קראַנקהייטען
…נדזשעלאַ 4, טעל. 228-20.
…ט אָן פון 10—12 און פון 5—7 אָוו.

Dr. med.
Leon Familie…
…נערליכע און קינדער - קראַנקהייטען
…שערפּליעץ 37 (בענעדיקטאַ)
נעמט אָן פון 5—7 נאָכמ.

קינאָ קאַפּיטאָל
זאַוואַדזקאַ 16.

Kino CAPITOL
ZAWADZKA 16.

פון דינסטאג, דעם 10 מערץ
ווערט אין קינא „קאפיטאל" דעמאנסטרירט ווערען
דער נייער ארץ־ישראל־פילם

„צו א נייע לעבען"

די פּרעמיערע פון פילם קומט פאר דינסטאג, דעם 10 מערץ, 10 אזייגער וועט גלייכצייטיג פארזאמלען ווערען אין

א פייערליכע אקאדעמיע
דיכטער לייב יפה,

וועלכער קומט ספּעציעל צו דער פּרעמיערע. אין דער גאנצער וועלט איז דער פילם „צו א ניי לעבען" אויפגענומען געווארען מיט בעגייסטערונג. די גאנצע וועלט־פּרעסע האט וועגען דעם פילם געשריבען בעגייסטערטע ארטיקלען. — דער פילם „צו א ניי לעבען" איז געזעהען געווארען פון הונדערטער טויזענדער מענשען. אין ווארשא איז דער פילם דעמאנסטרירט געווארען פאר'ן מלוכה־פּרעזידענט, מיניסטארען און הויכגעשטעלטע פּערזענליכקייטען, וועלכע האבען אויסגעדריקט בעוואונדערונג פאר דעם פילם און פאר די דער־גרייכונגען פון ארץ־ישראל־אויפבוי. —::— בילעטען צו דער פייערליכער פּרעמיערע־אקאדעמיע איז שוין צו בעקומען ביי דער קאסע פון „קאפיטאל".

דער דערמאנטער פילם, וועלכער האט דורכגעמאכט א טריאומף־וועג איבער אמעריקא און אנדערע לענ־דער אין אייראפּא איז בעשאנקען געווארען אויף דער אינטערנאציאנאלער פילם־אויסשטעלונג אין ווענעדיג מיט א גאלדענער אויסצייכנונג, איז רעאליזירט גע־ווארען אין אויפטראג פון „קרן־היסוד" דורך דער פילם־געזעלשאפט „אורים" אין ארץ־ישראל צוזאמען מיט'ן „פאלקס־פילם" (אמעריקע)

דער הויפּט־דירעקטאר פון „קרן־היסוד" אין ירושלים „צו א נייעם לעבען" איוף וועלכער עס וועט צווים־טרעטען מיט א רעדע א. ד. ט.:

CORSO

דאס ערשטע מאל איז לאדז גרויסער עקזאטישער פילם
„דער דעזערטיר פון יאווא"
אין די הויפּטראָלען: דער העלד פון פילם „מאראדו" Charles Bickford און Elizabeth Konng
ראמאנס. עראטיק. געפערליכע אבענטויערן, אויסערגעוועהנליך שפּילען. אויסערן פּראגראם: קאמעדיע אין פארבען „דאס גזאנג פון פריהלינג"
פּרייזען פון די פּלעצער: 1־טער סעאנס 50 און 54 גר. די ווייטערדיגע 54, 85 גר. און 1,09 זל. אנהייב 4 נאכמ: שבת און זונטאג 12

CZARY

היינט און פאלגענדע טעג! גיגאנטישער פילם־מייסטערווערק! היינט און פאלגענדע טעג
שטורם איבער דער וועלט (מארגען וועלט מלחמה)
פילם־מייסטערווערק, וואס ענטפלעקט די קוליסען פון די איצטיגע מלחמה־בעוועגונגען און ענטהאלט די איינציגע אין דער וועלט אויפנאהמען פון די בלוטיגע קאמפען פון דער וועלט־מלחמה. די העלדען פון פילם זענען: ווילהעלם דער 2־טער, ניקאלאי דער 2־טער, פראנץ יאזעף, ענגלישער קעניג דזשארדזש דער 5־טער, לודענדארף, פאש, הינדענבורג, לענין, טראצקי, מוסאליני. אנהייב שבת און זונטאג 12

פּרייז פון אנאנאס ביז 15 ווערטער גור 1 זלאטי
קריינע אנאנסען
פּרייז פון אנאנאנס ביז 15 ווערטער גור 1 זלאטי

Niemasz ponad mydło „Trójka"

פרייע פאסטענס

עס ווערט געזוכט א קוואליפיצירטע פער־קויפערין אין דער שיך־בראנזשע. צו ערפאה־רען 11 ליסטאפאדא 35 ביי שער

עס ווערט זאפארט געברויכט א מיטנויהע־רין צו הויזען. פאמארסקא 53 3־טער אייגגאנג ליגקס 1־טער שטאק וו. 77.

עס ווערט געזוכט א טיכטיגער פעראיינס־סעקרעטאר עמענטועל אנ'אפליקאנט. אפערטען אונטער „ר. ג." אין אדמיניסטראציע פון דער צייטונג.

עס ווערט געזוכט קוואליפיצירטע פלעטערס ארויסצוגעבען בייע מענער־וועש, אפערטען אין אדמיניסטראציע אונטער „קוואליפיציר־טער".

א יונגעל פון אנשטענדיגע עלטערן אין על־טער פון 15 ביז 16 יאהר צו א צאהן־טעכ־ניקער ווערט געזוכט. אפערטען אין אדמיניס־טראציע אונטער „טעכניק".

עס ווערט געזוכט מאשין־שטיקערינס צו דאמען־וועש. צו ערפאהרען פרענקעל, נאווא־מיעסקא 12.

א וועש־נייערין צו אבערהעמדער קען זיך ווענדען אל. 1 מאי 35 ביי מאדינהיים.

עס ווערט געזוכט א קוואליפיצירטע נייערין צו קראוואטען ווי אויך א פרעסער. גדאנסקא 5 ביי קערש.

ס'ווערט געזוכט א לערן־יונגעל ביים דיפ־לאמירטען מאלער־מייסטער פעטריקאווער 58. וועלניארזש.

ראכאלעו

אנ'ארט צו שלאפען פאר 1 אדער 2 יונגע־לייט. צו ערפאהרען פילסודסקיעגא 43 פראנט 1־טער שטאק וו. 7.

א גרויס זוניג צימער פראנט ערשטער שטאק מיט א בעזונדערן איינגאנג צו פערמיטען אויף בזשעזשינער 11 יוזעפאוויטש.

א שעהן מעבלירט צימער איבערצוגעבען פאר 1 אדער 2 בעסערע יונגעלייט. גדאנסקא 76 וואוינונג 22.

פון באלד אפצוגעבען א מעבלירט צימער פאר איין הער מיט אלע בעקוועמליכקייטען, מיט א בעזונדער איינגאנג פאר ביליג דירה־געלד, פעטריקאווער 26 וו. 22.

א בעקוועם ארט צו שלאפען פאר אנ'אנ־שטענדיגען יונגערמאן. זאכאדניא 39 וו. 5.

אפצוגעבען אנ'ארט מיט קאנצעסיע און טראנסמיסיע געאייגנעט אויף אלערליי מאשי־נען אין בעסטען צענטרום שטאט. צו ערפאה־רען ביי ה. זילבערשטיין פילסודסקיעגא 43.

א בעזונדער צימער מיט בעקוועמליכקייטען פאר 1 אדער 2 יונגעלייט צו שלאפען. צו ער־פאהרען זאוואדזקא 7 וו. 6 פארטער.

א גאלדענער האנדעלס־פונקט אויף קאש־טשעלנא 3 צו פערדינגען פון זאפארט געוועל־בער פון פערשידענע גרויסען אויך מיט וואוי־נונגען. צו ערפאהרען ביים וועכטער. מעקלערס געווינשען.

א ליכטיגער קעלער־לאקאל פון 2 זאלען און שטובען, ניי אויסרעמאנטירט זאפארט אפצו־געבען, קילינסקיעגא 63 ביים ווירט.

איבערצוגעבען א שטוב צו ארבייטען פאר א שניידערין אדער וועש־נייערין, זשידאווסקא 13 וואוינונג 35.

א מעבלירט צימער מיט א בעזונדערן איינ־גאנג דורכ'ן טרעפען־הויז צו פערדינגען זא־וואדזקא 2 וו. 14.

צו פערמיטען 2 צימער מיט קיך פון זא־פארט אויסרעמאנטירט. אל. 1 מאי 71. צו ער־פאהרען ביים ווירט.

איבערצוגעבען אין קאלומנע א לאקאל מיט איינריכטונגען געאייגנעט אויף א רעסטארא־ציע, צוקערניע אדער כלאדניע. צו ערפאהרען ביי קיגרוס זאוואדזקא 17.

4 צימער און קוך מיט אלע בעקוועמליכ־קייטען פראנט 1 שטאק, ביליג דירה געלד, זאפארט צו פערדינגען, שרודמיעסקא 78, טעל. 120-78.

א שטוב צו פערמיטען פאר 2 מאן צו שלא־פען אדער אויף א פראצאווניע פעטריקאווער 25 וו. 10.

ס'ווערט געזוכט 2 אנשטענדיגע יונגעלייט צו שלאפען אדער אוועקצוגעבען א מעבלירט צימער מיט אלע בעקוועמליכקייטען פעטרי־קאווער 59 וואוינונג 20.

א צימער איבערצוגעבען פאלודניאווא 25 וו. 40 פארטער ביליג דירה־געלד.

אפצוגעבען אנ'ארט צו שלאפען פאר 1 אדער פאר 2 בעסערע יונגעלייט. 11 ליסטאפאדא 24 וואוינונג 3.

צו פערמיטען א נישט קרעמפּירט צימער, מיט בעקוועמליכקייטען, וואולטשאנסקא 7, וו. 28. צו טרעפען פון 9 ביז 6

צו פערפאכטען איז בעסטען צענטרום א קאנ־צעסיאנירטע פאבריקס־לאקאל מיט אמעריקא־נער מאשינען, רענדער מיט רינגעל־אפאראטען עס קען זיין צוזאמען אויפ'ן פערקויף זעהר ביליג, אפערטען „צ".

פאבריקס־לאקאלען מיט טראנסמיסיעס, צענטראל בעהייצונג און אנדערע בעקוועמליכ־קייטען ביליג צו פערמיטען. טעל. 193-74.

צו פערדינגען א צימער אויף וואלבארסקא אויף א פראצאווניע. צו ערפאהרען לובינסקי, זשידאווסקא 9.

א האלב געוועלב צו פערדינגען ערשטקלא־סיגע איינריכטונג מיט א גרויסער וויטטאווע. צו ערקונדיגען זיך אנדזשעיא 7 וו. 1.

פערשידענעס

אכטונג! ווער ס'וויל האבען עלעגאנטע הי־טען, אויך יודישע בעסערע היטלעך, אלע שי־לער קינדער־היטלעך נאר אין דער בעוואוסטער פירמע „שערלאונס", פעטריקאווער 10. קומט און איבערצייגט אייך! שבת איז מיין געשעפט געשלאסען.

צוליב אפרייזע צו פערקויפען א ווילע פון 19 צימער קאמפלעט פערטיג אין „אוזדרא־וויסקא" און שטעהט אין וואלד. פערשטענדי־גען זיך טעלעפאניש 184-73.

צו פערקויפען אנ'ערפינדונג („פאטענט") אויף שנוראוואדלעס. אפערטען אונטער „ווי־גאדא" געשריבען אין דער פוילישער שפראך אפצוגעבען אין אדם. פון דער צייטונג.

שויטלען מיט פאריזער שרינדען צו בעקו־מען ביי פרוי ראזענבערג. קאמיענא 5 צוויי־טער הויף צווייטער שטאק.

ווער וויל דינגען א קיאסק פון פאפיראסען קאן זיך ווענדען צום פערמיטלער פון קיאסקען פעטריקאווער 59 וו. 20 טעגליך פון 3—5 נאכמ.

א בוכהאלטער זוכט א פאסטען, ס'קען זיין אויף שעה'ן. ערשטקלאסיגע רעפערענצען. אפערטען אונטער „פעהיג" אין אדם.

א געזיכערטע פרנסה. א טיכטיגער בראנ־זשיסט מיט לאנגיעהריגער פראקטיק, ספּע־ציאליסט פון אבער־העמדער גוטע קונדשאפט, זוכט א שותף מיט א פאר טויזענד זל. אפער־טען אונטער „געזיכערטע פרנסה"

זעהר אנ'ענערגישער זשאנדצע זוכט אנצו־נעהמען איניגע הייזער צו פערוואלטען אדער צו פיהרען בלויז מעלדונגען געגען גאראנטיע צו זעהר נידריגע פרייזען, אפערטען „א".

איך זוך צו קויפען א שפול־מאשין פון 16 ביז 18 ווינדעס נאר איין פרישע. צו פרעגען לוטאמירסקא 11 וואוינונג 23.

איך זוך א פאסטען אלס שערצען־נייערין מיט מיין אייגענע מאשין. ערפאהרען קאמיע־נא 10 וו. 5 ביי מ. לעווקאוויטש.

סוחרים, ליב האבענדיג ריין, בע־קוועהם, נעכטיגען אלע ביי צוקער, לאדז קילינסקיעגא 41. א נאכט־לעגער 1,25, א צימער 1.50 זל.

אכטונג! דער ניי־רעמאנטירטער ענגלישער זאל (וואולטשאנסקא 5 מיט א שענעם מענער־זאל מיט א גרויסער היגיענישער כשר'ער קוך, מיט די נייעסטע געשירען און טיש־בעשטעק ווערט אב־געגעבען אויף חתונות גאר פאר 10 זל. אלעע 1־טער מאי 2. קומט און איבער־צייגט אייך!

ווער ס'וויל זיין געזונד, דער מוז קומען עסען די בעסטע און געשמאק־האפטסטע מיטאגען צו גאנץ ביליגע פרייזען אין דעם בעוואוסטען היגיענישען רעסטאראן פון הערמאן לעווינסקי, לאדז, פילסוד־סקיעגא 39, פראנט, 2. שט טעל. 169-94. בעת'ן מיטאג ראדיא־קאנצערט פון דער גאנצער וועלט.

די מעכאנישע וועבעריי פון ק. ראזענשטיין, שרודמיעסקא 22 נעמט אן צו שערען און טרייבען זייד, בוימוואל א. ז. וו. צו מעסיגע פרייזען. פינקטליכע אויספיהרונג.

א פיאנינא אדער א פארטעפיאן ... צושטאנד וויל איך זאפארט קויפען ... געלד. אפערטען אונטער „800" אין ... טראציע פון דער צייטונג.

צו פערקויפען א מאמאר פון ½ ... אויף 2 פאזען נייערהייט גאנץ ... פאהרען וואלבארסקא 3 וו. 3

געלעגענהייטליך צו פערקויפען ... לענדישע 10־ער סווימער - מאש... טען צושטאנד. צו ערפאהרען ... וואוינונג 41.

א קעטענשטוהל 26־ער צו קוי... טריקאטאזש־פאבריק נארוטאוו... לעפאן 187-71.

לעכער און געוואלד־ריסען ... דאמען - גארדעראבען ווערען ... שטאפט נישט צו דערקענען צו ... די ארבייט ווערט אויסגעפיהרט ... נער פאכמענער. 11 ליסטאפאדא ... ארגאנעק.

א טיכטיגער יונגערמאן ... פערקויפער פון גאלאנטעריע ... בראנזשע מיט א לאנגיעהריגער ... א פאבריק עווענטועל אין א ... שאפט מיט פראווינץ־סוחרים ... טע רעפערענצען צו דערוויזען ... פאד 3 וו. 55.

א גוט סיטואירט מעדעל וויל ... אנשטענדיגען יונגערמאן. צוו... טען אין אדמיניסטראציע פאר ...

א לעהרעריז. א גוטע פעדאגאג... אונטערריכט פאר דערוואקסענע ... יודיש, און די דיימשע שפּראכ... פרייזען, לאסמאן, בזשעזשינער ...

... tanio. Polskiego, buchal... ...kiego, żydowskiego, fran... ... esperanta udzielają nauczy... ... gwarancja. SZYF, Ja... ..., oficyna, 1 piętro, m. 30.

...ndent polsko-niem.-franc.- ...rzędna siła, ma wolne ... przyjmie korespondencję oraz ... językach. Tel. 248-39.

Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i P. Wajntraub
Czcionkami i druk rotac. „Nojer Folksblat", Piotrkowska 21.
Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman

פֿון איירא אלדרידזש ביז יאשע קאלב

פֿון אברהם מאַרעווסקי

...ין די גרויסע פּראָצעסען וואָס די וועלט מאכט
...ליבט אומפעריהרט אין איהר טראגיק און
...דער גורל פון יחיד —
...ואס אַרימע מענשענסקינדער, וואָס זעהט אַפּט
...ווי די „קרוין פון בריאות", ווי די פּראכט
...זיין צייט אַרט און דור, און איז אין דער ווירק־
...קייט נישט מעהר ווי א אָפּגעריסען בּרעטעל פון
...אויפגעבער שיפּבּרוך אין די כוואַליעס פון ימים—
...גוויליך, אומהיימליך און שווידערהאַפט איז דער
...ל פון בן־אדם —
...וואס לעבט אונטער יאָכען,
...וואס שטאַרבט אויף די שוועלען פון בעפרייטע
...טען.

...גט מיט 25 יאָהר צוריק — אין מערץ 1911
...בין איך געווען אין לאָדז דעם ערשטען מאָל —
...טעאַטשפּיל מיט'ן גרויסען רוסישען טראַגיקער
...מאַט האַלסקי.
...שפּילט האָט האַלסקי יענעם אָוועגד „קין
...נאַונות און צעלאָזענקייט" — די פּאָפּולערע
...דראַמע פון אַלעקסאַנדער דיומאַס — זון.
...פֿאָרשטעלונג איז פאָרגעקומען אין בנין פון
...מען טעאַטער. אין איינעם פון די אַנטראַקטען
...דאַלסקי אַריין אין גאַרדעראָבּע צו אונז, יונגע
...טען אחן מעלדעט אויף זיין האַסטיגען שטיי־

— ווער פון אייך וויל מאָרגען בעזוכען דעם
...פענעם קבר פון נעגריטיאַנער טראַגיקער
...אַלרידזש, וואָס איז געשטאָרבען אין לאָדז
...דער עפּידעמיע פון כאָלערא?
...מיט 25 יאָהר צוריק האָט זיך אויף דער וועלט
...געהאַט אָנגעהויבען דער ליבּהאַרציגער יאָהר־
...טערט פון ניכטערקייט און... „קלאָרקייט".
...סטיאַרען זענען צו דאַלסקי'ס פּראַטע געבליבען
...געלט.
...ער האָט א פּליק געטאָן מיט זיינע גרויסע אוי־
...אויף מיר.
— איך אומפאַנירט עס אייך נישט?
— פּערקשהרט, מאַמאַנט וויקטאָראָוויטש, כ'בין
...ווער דאַנקבּאַר, כ'וויל פאָהרען.
— קומט מאָרגען 10 אינדערפריה צו מיר אין
...טעל.
...מאָרגען 10 אינדערפריה אין האָטעל האָט זיך
...מעלאָזט, אַז „מאַמאַנט" איז נישט געקומען
...שטען. ער איז ערגעץ פערשוואונדען געוואָרען—
..., אַז 10 שעה שפּעטער, צום ספּעקטאַקל („דער
...טער") האָט מען אַלץ נאָך נישט געוואוסט, וואו
...איז אַהינגעקומען...
...דאָס איז אָבער א „קאַפּיטעל" פאַר זיך. צום
...פון איירא אַלדרידזש בין איך אוועק — אַליין.
...כ'האָב איהם אויסגעזוכט. געפונען א צעשטער־
...מצבה מיט א האַלב־פערטיליקטען בילד פון אַר־
...אין דער ראָלע פון „אָטעלאָ".
...די אויפשריפט איז געווען שווער צו לייענען.
...איז נאָר קאַנטיג געבליבען דאָס יאָהר: 1867.
...נאָכפּע 9 יאָהר שפּעטער — סוף 1919 בין איך
...מען קיין לאָדז, שוין מיטן איינענעם טאָטשפּיל.
...אין „גרויסען" טעאַטער האָט געשפּילט א יוד־
...אַפּערעטע און דער דירעקטאָר איהרער אדאָלף
...פּאַניעוויץ האָט קולטיווירט „ערנסטע טעאַטער".
...מען פּלעגט עס רופען „ליטעראַריש טעאַטער" —
...אין היינטיגען „ראַזומאַימאָוטשי"... האָט ער
...טאָשוהט מיך, אַלעקס שטיינ'ען און צוויי אַנפענ־
...טאַמיען אחן בּולאָוו, און מען האָט געשפּילט
...רוב פּיעסען פון רוסישען רעפּערטואַר.
...שמאַנט דאַלסקי'ס געפּאַט בין איך אויך דאָס
...געבליבען טריי, אוועק א ווינטערדיגען פריה־
...רגען צום פערגעסענעם קבר פון אומגעקומענעם
...ריקאַנער נעגער.
...כ'בין געווען זיכער, אַז פון זיין מצבה זענען שוין
...שטיקלעך אויך נישטאָ. אָבער מיך האָט דערוואַרט
...איבערראַשונג. פאַר די יאָהרען פון מלחמה האָט די
...מציע־מאַכט דעם קבר אַהומגעזוימט, אוועקגע־
...לט א נייעם שטיין, א נייעם בּילד און אויפגעש־
...בּען:

Ira Aldreadgo 5.VIII 1867

* * *

...ווידער אוועק א יאָהר 16... פאַר די יאָהרען גע־
...טערט איבער דרום און צפון, הערזעהן און דער־
...לט —

אַמעריקאַ.

און אין אַמעריקאַ — די נעגערס... און צווישען נעגערס דעם בעריהמטען שוישפּילער פּאָול ראָבעסאָן, וואָס האָט געשפּילט „פּעטער טאָב" אין פילם פון בּומשער סטאָאַלס אומשטערבּליכען ראָמאַן...

און זיין התפּעלות פאַר'ן „הבּוק" און זיין פּעסטער האַנד־דהווק און פּינקעלדיגער בליק פון די אויגען און שטילע בּעמערקונגען וועגען אונזער שוישפּיל־קונסט איז געווען דער גרעסטער לויב פון צושויער־זאַל, וועלכען איך האָב זוכה געווען פאַר מיין גאַנצען אַקטיאָרען־לעבען.

דאָס נעגער־לעבען דאָרטען האָט מיר דערמאָנט די מגפות פון אונזערע היימען דאָ.

און איצט האָט דער קבר פון איירא אַלדרידזש געהעהט צו מיר אַזוי איינפאַך און קלאָר וועגען אַלע סינגאָגעס אחן סתירות און סך־הכּל'ס. געקומען קיין לאָדז ווי א בעטייליגטער אין גרויסען ספּעקטאַקל פון קונסט־טעאַטער אין ניו־יאָרק —

בין איך ביים קבר פון אַמעריקאַנער נע־גער געשטאַנען מיט א מאָדנעם געפיהל פון באַרעג־לאָזיגקייט...

מען זאָל זיך נאָר אַריינטראַכטען אין די מע־טאַמאָרפאָזען פון די פּראָצעסען, וואָס אונזערע דורות האָבען דורכגעמאַכט!

* * *

„1867..

1861 האָט א צאַרישער מאַניפעסט אויסגעליזט דאָס רוסישע פּויערטום פון לייב־אייגענטום און —

1863 — האָט דער צאַרישער שטיוועל צעטראָ־טען פּוילענס לעצטען פּרוב אַראָפּצוואַרפען דעם יאָך אויף איהר גייסט און ממשלה.

און אויף יענער זייט אַטלאַנטיק גייען אין די יאָהרען קאַמפען אויף לעבען און טויט —

אַבּראַהאַם לינקאָלן בעפרייט די נעגערס פון שקלאַפּן־האַנדעל אין 1865 קומט ער אום פון אַנ'אַק טיאָרס האַנד...

אין צוויי יאָהר שפּעטער — לאָזט זיך אַנ'אַק־טיאָר פון דאָרטען אַהער מאַניפעסטירען פאַר דער וועלט דעם שעפערישען כוח פון דער אָקאָרשט בע־פרייטער שוואַרצהויטיגער ראַסע.

איירא אַלדרידזש פיערט טריומפען אין „אָר טעללאָ' אחן —

קומט אום אין דער עפּידעמיע פון כאָלערע אין דעם לאַנד וואו מיט א יאָהרהונדערט פריהער איז אויף דער וועלט געקומען —

מאַהעאַרש קאָשטשושקאָ, וואָס האָט זיין בלוט פערגאָסען פאַר דער פרייהייט פון די פעראייניגטע שטאַטען —

אָט אַזוי פיטען זיך רוהם מיט אומקום אין אומ־אויפהערליכען קאַהריל פון לעבען און פערניכטונג...

און פון דער קאַלטער מצבה שרייט אַראָפּ דער יאָהר־צענדליג פון דערשיטערונג, דערליזונג און קאַטאַסטראָפעס...

70 יאָהר טיילט אונז אָפּ פון יענער דאַטע, 50 פון די 70 טראָגען מיר אויף אונזערע פּלייצעס, און 30 פון די 50 אָטעמען מיר אין די פלאַמען און רויכען— און שטייבען — פון טעאַטער.

און — אין לעבען פון יחיד שפּיגעלט זיך כּלל—

וואו האַלטען מיר מיט אונזער קונסט? פון מאַ־מאַנט דאַלסקיס רוסישען „קין" דורך איינענעם יודיישען „קין" — דערהויבענע און הערשיטערטע, צעזונגענע אחן פערשטומטע, צעפּלאַקערטע און פער־לאָשענע —

וואו זענען מיר 70 יאָהר נאָך דער עפּידעמיע פון כאָלערא אין לאָדז?

ביים שטילען קבר פון אָרימען איירא האָבען פאַר די אויגען שטמעריהט די מזלות פון הור.

און זוי פאַרבּעגרייטע ריגענבּויגענס האָבען גע־דאַנקען געשפּילט —

אין זכרונות וועגען נעכטען, אין חלומות ווע־גען מאָרגען — אין פאַנטאַזיעס וועגען היינט:

„יאַשע קאַלב".

* * *

יאַשע קאַלב קומט קיין „ביאַלאָגורע" — פון.. דער „סעקאָנד עוועניו"! —

י. י. זינגערס ראָמאַן, אויסגעפּוצט אין אַלע בגדי מלכות פון מאָריס שוואַרצ'ס אויפפיהרונג רער־וואַרט זיך פון ישעיהו אונגער'ן אויף א פערניכ־טענדיגען אַרטיקל...

די עפּאָפּעיע פון ביאַלאָגורער שאָטענוועלט ווערט אין לאָדז געשיקט אין אַלע הרי חושך אַריין... — „מחותנתטע זייט מוחל! רוקט זיך אָפּ... דעם דרשהר געשאַנק לאָזט ליגען אויף' טיש".

דער וועג פון איירא־אַלדרידזש ביז „יאַשע קאַלב" פון סעקאָנט עוועניו — דאָס איז דער וועג, וועלכען עס האָט דורכגעמאַכט דער הור פון די פערבּלאַנד־זשעטע און פערקריפּעלטע קולטור־פּראָצעסען.

ווי טראַגיש און אומגעלומפּערט עס איז דער גורל פון נעגער, וואָס וואַרפט אַראָפּ זיין יאָך אין אַמעריקאַ און קומט שטאַרבען אין די קאָנוואַולסען פון דער מגפה אין א פרעמד לאַנד —

אַזוי טראַגיש און אומטעלומפּערט און מיאוס און כאָלעריש איז די יודישע עדה און רייכען ישוב וואָס האָט נישט איהר אייגענעם אַרטיזם און מוז שא צען א ווערק פון דיכטער דורך דער אָפּשפּיגלונג פון גייסטיג־וויטער שעפערישקייט.

זאָל מען זיך היטען צו בעהויפּטען אַז דערשיט האָב איך בּרוה צו טרעפען די אויסטיטושופּג און אויפפיהרונג פון „יאַשע קאַלב", וואָס דער אַמע־ריקאַנער קינסטלער האָט אונז בעוויזען.

איך האָב שוין א סך מאָל עפענטליך דערקלערט אַז דער ספּעקטאַקל איז אַבּסאָלוט פּרעכטיג אין אַלע זיינע פּרטים —

— טעכניק און הינטערקוליסען־פּרטים אונטער־ליגען נישט קיין אָפּשאַצונגען) — אָבער דאָס איז — „איירא אַלדרידזש"!..

וואו איז אונזער אייגענע „ביאַלאָגורע" בּאַ־לערא??

מיר קוועלען דאָ פון י. „יאַשע קאַלב", דעם אויס־געלייטערטען אויף די דעכער פון 80־שטאָקיגע וואָל־קענקראַצער.

וואו איז — „יאַשע קאַלב פון ביאַלאַגורעיי??

* * *

„יאַשע קאַלב" פון ביאַלאָגורע איז — אין זינגערס ראָמאַן.

און אויב אַזא טיפער ערודיט און ליטעראַטור ווי י. אַחטער מאַכט אוועק דאָס ווערק מיט איין פעדער־שטריך, דאַן זאָל דערלויבט זיין זיך איינצו־שטעלען פאַרן דיכטער, וואָס אונזער „כאָלערא" האָט געוועקט זיין מוזע!

די טעאַטראַליק פון ספּעקטאַקל, וואָס מאָריס שוואַרץ בעוויזט דער וועלט שוין אין משך פון דריי יאָהר, איז א „יש" פאַר זיך.

מיר איז אויסגעקומען צו זעהן די לייסטונגען פון קונסט־טעאַטער אויפ'ן אָרט און אָפּגעזעהן פון דער פּרינציפּיעלער שטעלונג צו הומאָר אין טעאַטער, אומאָפּהענגיג צו דער שיטה: „אַזוי, אָדער אַנדערש, זאָל קולטיווירט ווערען יודישע קונסט"? —

מוז מען אָנערקענען, אַז מאָריס שוואַרץ האָט די יודישע בּרעטער פערפּליצט מיט קאָלאָריט, פאַרב ליכט, ריטמיק און אהאָפּגענומען פון דער יודישער בּיהנע די חרפּה פון אביונות, דעם „עני דמה למת" —

פאַר זיך איז דאָס אַליין שוין א קולטור־אויפטו...

און דאָס מוז אָנערקענען יעדער מענש, א גרוי־סע אָנערקענונג קומט דעם גאַסט פון אַמעריקאַ פון פּראָפעסיאָנעלען שטאַנדפּונקט פאַרן סעזאָן וואָס מיר האַלטען ביים פערענדיגען.

וועגען דעם אַלעם דאַרף מען הויך רעדען און, נישט פערשווייגענדיג די אומפערמיידליכע שאָטען־זייטען. נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל אָפּגעבען דעם אויפ־טו זיין געהעריגען אָרט אין פּאַנטעאָן פון גרוי־סע אויפטוען.

יודיש טעאַטער איז אָרום און אָרום צו אָרים, אַז אַזאַ קאָנסטרוקציע ווי היינטיגער ווינטער־סעזאָן בכלל און די אויפפיהרונג פון „יאַשע קאַלב" בפרט, זאָלען ווערען אָפּגעשאַצט דורך באַנאַלע לויב־געזאַנ־גען, אָדער לעפּליכע אַלגעמיינע שבחים.

מיר האָבען דאָ א סך צו לערנען, מיר דאַרפען א סך לויבען און וועלען האָבען זעהר פיל צו דער־מאָהנען מיט טיפער נאָענדיגער בענקשאַפט.

אָבער דאָס איז אַלץ — דער ספּעקטאַקל.

דאָ ווילען מיר זיך פערנעהמען בלויז מיטן ראָ־מאַן.

* * *

זינגער'ס „יאַשע קאַלב" איז לויט מיין מיינונג דער עקסטרעמסטער יודישער אויסדרוק פון יענעם מאָטיוו, וואָס דינט אַלס הויפּטמאָטיוו אין דער טרי־כישער טראַגעדיע: „מוירא".

פאַטום, גורל, בּלינדער שפּיל פון טראַנסצע־דענטאַלע, „יענזייטיגע" כּוחות.

— בעל־דין זאָגט פאַרן בית דין ווער איהר זענט?

— איך ווייס נישט — האָט געענטפערט דער געמשפּטער, נישט אויפהויבענדיג אפילו די אויגען פון ספר.

(דאָ ציטירען מיר דעם ראָמאַן, פערשטעהט זיך נישט — די דראַמאַטיזירטע סצענע).

— איהר ווייסט נישט? — האָט דער קראָקאָווער רב געזאָגט פול מיט שטוינען — ווען דאַן קען ווי־סען אויב נישט יעדער מענש וועגען זיך אַליין?

— מען ווייס גאָרנישט וועגען זיך אַליין — האָט דער בעל־דין געענטפערט.

— איך פערשטעה נישט — האָט דער רב גע־זאָגט.

— איך פערשטעה נישט — האָבען רבנים נאָכ־געזאָגט.

דער ניעשאָווער רבּי האָט אָנגעשטעלט די אוי־גען אויפן בעל־דין.

— ר' נחום האָט ער געזאָגט — איך פערשטיי דיינע ריידי.

אָט — אין דעם „פערשטיין די רייד" ליגט דער גאַנצער תוכן פון זינגערס, לויט מיין השגה, וואונ־דערבּאַרען בוך.

דער חוטא, דער זינדיגער, וואָס איז פערפּלאָנ־טערט אין נעץ פון די טויזענד טומאות צווישען די שקרים פון גשמיות, צביעות, געפעלשטער מיסטיס, הער בעל מקובל, וואָס זיין גייסט איז פערטיפט אין די סודות פון אין סוף, אין די ספירות צווישען רגע אחן אייביגקייט —

און וואָס זיין האַרץ פיהלט די אָטעמצוגען פון לעבעדיגער פרייד, קוועלט אָן, זאַפּט איין און האַלט נישט אויס —

ווייל כּללים, כּללים זאָגען, אַז אַזוי אַרום צע־שטערט מען די נשמה... און — ווער קאָן די כּללים משיג זיין?

To be or no to be

קלינגט דאָ אין א נייער וואַריאַציע.

דער מענש — פּלאָנטערט זיך דאָ אין די נעצען פון ספּעציפיש חסידישער כזבנות.

דערפיהלען אָט די טראַגיק קאָנען די, וואָס די אַרטיגע „מגפות" קוועלען זייער גייסט פון קינדער־וויג אָן ביזן לייפּענדיגען טאָג. י. י. זינגער האָט, דוכט מיר, מיט דער וואַהזעהשוודיגקייט פון געפיינגטען דיכטער ־ געוויסען — די פּראָבלעם פון אמונה אחן כּפירה דערהויבען ביז צו דער טראַגיק, וואָס נאָר אמתע קונסט קאָן זי דערפיהלען און אויסטראָגען.

דאָס, וואָס זינגער האָט אָנגעשריבען, וואָלט אין טעאַטער צום צושויער געקאָנט ווערען געבּראַכט אויס שליסליך דורך שוישפּילער, צעשפּילטע און צעזונגע־נע אין געהעריג געבויטע ראָלען.

דאָס איז א גאַנץ אַנדער שיטה פון טעאַטער..

דער דיכטער האָט וועגען דעם נישט געזאָרגט.

די פּערוואַנעלטע, צעזייטע און פערגעסענע אַקטיאָ־רען־גייסטער האָבען זיין געמיט נישט גערופען, נישט געריצט.

נישט קיין ראָלען האָט ער געשריבען — א ראָ־מאַן.

און דער ראָמאַן — זעהט אין די אויגען פון א חשובען קריטיקער אויס ווי א נישטיגקייט —אין פערגליך מיט דער פאַרבּענרייכער טעאַטראַליק פון אַמעריקאַנער ספּעקטאַקל.

האָט דער דיכטער געגאָסען פון גוף, און עס איז איינגעשרומפּט און פערזעהען — זיין גייסט

אַזוי מוז עס זיין!

יעדער „עולם הזה" בעראָהט דעם חלק... „עולם הבא"

י. אונגערס שמייכ איבערן פּנים פון דיכטער זאָל א וואָרנונג זיין דער מוזע, אַז צו די פייערען פון טע־אַטער זאָל זי זיך בעשליסען, צו דערלאַנגען נאָר דורך די פּונקען פון אַקטיאָרען־האַרץ. ווייל א דיכטער

(ווייטער זעה 20־טע זייט)

איפֿן דערנער־וועג

שפּאַנענדער סענסאַציאָנעל־עראָטישער ראָמאַן

48)

— אַ בלבול, זאָגט איהר? יוי זאָגט איהר ...צו רעדען, הונט איינער! — האָט רעדל גע־...שעט מיט די פויסטען ביים איטאַליענער'ס פּנים ...מיר האָבען אַלע בעוויזען, אַז איהר האָט אַרויס־...גנב'עט דעם דאָזיגען פּלאַן. זאָגט איהר בּאַך ...צו זאָגען אַ פּרעכען ליגען אין די אויגען.

— איך ווייס נישט פון קיין שום זאַך. איך ...קיין פּלאַן פון קריגס־מיניסטעריום נישט אַרויס־...גנב'עט: — האָט דער איטאַליענער איבּערגע־...רים מיט אַ קאַטעגאָרישער שטים.

רעדל האָט זיך ביטרע געשמייכעלט און, צוריק ...קעצענדיג זיך אין פאָטעל, האָט ער אַ זאָג ...טאָן:

— אודאי האָט איהר נישט אויסגעפיהרט די ...בה, נאָר אייער'ס אַגענט וואָס געפינט זיך אין ...ער קריגס־מיניסטעריום...

— איך ערקלער נאָכאַמאָל — דאָס איז אַ ...בול! איך בין געקומען קיין עסטרייך מיט דער איינציגער כוונה צו פאָטאָגראַפירען עטליכע פעם־טונגען און דעם טריעסטער האַפען. דערין בין איך מיך מודה, אָבער מעהר האָב איך גאָרנישט געטון. דאָס וואָס איהר וואַרפט מיר פאָר, האָט נישט קיין שום שייכות צו מיר.

— זענט איהר זיך, אַלזאָ, נישט מודה? — האָט רעדל אַ געשריי געטון. — ווילט איהר, אַז מיר זאָלען אייך צווינגען צו זאָגען דעם אמת?!

— מיין הער, אויב איהר וועט מיך צווינגען, וועט איהר מיך צווינגען צו זאָגען אַ ליגען. — האָט דער איטאַליענער רוהיג געענטפערט.

— שווייג! דו הונט איינער!! — איז רעדל אויפגעשפּרונגען און זיין פּנים איז געוואָרען רויט — דו וועסט שוין ביי מיר זאָגען. וואַרט, וואַרט!!..

ער האָט אָנגעקלונגען. פונ'ם דערבייאיגען צימער זענען אַריינגעקומען צוויי זשאַנדאַרמען.

—ברענגט איהם צוריק אַריין אין אַ האַלבע שעה אַרום, — האָט ער רוהיג בעפוילען און אַ יונג געטון מיט'ן אויג. — איך דאַרף דאָ אַרביי־טען...

די זשאַנדאַרמען האָבען אַריינגעפיהרט דעם איטאַליענער אין אַ האַלב־טונקעל צימער מיט אַראָפּגעלאָזטע ראָלעטען ביי די פענסטער. ווי נאָר זיי האָבען איהם אַריינגעפיהרט, האָט איינער פון זיי אַ זאָג געטון:

— טוט אייך אויס..

— צו וואָס?... — האָט דער איטאַליענער דער־שראָקען געפרעגט, אַרומקוקענדיג זיך איבער דער האַלב־טונקעלקייט פון צימער, אין וועלכען עס איז אַ חוץ אַ באַנק, צוויי שטולען און אַ שיטעל מיט וואַסער, גאָרנישט געשטאַנען.

אויסטון זיך! נישט פרעגען קיין קשיות! — האָט איינער פון די זשאַנדאַרמען אַ געשריי געטון.

— איך וועל מיך נישט אויסטון, — האָט דער איטאַליענער געענטפערט, ציטערענדיג פאַר שרעק. טוט מיט מיר וואָס איהר ווילט, אָבער איך וועל זיך נישט אויסטון!

— אַזוי גאָר? — האָט איין זשאַנדאַרם אַ זאָג געטון מיט אַנ'איראָנישער שטים, — דו שעהמסט זיך, האַ?..

זיי האָבען איהם אַ כאַפּ געטון — איינער פאַר'ן קאָפּ, דער צווייטער — פאַר די פיס און אַ וואָרף געטון מיט אַזאַ קראַפט אויף דער פּאָדלאָגע, אַז דער אומגליקליכער איטאַליענער האָט אָנגעהויבען צו קרעכצען פאַר ווייטאָג. ער האָט גענומען וויינען און בעטען:

— וואָס ווילט איהר פון מיר? פאַרוואָס פּיי־ניגט איהר מיך? איך האָב זיך דאָך מודה געווען. לאָזט מיך אָפּ. טוט מיר נישט קיין שלעכטס... גאָט איז מיט אייך!..

די זשאַנדאַרמען האָבען זיך הילכיג צולאַכט און אַראָפּגעריסען פון איהם די קליידער. דער אומ־גליקליכער האָט זיך געוואָרפען און געשריגען, אָבער זיינע געשרייען האָבען חוץ די זשאַנדאַרען קיינער נישט געהערט (רעדל איז באַלד אַרויס פון זיין קאַבּינעט, כּדי ער זאָל נישט דאַרפען הערען די געוואַלדען פון זיין קרבּן...)

ווען דער איטאַליענער איז שוין געווען אינ־גאַנצען נאַקעט, האָבען די זשאַנדאַרען איהם אָנ־געהויבען שלאָגען איבער'ן לייב מיט בליירנע שפּיצרוטען. זיי האָבען געהאַקט מיט די שפּיצרוטען איבער'ן קאָפּ, איבער'ן פּנים, איבער'ן בויך און איבער די פיס פון אַלע זייטען האָט אָנגעהויבען שפּריצען בלוט, אָבער די זשאַנדאַרען האָבען אַלץ ווייטער געשלאָגען. ביז זייער קרבּן האָט שוין אפילו אויפגעהערט צו קרעכצען. ער איז גע־לעגען אומבעוועגליך מיט פערהאַקטע ציין און פער־מאַכטע אויגען...

(פאָרטזעצונג קומט)

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג, 6 מערץ — י"ב אדר תרצו

זון-אויפגאנג 5.56
זון-אונטערגאנג 5.24
ליכט צינדען: 5.15

צוגאב פאבאר-קאמיסיע ווער דארף זיך צו שטעלען

ר. 16 ד. ח. 8 פריה וועט אין לאקאל פעטריקאווער 165 אנהייבען אמטירען די צוגאב-פאבאר-קאמיסיע.

צושטעלען זיך דארפען די פאבאראווצעס פון יאהרגאנג 1914 און עלטערע, וועלכע האבען זיך נאך ביז איצט נישט געשטעלט צו די פאבאר-קאמיסיע. צושטעלען דארפען זיך די פאבאראווצעס, וואס וואוינען אויפ'ן שטח פון די 2, 3, 5, 8, 9 און 11-טע פאליציי - קאמיסאריאטען און האבען דערהאלטען נאמענטליכע אויפפאדערונגען פון דער שטאטישער סטאראסטווע.

אפטייקען. היינטיגע נאכט - דיזשורען

(א) היינט ביינאכט דיזשורירען: שטעקעל (ליפאנאווסקיעגא 37), יאנקעלעוויטש (אלטער מארק 9) סטאניעלעוויטש (פאמארסקא 91), בארקאווסקי (זאוואדזקא 45), גלובאווסקי (נארוטאוויטשא 6), האמבורג (גלובנא 50), פאוולאווסקי (פעטריקאווער 307).

אקציע פון פריזיערס וועגען א קאלעקטיווען אפמאך

(א) אין שייכות מיט דער אקציע פון די פריזיער-ארבייטער וועגען א קאלעקטיווען אפמאך, איז נעכטען פארגעקומען א קאנפערענץ פון די פערוואלטונגען פון די ביידע לאדזשער פריזיער - פעראיינען ביים ז.ז.ז. און ביים קלאסען-פעראיין.

אין א ברייטער דיסקוסיע איז דערגרייכט געווארען א פולשטענדיגער הסכם מכוח דער אקציע אין ס'איז נעבילדעט געווארען א צווישענפעראיינס-קאמיסיע, בכדי צו בעארבייטען דעם טעקסט פונם אפמאך.

גלייכצייטיג איז בעשטימט געווארען די קומענדיגע קאנפערענץ אויף מאנטאג, דעם 10. ד. ח.

דער שטרייק אין דער באנד-בראנזשע

(א) מחמת די נישט - געלונגענע אונטערהאנדלונגען וועגען א קאלעקטיווען אפמאך איז, כידוע, אויסגעבראכען א טיילווייזער שטרייק אין דער באנד בראנזשע.

איצט איז דער שטרייק אויסגעברייטערט געווארען אויף אלע פאבריקען און די ארבייטער ווארטען, אז מיט דער איניציאטיוו וועגען אונטערהאנדלונגען זאלען ארויסטרעטען די פאבריקאנטען.

ריטשאלט אויף די יאהרען 1936 און 1937

פון אדוו. ע. שעסקין.

אין פריהערדיגען ארטיקעל האב איך ארומגערעדט אין אלגעמיינע שטריכען די נייע פעראָרדנונג וועגען ריטשאלט אויף אומזאץ-שטייער אויף די יאהרען 1936 און 1937.

דער צוגאב-צירקולאר פון פינאנץ-מיניסטעריום, וועלכער איז די טעג ערשינען קלעהרט אויף א גאנצע רייהע ספקות, וועלכע האבען געקענט ענטשטעהען ביים אויספיהרען די פעראָרדנונג וועגען ריטשאלט.

דער דאזיגער צירקולאר האט אויפגעקלעהרט קודם-כל, אז דעם ריטשאלט אין יאהר 1936 און 1937 אונטערליגען אונטערנעהמונגען אזוי גוט די, וועלכע האבען געצאהלט ריטשאלט אין יאהר 1935 לויט דער פעראָרדנונג פון פינאנץ-מיניסטער יום פון 6 מערץ 1935 ווי אויך די, וועלכע זענען נישט אונטערליגען דעם ריטשאלט, אויב זייער אומזאץ, שוין אריינרעכענדיג דעם סצאלירטען אומזאץ-שטייער שטייגט נישט איבער אין יאהר 1935 די סומע פון 50 טויזענד זלאטיס, דער צירקולאר בעטאנט, אז צום בערעכענען דעם אומזאץ דארף מען אננעהמען אויך דעם אומזאץ מיט די סחורות, וועלכע זענען שוין סצאלירט. די דאזיגע אויפקלערונג האט בעזייטיגט אלע ספקות אין דער ריכטונג. דער שטייער-אמט דארף בעזיצען א קאנקרעטען מאטעריאל כדי פעסטצושטעלען דעם אומזאץ פאר'ן יאהר 1935, עווענטועל מוז די הויך פון דעם דאזיגען אומזאץ פעסטגעשטעלט ווערען ביים אנטייל פון עקספערטען.

דער צירקולאר קלעהרט ווייטער אויף, אז די אונטערנעהמונגען, וועלכע אונטערליגען אויפ'ן יאהר 1936 פעררעכענט צו ווערען ,לויט'ן טאריף וואס איז א פערבינדער צום ארט. 23 פון געזעץ וועגען אינדוסטריע-שטייער צו א העכערער קאטעגאריע, און ווערען געפיהרט אלס הנחה אויף א נידעריגערער קאטעגאריע — אזעלכע אונטערנעהמונגען אונטערליגען נישט דעם ריטשאלט — שטייער.

ס'האנדעלט זיך דא וועגען פאלען, ווען מ'דארף, למשל, געזעצליך אויסקויפען א פאטענט פון צווייטער קאטעגאריע און אלס הנחה. האט די אונטערנעהמונג בעקומען די ערלויבניש אויסצוקויפען די דריטע קאטעגאריע, אין דעם פאל אויב אפילו דער אומזאץ אין יאהר 1935 וואלט פעסטגעשטעלט געווארען אויף א סומע קלענער פון 50 טויזענד זלאטיס, וועט נישט גענומען ווערען אין בעטראכט די דריטע הנחה-קאטעגאריע, נאר ס'וועט אנגענומען ווערען, אז דא קומט אין בעטראכט די 2-טע קאטעגאריע און דער ריטשאלט וועט נישט אנערקענט ווערען (מיט'ן אויסנאהם פון די פאלען ווען ס'האנדעלט זיך וועגען ספעציעלען האנד, אדער פראדוקציע וואס איז פארגעזעהען אין די פאראגראפען 2 און 3 פון טאריף, ווייל אין די פאלען אונטערליגט די צווייטע קאטעגאריע דעם ריטשאלט).

די פעראָרדנונג האט פעסטגעשטעלט, אז אויב ס'ווערט אפגעגעבען א שריפטליכע ערקלעהרונג ביז'ן 29 פעברואר ה. י. וועגען פיהרען האנדעלס-ביכער וועלען די אונטערנעהמונגען ווערען עלימינירט פון ריטשאלט און דער צירקולאר האט אויפגעקלעהרט, אז אפילו נישט קוקענדיג וואס די דערמאהנטע ערקלעהרונג איז נישט אפגעגעבען געווארען אויב דער שטייער-אמט האט ידיעות, אז די אונטערנעהמונג פיהרט האנדעלס-ביכער פון אנהויב 1936 — דארף מען די אונטערנעהמונגען עלימינירען פון ריטשאלט.

ווי איך האב שוין בעטאנט אין פריהערדיגען ארטיקעל, איז די סקאלע פון ריטשאלט-שטייער זעהר ברייט פון 20 ביז 750 זלאטיס, דאס קען מען רעכענען צו אנ'ענטשפרעכענדער גרופע, ריטשאלט דארף דער שטייער-אמט אויפ'ן יסוד פון קאנקרעטע ידיעות וועגען די אומזאץ און כאראקטער פון דער בעגעבענער אונטערנעהמונג און וועגען דער הויך פון די אומזאץ, וווירטשאפטליכע לאגע פון דער אונטערנעהמונג. דערביי דארף מען ביים פעסטשטעלען די הויך פון ריטשאלט אויסשליסען פון דער ריכטונג די אומזאץ פון די סחורות וועלכע אונטערליגען סצאלירונג פון אומזאץ-שטייער, דער צירקולאר שטרייכט אונטער די נויטיגקייט און בעגרינדונג דאס צורעכענען די אונטערנעהמונג צו דער אנדערער גרופע, און דאס וועט האבען א בעדייטונג, ווייל מ'האט שטענדיג געקענט קאנטראלירען די טעטיגקייט פון שטייער-אמט, דערפאר וואס די דאזיגע בעגרינדונג דארף געפינען ביי יעדען אויסמעסטונגס-אקט.

די פעראָרדנונג האט פעסטגעשטעלט ... מין פאר א שריפטליכע מיטטיילונג פון ... וועגען צורעכענען צו איינער פון די ריטשאלט-גרופען ביז'ן 31 מערץ. דער צירקולאר האט געקלעהרט, אז דער שטייער-אמט דארף ... טרעטען צו די פארבערייטונגס-ארבייטען, ... נען פערבונדען מיט'ן אויסמעסטען דעם ריטשאלט עווענטועל צו לוסטרירען די אונטערנעהמונגען דעם צוועק. גלייכצייטיג דארף מען צוטרעטען צושטעלען די הויך פון אומזאץ פאר'ן יאהר ... און צום צורעכענען פון די אינטערנעהמונגען די ענטשפרעכענדע ריטשאלט-גרופען, נישט ... טענדיג אויף דעם פרעקלוזיווען טערמין פון 31 מערץ.

ווי בעקאנט, זעהט פאר די פעראָרדנונג דער שטייער-צאהלער האט דאס רעכט אין פארלויף פון 14 טאג זייט דעם טאג ווען ער האט בעקומען די מיטטיילונג אפצוגעבען א אפרשלאג אין שטייער-אמט וועגען צורעכענען איהם צו אנ'אנדער ריטשאלט-גרופע און דער דאזיגער פארשלאג ווערט בעטראכט דורכן נאטשעלניק פון אמט אדער זיין פארטרעטער מיט'ן אנטייל פון שטייער-צאהלער, אין זאמענהאנג מיט די דאזיגע פארשריפטען בעמערקט דער צירקולאר, אז דער שטייער-צאהלער קען שטימען א בעפולמעכטיגטען אדוואקאט אלס פערטרעטען ביים בעטראכטען דעם פארשלאג ... איז א זעהר וויכטיגע פארשריפט. די דעציזיע ... שטייער-אמט, ווי איך האב שוין בעמערקט, יוערען בעגריגדעט, מיט דער דאזיגער ... וועט מען דארפען קעמפען, מ'וועט דארפען ... ווייזען פארוואס דער שטייער - צאהלער ... אנ'אנדער גרופע ווי די, וועלכע ס'האט איהם ... בען דער שטייער-אמט און אין דעם פאל ... די אינטערוועניץ פון אדוואקאט האבען א ... בעדייטונג, ווייל ער וועט שנעלער קענען ... פערשטענדיגונג מיט דעם שטייער-אמט ... דער צאהלער, וועלכער האט אין גרעסטע ... אזא טרעמע, אז ער פערלירט די ... צו ארייענטירען, איך וואלט בעקענט דאס ... גען מיט א רייהע פאלען פון מיין פראקטיק, ... א צאהלער האט אונטערגעשריבען ... רונג אין שטייער-אמט, נישט פערשטעהענדיג וואס ער שרייבט אונטער, אבער אויך ... ווייסט דאס יעדער פון אייגענער פראקטיק.

דאס אנערקענען דאס רעכט ארויסצו... פון אנ'אדוואקאט אין דער פראגע פון ... שלאג, וועלכע ס'האט אנגעגעבען דער ... קען האבען א גרויסע פראקטישע בעדייטונג ... זונדערס דעמאלס ווען דער פארשלאג ... רעדאגירט ווערען דורך דעם אדוואקאט. ... קולאר האט איינגעפיהרט די פעראנטווארטליכקייט פון די בעאמטע פאר דער גענויער אויס... די פעראָרדנונגען וועגען ריטשאלט ... פון דער צווייטער זייט געגעבען די ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס דאס רעכט אנצוגעבען ... צו דער פינאנץ-קאמער וועגען אדורכפיהרען אויסמעסטונג פון ריטשאלט דורך די ... טען, דאס איז אויך אנ'אויסדרוק פון ... מצד דעם פינאנץ-מיניסטעריום אין דער ... פון גערעכטען אנווענדען דעם ריטשאלט-...

טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
ציגעל-גאס 27 — טעל. 112-25
דיר. ד. צעלמייסטער

לעצטע פארשטעלונג
זונטאג אוונט
8-טען מערץ.

היינט פרייטאג 9 אוונט, מארגען שבת און זונטאג 4 נאכמיטאג
צו רעדוצירטע פרייזען און 9 אוונט

מאריס שווארץ
אלס ניעשעווער רבי
אין זיין סענסאציאנעלער וועלט-אויפפירונג

יאשע האלב

מאריס שווארץ'ס קינסטלער-אנסאמבל:

ד. בלומענפעלד, ה. גאטליב, א. גאלדענבערג, וו. גאדיק, ח. הארס, י. טורקאוו, י. אינוועטנטאזש, ג. ליפמאן, מ. ליפמאן, א. מארעווסקי, ק. סעגאלאוויטש, א. סאמבערג, הערמאן פישער, א. קורץ, ר. קליינלערער, ש: ראזען, ד. שאיעוויטש, ד. שאפירא, א. שטיין א. אנד.

אריגינעלע דעקאראציעס, קאסטיומען און ספעציעלע ליכט-אפאראטען פון אמעריקע.

80 פערזאן אויף דער ביהנע!

דראמע אין 2 טיילען, 26 בילדער פון י. י. זינגער.
דראמאטיזירונג און רעזשי:
מאריס שווארץ
מוזיק: לעאן קוצין. טענץ: ליליאן שאפירא.
דעקאראציעס: אלעק טשערטאוו.
בינע-פערוואלטער: בן ציון קאץ.

בילעטען פון 11 ביז 4 פ"מ, און פון 5 נ"מ ביז אנהייב פארשטעלונג צו בעקומען אין טעאטער-קאסע.

לאדזער פאבריקאנטען פאטענטירען זייערע נייע ארטיקלען

(ג) אויפן מארק פון פערטיגע וואל-סחורות איז די פערגאנגענע וואך נאטירט געווארען א בעדייטענדע אויפלעבונג. עס זענען געקומען א סך פראווינצער סוחרים, וועלכע בעמיהען זיך איצט אנצוהויבען דעם ערב יום-טוב-סעזאן. בעזונדער א סך סוחרים זענען געקומען פון גאליציען, פון לעמבערג, טארנאוו און פשעמישל. דאס בעווייזט, אז אין די דרום וואיעוואדזטוועס איז די לעצטע צייט געקומען צו אנ' אויפלעבונג אין האנדעל מיט טעקסטיל-סחורות. די לאדזער פראדוצענטען בעטאנען, אז די פראווינצער סוחרים זענען איצט פארזיכטיג מיט זייערע טראנזאקציעס און קויפען נאר אזוי פיל סחורות וויפיל זיי האבען אויסזיכטען צו פערקויפען.

אויפן לאדזער טעקסטיל-מארק איז לעצטענס נאטירט געווארען א זעהר אינטערעסאנטער פאקט, וואס קען האבען אין דער פראקטיק א גרויסען איינפלוס אויף דער לאדזער טעקסטיל-אינדוסטריע. עס האנדעלט זיך אין דעם, אז איינע פון די גרעסטע לאדזער פירמען האט נאכן אויסארבייטען א נייעם שטרייכגארן ארטיקעל אויף פאלטענס, האט זי עס געלאזט פאטענטירען אין פאטענטען-אמט, לויט דער מיינונג פון די פעראינטערעסירטע קרייזען וועט דער דאזיגער איינפאל אפהיטען די גרעסערע וואל-פראדוצענטען פון דער קאנקורענץ פון די קלענערע פראדוצענטען, וואס מאכען נאך די מוסטערען פון די גרעסערע פאבריקאנטען.

ביז איצט האט זיך די בע'עוולה'טע פירמע ... טיידיגט דורך איהר פאבריקס-צייכען, אבער ... פראקטיק האט עס זיך ארויסגעוויזען פאר ... שוואכען שוץ, דעריבער ווערט איצט פרובירט ... אזא אופן צו שיצען זיך פון דער קאנקורענץ ...

Radjoodbiorniki
ELEKTRIT Co
zawsze przodują!
...kazy i sprzedaż: ALFA-RADJO, NAWROT 1. tel. 183=60.

Dr.
Wołkowyski
ציגעל-גאס 11, טעל. 238-02
... פאר טריפער, סיפילים און הויט-קראנקה
בעהאנדלונג פון מענער-שוועכע
... פון 8—11 פרימאר און 4—9 אוונט.

RIALTO
FRANCISZKA
GAAL
אין דער בעסטער קאמעדיע
„Katarzynka"
רעקארד פון ערפאלג!
אנהויב 4 נאכמיטאג
שבת און זונטאג 12 בייטאג
פרייזען פון די פלעצער אויף די
פריהמארגען - סעאנסען
פון 85 גר.

אויספלוגען קיין ארץ־ישראל

אויף פסח און צום מזרח־יריד

דורך קאנסטאנץ און צוריק, אויך דורך טריעסט, מארסייל א. אז. וו

ארגאניזירט די טוריסטען־אבטיילונג ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, שורודמיעסקא 29.

...לדונגען דארפען געמאכט ווערען וואס פריהער, כדי צו זיכערן זיך פלעצער אויף די שיפען. פאר מיטגלידער פון ציוניסטישע גרופירונגען — ספעציעלע הנחות.

...היינט — אלגעמיינער טעקסטיל־שטרייק

אינטערווענץ פון וואיעוואדע אין ארבייטס־מיניסטעריום. — דינסטאג קומט קיין לאדז דער הויפט־ארבייטס־אינספעקטאר, ה' קלארט

(א) דער נעכטיגער פערטער טאג פונ'ם טעק־...יל־שטרייק אין לאדז האט געבראכט וויכטיגע ...ערונגען.

שוין פון אינדערפריה אן, האבען די פעראייניגס־...לנגאטען ארויסגעוויזען א לעבהאפטע טעטיגקייט ...שייכות מיט'ן בעשלוס אנצוהויבען דעם אלגע־...מיינעם טעקסטיל שטרייק פון היינט, פרייטאג דעם ...ד. ח..

שוין נעכטען האט זיך דער שטרייק אויסגע־...ברייט אויף 50 פראצענט פון דער גאנצער טעק־...טיל־אינדוסטריע.

צ. א. האבען זיך נעכטען אפגעשטעלט די פא־...בריקען פון קאראל, שטייגערט, קאראל האפריכטער, ...ירקוס קאן, ברידער פיק, אסער אייזענבראין, ...מלער, בוהלע, יאריש, ברידער זייבערט, בידער־...מאן, א. א.

...ביטאג האט שוין אין פיל פאבריקען נישט ...ארבייט די צווייטע שיכט.

לויט פערשידענע אויסרעכענונגען זענען נעכ־...טען נאכמיטאג געשטאנען אנ'ערך 300 פאבריקען ...ין עס האבען געשטרייקט ארום 50,000 ארבייטער.

(א) אויך אין דעם לאדזער קרייז האט זיך דער ...שטרייק נעכטען אויסגעברייטערט.

אזוי האבען זיך אין טאמאשאוו, צ. א. אפגע־...שטעלט די פאבריקען: פון לאנדסבערג, בארנשטיין, מאטיס, און יאקובאוויטש, „סטארושיצקא מאנופאק־טורא", בסך הכל האבען געשטרייקט ארום 3500 ארבייטער.

אין זגערוש האט דער שטרייק ארומגענומען א רייה קלענערע פאבריקען. עס שטרייקען דארט ארום 1,000 ארבייטער.

אין פאביאניץ האבען זיך צ. א., אפגעשטעלט די פאבריקען פון קינדלער, יונער, פאוסט, אורבאך, זארסקי, היימאן און קרויזע.. עס שטרייקען אנ־ערך 4,000 מאן.

אין קאנסטאנטין שטרייקען אלע קליינע טעק־סטיל־פאבריקלעך.

אין די אלע שטעט זענען פארגעקומען בערא־טונגען, און היינט טרעט מען אומעטום צו צו דעם אלגעמיינעם שטר'יק.

דער לאדזער וואיעוואדע ה' האוקע נאוואק האט זיך פאראינטערעסירט מיט דעם שטרייק און האט אינטערווענירט וועגען דעם אין ארבייטס־מי־ניסטעריום. דאס מיניסטעריום האט געענטפערט, אז צו דעם צוועק קומט היינטיגען דינסטאג קיין לאדז דער הויפט־ארבייטס־אינספעקטאר קלארט.

נאכמיטאג איז פארגעקומען א זיצונג פון דער צווישען־פעראיינס־קאמיסיע, אויף וועלכער ס'איז קודם־כל בעטראכט געווארען די טאקטיק אין צוזא מענהאנג מיט'ן אלגעמיינעם טעקסטיל־שטרייק וואס ברעכט היינט אויס אין לאדז.

אויף דער זיצונג זענען אויך אויסגעארבייט געווארען טעזען, וועלכע דארפען ארויסגעשטעלט ווערען בעת עווענטועלע קאנפערענצען מיט'ן הויפט ארבייטס־אינספעקטאר קלארט, וועלכער קומט קיין לאדז, ס'איז אויסגעארבייט געווארען א פראיעקט פון א צוגאב קאלעקטיוו־אפמאך פאר דער גאנצער אינ־דוסטריע, אויב די אינדוסטריעלער וועלען איינגעהן אויף דעם פראיעקט וועט דער שטרייק ליקווידירט ווערען.

אין פערשידענע פונקטען פון שטאט איז גע־קומען צו אינצידענטן צווישען די שטרייקענדע און נישט־שטרייקענדע ארבייטער. וועלכע אינצידענטן זענען פארגעקומען פאר די פאבריקען אייזענבראין, האפריכטער, שטייגערט, פרידענבערג, אסער, העב־לער א. א.

די פאליציי האט אינטערווענירט און אדורכגע־פיהרט ארעסטען.

* * *

די יודישע אפטיילונג פון טעקסטיל־ארבייטער פעראיין האט בעשלאסען אויפצופאדערן די האנד־וועבער זיך צו בעטייליגען אין אלגעמיינעם טעק סטיל־שטרייק. א פערזאמלונג פון האנד־וועבער האט בעשלאסען היינט צו פערשטרייקען צוזאמען מיט אלע טעקסטיל־ארבייטער

פראצעס געגען „ארענדאוניק"

פאר פערשפרייטען רכילות און בלבולים געגען יודישע געוועלבער

...נעכטען איז אין קרייז־געריכט צום צווייטען מאל ...געקומען דער פראצעס געגען דעם רעדאקטאר ...„ארענדאוניק", וואו ס'איז געווען אפגעדרוקט ...ארטיקעל, אז די יודישע געוועלבער פערקויפען ...מאראנצען, פון וועלכע זיי ציהען צוערשט ארויס ...זאפט, זיי פארבען די פאמעראנצען מיט א גיפ־...טער פארב און ציטרינען וויקען זיי אין א פלי־...קייט, וועלכע האלט די הויט פריש, הגם אינע־...ניג זענען זיי אינגאנצען פערפוילט.

צוליב דעם דאזיגען שרעקליכען בלבול האט ...די צענטראלער יודישער קליינהענדלער־פעראיין, ...מארסקא 15 פערקלאגט דעם „ארענדאוניק" אין ...געריכט. מצד דעם קליינהענדלער פעראיין זענען ...פארגעטרעטען די אדוואקאטען וואכטעל און פי־...ראוויץ. מצד דעם „ארענדאוניק" אדוו. גראכאוו־...סקי. פארזיצער פון געריכט איז געווען ריכטער ...סאן.

ס'איז געווען קענטיג, אז דער פערטיידיגער פון ...„ארענדאוניק" וויל דווקא דעם פראצעס אפלעגען ...און פערשלעפען.

קודם־כל איז ער ארויסגעטרעטען מיטן פארשלאג ...היות ווי אין זיין פראצעס האט געזאלט ארויס־...טרעטען אלס פערטיידיגער אדוו. קאזאלסקי און ער ...האט פערנומען אויפ'ן אפעלאציע־פראצעס פון די ...לאדזער ענדעקעס אין ווארשא און היות ווי ער אליין ...איז נישט גוט בעקאנט מיט דעם גאנצען ענין, זאל ...דער פראצעס אפגעלעגט ווערען.

דאס געריכט האט אפגעווארפען זיין פארשלאג ...מיט'ן מאטיוו, אז דער אדוו. קאוואלסקי האט שוין ...א חודש צוריק געוואוסט, אז ער וועט דארפען ...פאהרען קיין ווארשא און ער האט דעריבער געקענט ...נעמען אנ'אנדער אדוואקאט אויפ'ן פראצעס. ...דער האט דאס געריכט מאטיווירט. אז קאוואלסקי ...האט נישט געדארפט דורכאויס פאהרען קיין ווארשא ...אדוו. גראכאווסקי פרובט ווייטער אפצולעגען ...דעם פראצעס צוליב דעם, וואס מ'דארף קאנטרא־...פראגען צו די פערזאנען, וועלכע האבען אונטערגע־...שריבען די אנקלאגע אין נאמען פון צענטראלען קליינהענדלער ־ פעראיין, האבען לויט'ן סטאטוט געהאט דאס רעכט דערצו.

די אדוואקאטען וואכטעל און בירענצווייג ווייזען אויף, אז דער געגנערישער אדוואקאט קען נישט בכלל די פראצעדור און אז אין איצטיגען סטאדיום פון פראצעס קען מען בכלל נישט קוועסטיאנירען די אונטערשריפטען.

דאס געריכט ווארפט אויך דאס מאל אפ דעם פארשלאג וועגען אפלעגען דעם פראצעס.

אדוו. גראכאווסקי בערוהיגט זיך נישט און לעגט צום דריטען מאל פאר, אז דער פראצעס זאל אפגע־לעגט ווערען מחמת עס פעהלט אנ'ענדעקישער עדות וואס, וועלכער האט זעהר פיל וועגען דעם ענין צו דערצעהלען.

ס'ווייזט זיך ארויס, אז דער עדות וו'יס האט די גע ריכטס ־ אויפפאדערונג נישט בעקומען, ווייל ער וואוינט נישט אין לאדז און מ'קען איהם נישט גע־פינען.

דאס געריכט בעשליסט ענדליך אפצולעגען דעם פראצעס, פערפליכטען די פערטיידיגונג פון „ארענ־דאוניק" אין פערלויף פון 6 טעג צוצושטעלען דעם ריכטיגען אדרעס פון דעם עדות, וועלכע מ'וועט ברענגען אין געריכט מיט צוואנג.

יודיש טעאטער אין
פילהארמאניע
נארוטאוויטשא 20, טעל. 213-84.

נאר 3 טראדיציאנעלע פורים־פארשטעלונגען!

צו בילליגע פרייזען פון 54 גר.

זונטאג	מארגען שבת	היינט פרייטאג
ד. 8/3, 12 פריה	דעם 7/3, 6 15 נאכמ.	דעם 6/3, 9 אוונט

קעניג אחשורוש

ביבלישע היסטארישע אפערעטע אין 10 בילדער פון א. וואלדפאדען.

פערזאנען:

אחשורוש	נ. רייכענבערג	התך	י. ביאלקאוויטש
אסתר	ז. גארליצקא	בגתן	ל. לצווקאוויטש
המן	ד. האמבורגער	ותרש	ס. בעזמאן
זרש	ל. ראזענבערג	דלפן	וו. נייהויז
ויזתא	ש. הערשקאוויטש	שלתיאל	א. ראזענצווייג
מרדכי	ה. באלבירסקי	שטערנזעהער	ב. הערשמאן
		פרשנדתא	צ. בוטשינסקא

א גרויס כאר און ארקעסטער אונטער לייטונג פון ל. זעלמאן. בילעטן שוין צו בעקומן.

א געזעלשאפטליכע ביבליאטעק

אויף מארשאל פילסודסקי'ס נאמען

(א) ווי מיר האבען שוין געמאלדען האבען די לאדזער פאבריקאנטען בשעתו מנדב געווען א האלב מיליאן זל. אויף צו בויען אין לאדז אנ' עפענטליכע ביבליאטעק אויפ'ן מארשאל פילסודס־קי'ס נאמען.

אין שייכות דערמיט האט א ספעציעלע דעלע־גאציע פונ'ם קאמיטעט צו בויען דעם ביבליאטעק־בנין נעכטען בעזיכטיגט אויף נארוטאוויטשא־גאס בעגען דעם קרייז־געריכט, דעם פלאץ און געפונען איהם פאר פאסענד צו דעם צוועק.

בקרוב וועט אנגענומען ווערען די ענדגילטיגע דעציזיע

„געז. פריינט פון יודישען טעאטער"

ווי מיר דערוויסען זיך, האבען איניגע טעאטער־טוער אויסגעארבייט א סטאטוט פאר א טעאטער־געזעלשאפט א. נ. „געז. פריינט פון יודישען טעא־טער", וואס איז דורך דער מאכט לעגאליזירט גע־ווארען און שוין בקרוב דארף פארקומען די גרינ־דונגס ־ פערזאמלונג.

די געזעלשאפט שטעלט זיך פאר א ציל מיטצו־ארבייטען מיט די לאדזער יודישע טעאטערן צו דער־הויבען דעם קונסטלערישען ניווא פאר'ן יודישען טעאטער. ביי דער געזעלשאפט וועט זיין טעטיג א טעאטער ־ סטודיע, א קרייז פון יונגע מאלער, קאמ־פאזיטארען, פלאסטיקער און טעאטער דעקאראטארען

צו האסטו שוין

רעזערווירט א פאס קיין טשעכא־סלאוואקיי אויף קוראציע

אויספלוג קיין ווינען

אבפאהר דעם 10־טען מערץ

איינשרייבונגען:

Wagons Lits Cook
Piotrkowska 68.

פון „התאחדות"

מאנטאג איז פארגעקומען א פלענום־זיצונג פון ד'־ער לאדזער התאחדות־פעראלטונג, אויף וועלכער ס'זענען בעהאנדעלט געווארען א רייה פראבלעמען פון ארגאניזאציאנעלען כאראקטער.

דער בעריכט פון סעקרעטאריאט איבער דעם פערלויף פון די חברים־פערזאמלונגען, געווידמעט ארגאניזאציאנעלע ענינים, איז געווו...ווארען צו קענטעניש. אין צוזאמענהאנג דערמיט זענען אנגעצייכענט געווארען קאנקרעטע ארבייטס־פלענער פון דער פעראייניגטער פארטיי און ס'זענען אויס־געוועהלט געווארען רעסארט־לייטער: אינ'ם קולטור־רעסארט — פראפ. ב. ברעטהאלץ, מאג. י. כלודניעוויטש, א. ליפעל. פאר פינאנסען — ד"ר י. האנדזעל, י. כלודניעוויטש, ג. ליכטענשטיין, מ. אליויא און מ. ראסין. פאר ארגאניזאציאנעלע ענינים — ד. טאראנטשיק, ג. לענטשיצקי, און מ. קאלמאנאוויטש.

א חוץ דעם איז בעשלאסען געווארען בנוגע דער פאלקס־ביבליאטעק א. נ. פון א. ד. גארדאן צ רעארגאניזירען די ביז־איצטיגע ארבייטס־מע־טאדען, צו פערלענגערן די צייט פון ארויס־געבען ביכער, אין דער ביבליאטעק, צו שאפען ביי דער ביבליאטעק א לעזע־זאל פון אלע פער־יאדישע אויסגאבען, זוי אויך וועגען איינקויפען די נייעסטע ליטערארישע אויסגאבען צוזאמען מיט דער ביבליאטעק־קאמיסיע איז אנגעצייכענט גע־ווארען א רייה אויסבעסערונגען, וועלכע וועלען צוגענגליך מאכען די גרויסע צאהל ביכער, וועלכע געפינען זיך אין דער א.ד. גארדאן־ביבליאטעק פאר די ברייטסטע מאסען לעזער.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן 16־טען יאהרצייט פון יוסף טרומפעלדאר, דעם העלד פון „תל־חי", איז בעשלאסען געווארען איינצוארדנען א תל־חי־אוונד. ב

Dr. med.
AL. FOKSZANSKI
כירורג
נעמט איצט אן: אין דער רעטשניצע „POMOC", דיבאנאווסקי 1 (רוג באלוטער פלאץ) פון 11—1: טעל. 101-29.
פריוואט־וואוינונג פעטריקאווער 101
פון 5—7 אוונט. טעל. 210-76.
פאר ארבעטסלאזע — הנחה.

CASINO

היינט פרעמיערע!
אנהויב 4, 6, 8 און 10 אוו.
די בעסטע און די שענסטע ארטיסטקע
JEAN CRAWFORD
אין דער פיקאנטער קאמעדיען־דראמע
מיט א רייכער אויסשטאטונג

מענער האבען גערן פערהייראטע פרויען

אין די הויפטראלען:
Robert Montgomerry
Fr. Tone
קאנצערט־שפיל פון ארטיסטען
רעזשי: E. Griffith

KINO TEATR
MIRAŻ

היינט און פאלג. טעג!!!
עפיזאד

אין דער הויפט־ראלע
Paula Wessely

אויסער'ן פראגראם:
סלאנג־צוגאבע פון פאראמאונט
און P. A. T.

מאָרגן, שבת, דעם 7-טען ד.ח. 9 אָווענד און זונטאג, ד. 8-טען, 9 אָווענד נור 2 אויפפירונגען פון

חיה'לע גראַבער

וועלט-בעריהמטע אַרטיסטקע און זינגערין פון טעאַטער „הבימה" אין אַ ניי רעוועלאַציאָנס-פּראָגראַם. ביים קלאַוויר: דיר. T. RYDER

זאַל פילהאַרמאָניע
20 נאַרוטאָוויטשאַ 20
טעלעפ. 213-84.
בילעטן ביי דער פילהאַרמאָניע-קאַסע.

Proszki od BÓLU GŁOWY dla dorosłych, ze znakiem fabrycznym KOWALSKINA AK
FABR. CHEM. FARM. AP. KOWALSKI WARSZAWA

אויף דער לאָדזער יודישער בעפעלקערונג ליגט אַ חוב

צו אונטערשטיצן דעם פעראיין „גמילת-חסדים" (גרינער מאַרק 7)

(עטליכע ווערטער צו דער ווערבירונגס-אַקציע)

אין איינעם פון די לעצטע נומערן פון „נייעם פאָלקסבלאַט" לייענען מיר, אַן אַפּעל צו דער לאָדזער יודישער געזעלשאַפט, אַנטיילצונעמען און אונטערשטיצן די ווערבירונגס-אַקציע פון פעראיין גמילת-חסדים, פון גרינעם מאַרק 7.

לייענענדיג דעם דאָזיגען אַפּעל, האָבען מאַנכע מסתמא געצויגען מיט די פּלייצעס: וויס איך וואָס! ווען ליגט עס היינטיגע צייטען אין זינען געזעלשאַפטליכקייט? אין אַ צייט, ווען מ'רודפט אונז פון אַלע זייטען, ווען מ'רייסט אַרויס פּרנסות פון יודישע הענד. ווען ס'האָגעלט מיט גזרות — אין אַזאַ צייט קומט אַ יודישער פעראיין מיט אַ ווערבירונגס-אַקציע!

ס'איז דעריבער כדאי זיך אָפּצושטעלן, טיפער זיך פערטראַכטען, צי איז נישט די אַקציע פון פעראיין גמילת חסדים גראַד איצט אַ נויטווענדיגקייט? צי גראַד, ווען מ'רייסט אַרויס פּרנסות פון יודישע הענד, גראַד, ווען מ'טרייבט יודען פון די מערק, און מ'שיקאַנירט די יודישע וואַיאַזשאָרען. צי איז נישט גראַד איצט די צייט צו שטאַרקען, צו קרעפטיגען די דאָזיגע אינסטיטוציע?

אויף דער דאָזיגער פראַגע, מוז מען ענטפערען: יאָ, איצט, און גראַד טאַקע איצט, איז געקומען די צייט, מיר זאָלען מיט אַלע כוחות אונטערהאַלטען, אונטערשטיצען, קרעפטיגען די אינסטיטוציע, וואָס האָט זיך געשטעלט פאַר איהר אויפגאַבע צו העלפען אין אַ נויט-פאַל. אונטערצושטיצען אין אַ מאָמענט פון פערצווייפלונג, אויסשטרעקען די האַנד אַ געפאַלענעם.

די דאָזיגע אויפגאַבע האָט זיך טאַקע געשטעלט דער פעראיין „גמילת חסדים", אויפ'ן גרינעם מאַרק 7.

ווען מ'בלעטערט אַדורך די ביכער, ווען מ'בעקענט זיך נעהנטער מיט דער טעטיגקייט פון דער דאָזיגער אינסטיטוציע, ווילט זיך גאָרנישט גלויבען, אַז די דאָזיגע בעשיידענע אינסטיטוציע, מיט אַזעלכע בעשיידענע מיטלען, אָהן רעש, אָהן געפילדער, ענטוויקעלט אַזאַ ברייטע, אַזאַ נוצליכע טעטיגקייט פאַר דעם יודישען מיטעל-קלאַס.

מיר ווייסען פון פיל פאַלען, וואָס אַ הלוואה פון דער ג"ח-קאַסע, האָט מענשען ממש אָפּגעראַטעוועט פון אונטערגאַנג. ווען נישט די הלוואה, וואָס איז געקומען צו דער ריכטיגער צייט, וואָלטען זיי אָפּגעשוואַנקט געוואָרען פון אויבערפלאַך, און אַ דאַנק די הלוואה, האָבען זיי זיך צוריקגעכאַפּט, און איינציגווייז זיך צוריקגעשטעלט אויף די פיס.

מיר ווייסען פון פאַלען, ווען ס'האָט געדראָהט אַרויסגעוואָרפען צו ווערען אויף דער גאַס, ווען געדריקטע בעלי-מלאכות האָט מען געוואָלט צונעמען די האַנדווערקער-מכשירים, ווערענדיג אַזוי אָרום פערמשפּט צו אַ הונגער-טויט. אַ דאַנק אַ הלוואה פון דעם פעראיין, האָבען זיי זיך אָפּגעראַטעוועט און עקזיסטירען ביזן היינטיגען טאַג.

ווען מיר זאָלען נאָר צוגעבען, אַז מיט דער קאַסע העלפען זיך פיל קליינע הענדלער און טאַרגשטעהער, וואָס פאַר זיי איז די ג"ח-קאַסע ממש אַ לעבענס-פראַגע. שוין דערמיט, וואָס זיי האָבען נישט קיין דריסת-הרגל צו קיין באַנק. פון קיין דיסקאָנטע איז קיין רייד נישטאָ. אָנקומען צו גאַסען-דיסקאָנטע, געהט די חלה אין דער מוציא אַריין" — פאַר די דאָזיגע קליינהענדלער איז דער גמילת-חסדים-פעראיין, אַ לעבענס-פראַגע.

נעמענדיג אין בעטראַכט, אַז ביים היינטיגען טאַג, איז דאָס איינע פון די געצעהלטע אינסטיטוציעס אין אונזער שטאָט, וואָס ענטוויקלען אַזאַ ברייטע הילף-טעטיגקייט אויף דעם געביט. (וואָרום די הלוואות ווערען געגעבען אָהן פּראָצענט) מוז מען קומען צום אויספיהר, אַז דער פעראיין דאַרף אונטערשטיצט ווערען פון דער לאָדזער יודישער געזעלשאַפט.

מיר ווילען האָפען, אַז די ווערבירונגס-אַקציע אין חודש אדר, וועט האָבען דעם פערדינטען ערפאָלג.

ב. ג.

„צו אַ נייַ לעבען"

דער ערשטער ארץ-ישראל-קלאַנג-פילם, וואָס וועט דעמאָנסטרירט ווערען אין „קאַפּיטאָל"

פּאַמעלעך און פויל איז געגאַנגען דאָס לעבען אין דעם אַלטען ארץ-ישראל אונטער דעם בלוי-אויסגעשטערנטען הימעל, אונטער דער גליהענדער זון. פּאַמעליך שפּרייזען דורך דער מדבר די הויקערדיגע קעמלען. די מענשען ריהרען זיך ווי פערשלאָפענע צוליב אַן איבערפלוס פון צייט. אין שאָטען פון די אוראַלטע גאַסען פון הייליגען ירושלים אַרבייטען מיט פּרימיטיווע מכשירים מיט פאַר עלטערטע מעטאָדען, די ארץ-ישראל בעלי-מלאכות. אין די קירכען פון פערשידענע רעליגיעס ווערען אָפּגעריכט תּפילות. הונדערטער עולי-רגל איילען צום אָרט פון רעליגיע-קולט.

מיט לאַנגזאַמע טריט ריהרט זיך דער אור-אַלטער אַראַבער מיט זיינע פּרימיטיווע פעלד-מכשירים.

און ווער ווייסט ווי לאַנג ס'וואָלט אַזוי געדויערט, ווי לאַנג דאָס לעבען פון דער אָרטיגער בעפעלקערונג וואָלט געגאַנגען אין אַזאַ טעמפּאָ, אין דער ערד, וואָס איז אַזוי הייליג פאַר אונז יודען ווי יעדער שפּאַן דערציהלט און דערמאָהנט אונז אין אונזערע אבות, ווען נישט וואָס אין דער איבעריגער פערשלאָפענקייט האָט זיך מיט געוואַלד אַריינגעריסען דער געשריי פון דער „הוירא". דער געפילדער פון האַמער און אייזען. די ענערגיע פון דעם איבעריגען פאָלק — ישראל...

מיט דעם זעלבען טעמפּאָ, ווי ס'ווערט טאָג- און נאַכט אין ארץ-ישראל — אַזוי איז אויך כמעט אין דאָס לעבען געוואָרען איבערגעאַנדערשט. אָפּגעווישט זענען געוואָרען די פוילקייטען פון אַמאָל. נישטאָ קיין זכר פון דער פּרימיטיווקייט. אַלעס געהט, אַלעס איילט, אַלעס אַרבייט. קינד און קיים. יונג און אַלט, אַפילו די זקנים זענען אויך געוואָרען ריהריג, איילעדיגער, און מיט אונגעהויערער טעמפּאָ און שוואונג, אַנגעשטעקט פון דער התלהבות פון די ערשטע בויער, נעמען אַלע זיך געוואָרפען צו דער אַרבייט, און אין געצעהלטע יאָהרען געשאַפען גיגאַנטישע ווערק, בנינים, שטעט, און בליהענדע דערפער.

ס'איז ממש אונמעגליך אין אַ ציימונגס-אַרטיקעל אַרויסצוברענגען כאָטש אַ מינימום פון דעם וואָס איז אין אַזאַ קורצער צייט געשאַפען און געטון געוואָרען אין ארץ-ישראל. אָהן שום מלוכהשע אַפּאַראַטען, אָהן שום רעגירונגס-סובסידיעס, נאָר פון בעשרענקטע געלד-מיטלען, וואָס זענען געזאַמעלט געוואָרען פון די קרנות.

כדי צו געבען דעם לייענער כאָטש אַ טייל דערפון, וועלען מיר זיך ערלויבען צו מאַכען אַ קורצען שפּאַציר איבער דעם פילם

„צו אַ נייַ לעבען" וואָס וועט קומענדיגען דינסטאַג דעמאָנסטרירט ווערען אין קינאָ „קאַפּיטאָל"

וואָס איז אויסגעפיהרט געוואָרען מיט דער מיטהילף פון „קרן-היסוד".

פאַר אונזערע אויגען בעווייזען זיך יונגעלייט, אָפּגעבריונטע לייבער, שטאַרק-מוסקולירטע הענד, וועלכע שטעהען ביים אַקער-אייזען, רייסען אויף די פערשטיינערטע ערד, וואָס איז 2 טויזענד יאָהר געווען וויסט, און אַזוי ווי מיט אַ מאַגיש צויבער-שטעקעלע ווערט זי פערוואַנדעלט אין אַ בליהענדען פּרדס, וועמענס ריחות פערדופטען און פערשכור'ן די לופט ווייט אַרום. ווייטער אַפּיסעל שטעהען אַנדערע מיט האַמער און זעג און ס'וואַקסען אויס פון אונטער דער ערד באַראַקען, הייזלעך און גאַנצע גאַסען.

די זון גליהט, פּנים'ער שוויצען, לייבער ווערן געפרעגעלט פון דער אומבאַרמהאַרציגער ברענענדער זון. חברה שטעהט נישט אָפּ, מיט אייזערנער עקשנות און אויסדויער קלאַפּט מען ברעט צו ברעט, לעגט מען ציגעל צו ציגעל, און עס ענטשטעהען הייזלעך און הייזער.

אויף צו מאָרגענס געפעלט נישט דאָס, וואָס איז נעכטען געבויט געוואָרען. אגב ווייזט עס זיך אַרויס פאַר צו ענג, און קליין-שטעטעלדיג, רייסט מען דאָס אַלטע אַראָפּ און אויף דעם אָרט ווערען געבויט די שענסטע הייזער. די רייכסטע פּאַלאַצען איינגעאָרדענט מיט לוקסוס און קאָמפאָרט.

ווייט פון ישוב, אָפּגעריסען פון יודען און יודישער געזעלשאַפט, שטעהען די ערשטע חלוצים און פערוואַנדלען שטיקער וויסטען באָדען אין בליהענדע כרמים.

אָפט, גאָר אָפט, זענען זיי אויסגעשטעלט אויף סכנות נפשות. מיר זעהען טאַקע אויף דער פילם-לעגטע ווי חלוצים ווערן אַנטען-אַרומעס בעפאַלען פון ווילדע בעדואינער. עס ענטשטעהט אַ קאַמף אויף לעבען און טויט, און עס זיגט — דער איבעריגער יודישער עקשנות, דער אונגעהויערער און נישט-צוברעכבאַרער יודישער אויסדויער.

מיר זעהען אויך דאָס אַריינשווימען פון דער ערשטער שיף מיט די עולים אין יאַפאָ'ער פּאָרט, דעם עקסטאַזישען „הוירא", וועלכער ווערט אויסגעטאַנצט מיט חסידישער התלהבות און דבקות פון די ערשטע עולים, וועלכע האָבען זוכה געווען צו זיין פון די ערשטע בויער פון אונזער אַלט-ניי-לאַנד.

אויך זעהען מיר דעם פּאַלעסטינער בעאַמטען וואָס קאָנטראָלירט די איינרייזע - דערלויבענישען, אָבער ווער פון די עולים קוקט זיך וווּם אויף דעם בעאַמטען און אויף זיינע בעמערקונגען. אַלע-מענס אויגען זענען געווענדעט צו דער יבשה, אין העט-ווייט-אַהין, וואו ס'ליגט אויסגעשפּרייט די ערד, אויף וועלכער אונזערע אבות האָבען געטרעטען און אַדורכגעפיהרט די אַזוי העלדישע מלחמות און די העראָאישע קאַמפען פון די מכבי'ער.

די פילם-לענטע לויפט, יאָגט איין בילד נאָכ'ן צווייטען, איינס שעהנער פון אַנדערען, זוניגע, פריעהליכע, התלהבות'דיגע, וואָס דערגעהט אַזש ביז עקסטאַז, און ווי אין אַ קאַליידאָסקאָפּ זעהט מען די אויפבוי און די אונגעהויערע אינטענסיווע אַרבייט פון די חלוצים און בויער.

ווער איז אומשטאַנד איבערצוגעבען דאָס אַלץ, וואָס ווערט געוויזען אין דעם פילם, דער צושויער ווערט ממש איבערגעריסען פון די אָהן אַ שיעור בילדער, פון די שעהנהייטען פון דער ארץ-ישראל'דיגער נאַטור און פון דער שמחה פון די ארץ-ישראל'דיגע קינדערלעך, פון אונזער צוקונפטיגען שטאַלץ.

ס'איז נישט אַנגענומען צו אַפּלאָדירען, ווען מ'קוקט אויף אַ בילד (הגם אַזעלכעס האָט בעדאַרפט זיין), דען אויפ'ן פילם איז נישטאָ דער לעבעדיגער מענש, צו וועמען די אַפּלאָדיסמענטען זאָלען אַדרעסירט ווערען, אָבער אָנקוקענדיג די קינדערישע פּנימלעך, אַט די ארץ-ישראל'דיגע „תוצרת-הארץ" — צונויפגעוואַקסען מיט די יהנער און מיט די וויינטרויבען און מיט די פּאָמעראַנצען, מיט דעם עכטען ערנסט און אמת'ער פרייד, וואָס ס'ווייזט אונז דער פילם, ווילט זיך אַרויסשפּרינגען אויפ'ן עקראַן, כאַפּען זיי — די קינדערלעך אויף די הענד, און וואַרפען זיי אַרויף און אַראָפּ ווי מיט אַ באַלעם, און דערקוויקען זיך מיט זייער גליקלעכקייט, אמת'ן קינדערישען גליקלעכער. און עס ווילט זיך צוגעהן צו דעם שווער-אַרבייטענדען חלוץ, חלוצה, כאַפּען זייערע מאָזאָליעטע הענד און דריקען פעסט, אָט סתם אַזוי, שווייגענדיג, נישט פערשוועכענדיג די קדושה מיט אַ וואָרט.

צום סוף זעהט מען אויך די ביידע קאָלעקטיווע יום-טובים, ווי דעם „חג-הבכורים" אין חיפה, דעם סימפאָנישען אָרקעסטער אויפ'ן הר הצופים א. אַ.

ראַפינירט איז דער סוף: עס וויקעלט זיך אויף אַ בוך — „קהלת" מיט'ן פסוק: „דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת". און מ'ווייזט אונז ווי דער חלוץ ירשני'ט און שטעלט זיין פעסטען זיכערן טריט אויף דער ערד. אין דעם פילם שפּילען מאַסען, לאַנדשאַפטען, די עופות אין לופט, די גרעזלעך אילו. בכלל איז דער מאָמענט פון אַרבייט בעזונדערס בולט אַרויסבעטאָנט אין פילם.

דער פילם „צו אַ נייַ לעבען"

איז דער ערשטער קלאַנג-פילם, וואָס וויקעלט פונאַנדער דעם צוריק-אויפבוי פון ארץ-ישראל. עס בעטייליגען זיך אין איהם נאָר אינערליכע קרעפטען, וועלכע בעווייזען, אַז הגם אין ארץ-ישראל פעהלט נאָך די מעגליכקייט פאַר פילם-פּראָדוקציעס, ווייסען זיי אָבער צו שאַפען און אַרויסצוברענגען אויף דער פילם-לענטע אַזעלכע הערליכע בילדער, וואָס רייסען מיט דעם צושויער און טראָגען איהם איבער אין אַזעלכע וועלטען, וועגען וועלכע ער האָט אַפילו נישט געחלומ'ט. און דערפאַר איז נישט קיין וואונדער, וואָס דער פילם האָט געהאַט אַזאַ אונגעהויערען גרויסען ערפאָלג אין דער גאַנצער וועלט. אויך אין וואַרשאַ האָבען דעם פילם געזעהען: דער מלוכה-פּרעזידענט, מיניסטאָרען און הויכגעשטעלטע פּערזענליכקייטען, וועלכע זענען ממש בעגייסטערט געוואָרען.

דאָס יודישע לאָדז וועט זיכער אויסנוצען די געלעגענהייט און מאַסענווייז בעזוכען דעם פילם, וועלכער וועט דעמאָנסטרירט ווערען אין „קאַפּיטאָל".

A. G.

א גרויסע רבישע חתונה אין ...

קומענדיגען דאָנערשטאַג, י"ח אדר (12 ...) קומט פאָר אין לאָדז אַ גרויסע רבי'שע חתונה ... כע וועט זיין אַן אַטראַקציע אין דער ... וועלט. דאָס מאַכט דער בעלנדעוואר רבי ... (פּאָלודניאָווא 32) חתונה זיין בת יחידה ... יאַנער רבין שליט"א פון קראָקאָ, דער נשיא ... הרוחני פון „ישיבת חכמי לובלין", צו ... ווערען ערוואַרט עטליכע צעהנדליג פון די ... רביים און רבנים, פון קאָנגרעס פּוילען ... רומעניען, טשעכאָ-סלאָוואַקיי און עסטריך ... שידענע דינאַסטיעס, בעזונדערס פון די ... און טשערנאָבלער דינאַסטיעס.

אויך ווערט ערוואַרט דער פּינטשעווער ... (דער שוואָגער פון בעלנדעוואר רבין שליט"א) ... עלטסטער און חשוב'סטער רבי פון דער ... דינאַסטיע, וועלכער וועט וויילען אין לאָדז ... די גאַנצע שבעת ימי המשתה און לאָשיר ... איידעם דעם בעלנדעוואר רבין שליט"א ... ווא 32.

ס'ווערט ביליגער, אָבער נישט בעסער...

(א) אויף דער נעכטיגער זיצונג פון ... וואָיעוואָדישער קאָמיסיע פעסטצושטעלען די ... פון די הונה-אויסגאַבען, האָט אויסגערעכנט ... די אויפענטהאַלט-הוצאות זענען איז ... רואַר, אין פערגלייך מיט'ן חודש יאַנואַר ... געפאַלען מיט 1,13 פּראָצענט.

רעהאַביליטירט דעם שיערושאַנט מאַדאַנסקי

(א) שיערושאַנט פראַנציישעק מאַדאַנסקי, ... כער איז פאַראַיאָהרען, דורכ'ן מיליטער-... פערמשפּט געוואָרען אויף 6 חדשים טורמע ... בעטייליגען זיך אין די מיסברויכען ביים ... ווערען די קאָלעקטיווע באַהן-אויספלוגען ... דורכ'ן העכסטען מיליטערישען גערימט, איז ... פון אַן אַפּעלאַציע געוואָרען רעהאַביליטירט.

זעלבסטמאָרדען

(א) דער 28-יאָהריגער חיים מעסינגער ... מאַנאַווסקיעגאַ 28) האָט זיך אַרונטערגע... אונטער אַ צוג, וואָס איז געגאַנגען קיין ... אין אַ גוסס'ן צושטאַנד האָט מען איהם ... פיהרט אין שפּיטאָל.

* * *

(א) אויף פּעטריקאָווער 48 האָט זיך ... מיט סובלימאַט דער 22-יאָהריגער סטאַניסלאַוו ... געלבערג (פון אַל. 1. מאַי 20). אין אַ האָ... זען צושטאַנד האָט מען איהם אָפּגעפיהרט ... טאָל. די סיבה פונם זעלבסטמאָרד איז נישט ... געשטעלט געוואָרען.

Dr. med.
ALTRECHT
ספּעציעל-אַרצט פאַר הויט- געש...
קראַנקהייטען און מענער-שוו...
פּיעטריקאָווער 10.
נעהמט אָן פון 8 פריה ביז 3 מיטאָג און פון ...
זונטאָג פון 10—1 בייטאָג. אַלע אָרט ...
פאַר אונבעמיטעלטע רעטשנינג...
אַ ספּעציעלער וואַרטע-זאַל פאַר פ...

די נאָהענטסטע אויפלוגע...
פון „אַרביס"
לאָנדאָן, פּאַריז,
בריסעל
דעם 24/III זל. 370
קיין פּאַלעסטינע
אויף פּסח און אויף די לעוואַנטי...
נישע ירידים.
הנחות פאַר די ה"ה דאָקטוירים און ...
ד. 4/III, 11/III און 25/III
איינשרייבונגען:
„ORBIS" פּיעטריקאָ. 18 און 65
טעל. 249-40 און 101-01

הלוו-קינא-טעאַטער
ZACHETA
זגערזשער 26.
היינט און פאָלג. טעג!
דער מייסטערס סענסאַציאָנעלער פילם א.נ.
דער מזיגער
פון פּאַציפיק
אין די הויפּט-ראָלען:
Richard Arlen, Zyta Johan
רייכער אינהאַלט.
— II —
אַלס אויסער'ן פּראָגראַם ווערט געגעבען
די הערליכע קאָמעדיע געשאַפען אויפ'ן
גרונד פון די מאָטיוון פון J Strauss
„פריהלינגס-וואַלץ"
אין די הויפּט-ראָלען:
Szöke Szákall, Adele Kern
אָנהויב 4 נאָכמ. שבת און זונטאָג 12 ביימאָג.